

138882

KENTSEL TARIM ve ŞEHİR PLANLAMAYA ENTEGRASYONU

Dokuz Eylül Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Şehircilik Anabilim Dalı

Mercan EFE

Haziran, 2003

İZMİR

138882

DOĞRUKANLI
KENTSEL
PLANLAMA
BÖLÜMÜ

Yüksek Lisans Tezi Sınav Sonuç Formu

MERCAN EFE tarafından Prof.Dr-Ing. ŞENEL ERGİN yönetiminde hazırlanan “KENTSEL TARIM ve ŞEHİR PLANLAMAYA ENTEGRASYONU” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

S. Do 1

Prof.Dr-Ing.Şenel ERGİN

Yönetici

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Hülya KOC
HK

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Osman GÖ
OG

Helvaci

Prof.Dr. Cahit HELVACI

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez hazırlama sürecinin her aşamasında bana her türlü katkı, eleştiri ve manevi destek gösteren danışmanım Prof.Dr-Ing. Şenel ERGİN'e teşekkür ederim.

Tüm öğrenim hayatım boyunca gösterdikleri maddi ve manevi destekleriyle bana güç veren aileme; çalışmalarım süresince manevi desteklerini hissettiğim arkadaşlarım Burcu SILAYDIN ve Duygu ÇUKUR ve Erdal Onur Diktaş başta olmak üzere tüm arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürler.

Ayrıca, bilgilendirmenin yanı sıra kaynakça konusunda gösterdikleri yardımlardan dolayı özellikle International Development Centre, RUAF ve diğer uluslararası örgütlerle iletişim kurmamı sağlayan; Mrs. Karen Trebert, Mrs. Kristina Taboulchanas, Mr. LucJ.A. Mougeot, Mr. Rene van Veenhuizen, Mr. Sabel Koschella, Mr. Stefan Dongus, Mr. Wilfrid Hertog ve Mr. Michael Baumeister'e de teşekkürü bir borç bilirim.

Mercan EFE

ÖZET

Kentlerin tarihi kadar eski olan bununla birlikte ancak 1970'li yıllarda çeşitli örgütler kapsamında incelenen ve geliştirilmeye başlanan kentsel alanlarda yapılan tarımsal etkinlik, bilinen adıyla **kentsel tarım**, ülkemiz için henüz yeni bir kavramdır. Diğer taraftan ülkemizde de kentsel alanlarda tarımsal etkinlikler yapılmaktadır. Dolayısıyla dünya ülkelerindeki kentsel tarım uygulamalarının nasıl, nerede, kimler tarafından ve hangi nedenlerle gerçekleştirildiğine ilişkin sorular cevaplarıyla birlikte incelenmiş ve ülkemiz koşullarında da irdelenmiştir.

Çalışma kapsamında, öncelikle **kentsel tarımın** Türkiye'deki durumu, yasal ve yönetsel uygulanabilirliği bağlamında tartışılmış ve böylelikle kentsel tarımın mevcut Arazi Kullanım ve Sahiplik Sınıflaması içinde yer almadığı saptanmıştır. Bu durum kentsel tarımın kentsel alanda etkinlik kazanması için yeni bir sınıflama önerisini gerektirmiştir. Bu paralelde, kentsel aktörlerin konu bütünündeki rolleri incelenerek ve kentsel tarımın ülkemiz pratiklerinde uygulanabilir olma durumu değerlendirilerek yeni bir "**Arazi Kullanım Ve Sahiplik Sınıflaması**" önerilmiştir. Öneri "Arazi Kullanım Ve Sahiplik Sınıflaması", daha fazla tanınması ve ülkemiz kapsamında gerçekleşen imar planı uygulamalarında daha fazla kullanılması nedenlerinden dolayı Bayındırlık Bakanlığı'nın kullandığı sınıflamanın geliştirilmesiyle oluşturulmuş ve bu önerinin uygulanabilir olması için anılan sınıflamada yapılması gereken değişiklikler de ortaya konmuştur.

Bu öneriyi destekleyecek şekilde, incelemeler kentsel tarımın ülkemizde uygulanabilmesi için, belediyeler (büyükşehir belediyeleri dahil) ve mahalle yönetimleri gibi hemen tüm yerel yönetim birimleri ile il özel idareleri ve il

müdürlükleri gibi merkezi yönetim kuruluşlarının çalışma koşullarının ülkemizde yeterli olduğunu göstermiştir.

Öneri Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması:

- 8. Kentsel Tarım ve Kent Çevresi Tarımı
 - 81. Tarım ve Hayvancılık ve İlgili Servisler
 - 811. Ağıl ve Ahır Hayvancılığı ve İlgili Servisler
 - 812. Arıcılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler
 - 813. Tavşancılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler
 - 82. Ormancılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler
 - 83. Balıkçılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler
 - 84. Kentsel Tarım ve Kent Çevresi Tarımına Kaynak Sağlamakta Kullanılan Alanlar
 - 841. Evsel katı ve sıvı atık biriktirme ve dönüştürme alanları
 - 842. Pazarlama Alanları

Anahtar Sözcükler: Kent, Kentsel Tarım, Kentsel Arazi Kullanım Sınıflaması, İmar Planı.

ABSTRACT

Urban agriculture which is a new term for our country, refers to the agricultural activity done in cities. Although, its date goes back to the history of cities it has only been examined and developed by different organisations in 1970's. On the other hand, agricultural activities are done in urban areas also in our country. Consequently, questions like who, why, how, where and by whom the urban agriculture is done around the world has been examined with their answers and analysed under the circumstances of our country.

First, the situation of **urban agriculture** in Turkey, in consistent with its legal and managerial applicability has been discussed. In this context, urban agriculture was determined to be out of the current Land Usege and Possession Classification. This situation required a new classification for the urban agriculture to become active in urban areas. In parallel, the roles of urban authorities in this context was analysed, applicability of urban agriculture under the circumstances of our country was evaluated and a new "**Land Usege and Possession Classification**" has been suggested. This new land usege and possession classification is based upon the classification of Ministry of Public Works, because this classification is widely known and is widely used in development plans in Turkey. And for the applicability of this suggestion the required amendments are put forth.

Supporting this proposal, the analysis showed us that the conditions of local administrations like municipalities (including metropolitan municipalities) and ward managements and central authorities like special provincial administrations and city administrations are sufficient.

Land Usege and Possession Classification Proposal:

8. Urban and Peri Urban Agriculture

81. Agriculture and Livestock and Related Services

811. Fold and Crib Livestock Raising and Related Services

812. Apiculture and Related Services

813. Commercial Raising of Rabbits and Related Services

82. Forestry and Related Services

83. Fishery and Related Services

84. Areas Used to Supply Resources for Urban and Peri Urban Agriculture

841. Solid and Liquid Home Waste Collecting and Rcycling Areas

842. Marketing Areas

Key Words: City, Urban Agriculture, Urban Land Usege and Possession Classification, Development Plan.

İÇİNDEKİLER

	sayfa
İçindekiler.....	VII
Şekil Listesi.....	XI
Tablo Listesi.....	XII
Grafik Listesi.....	XIV

Bölüm Bir GİRİŞ

1.Giriş.....	1
1.1.Kavramsal İrdelemeler.....	3
1.1.1.Kentsel Tarım ve Kent Çevresi Tarımı.....	3
1.1.2. Kent ve Kır.....	10
1.1.3.Şehir Planlama.....	13
1.2.Değerlendirme.....	17

Bölüm İki ULUSLAR ARASI ÖLÇEKTE KENTSEL TARIM UYGULAMALARI

2.1. Konu İle İlgili Örgütler ve Çalışmaları.....	25
2.1.1. Accra Metropolitan Meclisi (The Accra Metropolitan Assembly, ACCRA).....	26
2.1.2. İnsanları Besleyen Şehirler Programı (Cities Feeding People	

Programme, CFP).....	28
2.1.3. Gıda ve Tarım Organizasyonu (Food and Agriculture Organisation, FAO).....	29
2.1.4. Kentsel Tarım ve Ormancılıkta Kaynak Merkezi (Resource Centre on Urban Agriculture and Forestry, RUAF).....	36
2.1.4.1. Uluslararası Su Yönetim Enstitüsü (IWMI).....	42
2.1.4.2. Afrika Kentsel Yönetim Enstitüsü (IAGU).....	43
2.1.4.3. Doğu ve Güney Afrika İçin Belediye Gelişme Programı (MDP-ESA).....	44
2.1.4.4. Kent Yönetim Programı-Lâtin Amerika ve Karayip (UMP-LAC).....	45
2.1.5. Kentsel Tarıma Destek Grubu (The Support Group on Urban Agriculture, SGUA).....	45
2.2. Uygulama Örnekleri.....	47
2.2.1. Gelişmiş Ülkeler.....	48
2.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler.....	63
2.2.3. Az Gelişmiş Ülkeler.....	67
2.3. Sosyo-Ekonomik Getiri ve Gerekçeleri.....	83
2.3.1. Gıda Güvenliği.....	84
2.3.2. Gelir Güvenliği.....	88
2.3.3. Değerlendirme.....	90

Bölüm Üç

KENTSEL PRATİKLERDE TÜRKİYE ve KENTSEL TARIM

3.1. Mevcut Oluşumun Yasal ve Yönetimsel Bağlamda İrdelenmesi.....	92
3.1.1. Yerel Yönetimler.....	92
3.1.1.1. İl Özel İdareleri.....	95
3.1.1.2. Büyükşehir Belediyeleri.....	95
3.1.1.3. Belediyeler.....	96

3.1.1.4. Mahalle Yönetimleri.....	96
3.1.1.5. Değerlendirme.....	99
3.1.2. Merkezi Yönetim ve İl Müdürlükleri.....	100
3.1.2.1. Bayındırlık İl Müdürlüğü.....	100
3.1.2.2. Çevre İl Müdürlüğü.....	101
3.1.2.3. Devlet Su İşleri.....	103
3.1.2.4. Tarım İl Müdürlüğü.....	104
3.1.2.5. Turizm İl Müdürlüğü.....	105
3.1.2.6. İller Bankası.....	107
3.1.2.7. Değerlendirme.....	108
3.1.3. Yasalarda Kent Planlama ve Tarım.....	109
3.1.3.1. Uluslararası Sözleşmeler.....	109
3.1.3.2. Ülkemiz Kapsamında Yasalar.....	110
3.1.3.3. Değerlendirme.....	114
3.2. Mevcut Oluşumun Uygulama Bağlamında İrdelenmesi.....	114
3.2.1. İzmir İli Arazi Varlığı ve Yapılaşma Durumu.....	115
3.2.2. İzmir İli Metropolitan Alanında Tarımsal Etkinlikler.....	127
3.2.2.1. Tarım Ürünleri Verim Durumu.....	132
3.2.2.2. Kente Ekonomik Getirisi.....	135
3.3. Değerlendirme.....	145

Bölüm Dört

KENTSEL TARIMIN KENT PLANLAMAYA ENTEGRASYONU

4.1. Mevcut “Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması” Kodları.....	149
4.1.1. Rauf Beyru Tarafından Önerisi Hazırlanan Arazi Kullanım Sınıflaması.....	158
4.1.2. Bayındırlık Bakanlığı’nın Kullandığı Arazi Kullanım Sınıflaması.....	161
4.1.3. İller Bankası’nın Kullandığı Arazi Kullanım Sınıflaması.....	167
4.2. Öneri “Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması” Kodları.....	168

4.3. Önerinin Uygulanabilirliğinin İrdelenmesi.....	169
---	-----

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	171
--------------------------------	-----

KAYNAKÇA.....	176
---------------	-----

ŞEKİL LİSTESİ

	sayfa
Şekil 1.1. Kent ve Kentsel Tarım İlişkisi.....	21
Şekil 1.2. Kentte Küçük Ölçekli Çiftlik Üretim Sistemi.....	22
Şekil 1.3. Kentsel Tarım ve İlişkili Olduğu Unsurlar.....	22
Şekil 3.1. Kamu Yönetiminin Yapısı.....	94
Şekil 5.1. İnsan, Kent ve Kır İlişkisi.....	171

TABLO LİSTESİ

	sayfa
Tablo 2.1. 2005 Yılı Kentsel Tarım Tahmini/Senaryosu.....	26
Tablo 2.2. Bölgesel Odak Noktalarının Organizasyonları ve Aktiviteleri.....	42
Tablo 2.3. Metropolitan Toronto Kiralık Bahçe Verileri.....	61
Tablo 2.4. Dar es Salaam'da 1966-1992 Yılları Arasında Arazi Kullanım Kategorileri.....	75
Tablo 2.5. Dar es Salaam, Mosha'da 1985-1989 Yılları Arasında Hayvan Besiciliği.....	76
Tablo 2.6. Maseru, Lesotho'da 350 m ² 'lik Arsadaki 100 m ² 'lik Bahçenin Verimli Kullanımına Bir Örnek.....	80
Tablo 3.1. İzmir İli'nde Toprak Türleri ve Dağılımları.....	115
Tablo 3.2. Toprak Türlerinin Tarıma Uygun Olma Durumları.....	116
Tablo 3.3. İzmir İli ve İlçelerinde 1985-1996 Yılları Arasında Tarım Dışı Kullanıma Çıkarılması İstenen Arazilerin Kullanım Yetenek Sınıflarına Göre Dağılımı (da).....	117
Tablo 3.4. İlçelerin Bugünkü Arazi Kullanımının Üzerinde Oluştugu Toplam Tarım Alanı (ha).....	119
Tablo 3.5. İzmir İli'nin Toprak Sınıfları Üzerinde Yapılaşma Durumu (ha).....	121
Tablo 3.6. İzmir Büyükşehir Kent Bütünü 1995 Yılı Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi Dağılımı (ha).....	124
Tablo 3.7. İzmir Büyükşehir Kent Bütünü 1998 Yılı Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi Dağılımı (ha).....	125
Tablo 3.8. İzmir Büyükşehir Kent Bütünü 2001 Yılı Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi Dağılımı (ha).....	126

Tablo 3.9. İzmir’de Kentsel Tarım Yapılan İlçeler.....	129
Tablo 3.10. Açıkta Yetişen Sebzelerin Verim Durumu.....	132
Tablo 3.11. Meyvelerde Ağaç Başına Ortalama Verim Durumu ve Dekarda Görülen Ortalama Ağaç Sayısı.....	134
Tablo 3.12. Örtü Altı Tarımında Ortalama Verim Durumu.....	135
Tablo 3.13 Sebze ve Meyve Fiyatları (01.10.2001-31.12.2001).....	136
Tablo 3.14. Sebze ve Meyve Fiyatları (27.05.2002).....	138
Tablo 3.15. İzmir Kent Bütününde Yetişen Toplam Ürün ve Ekonomik Getirisi...	141
Tablo 4.1. Ankara Nazım Plan Bürosu Ana Kullanış Sınıfları ve Kodları.....	162
Tablo 4.2. Ankara Nazım Plan Bürosu Yardımcı Kullanış Sınıfları ve Kodları.....	163
Tablo 4.3. Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu Tarafından Kullanılan Kullanış/İşyeri Sahiplik Sınıflaması ve Kodları.....	167

GRAFİK LİSTESİ

	sayfa
Grafik 3.1. Yapılaşmadan Önceki Durumlarına Göre İlçelerin Tarım Toprakları.....	120
Grafik 3.2. Toplam Yapılaşmanın Tarım Arazileri Üzerine Dağılımı.....	122
Grafik 3.3. İlçelerin Yapılaşması Sonrası Bugüne Kalan Tarım Arazisi Miktarı....	122
Grafik 3.4. İlçe Bazında Toplam Ürün Durumu.....	143
Grafik 3.5. İlçe Bazında Ekonomik Getiri Durumu.....	144
Grafik 3.6. İlçe Bazında İşlenen Kentsel Tarım Alanları.....	144

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1. Giriş

Kent, tarım dışı alanlar olup hem tarımsal hem de tarımsal olmayan üretimin dağıtımının **kontrol** fonksiyonlarının toplandığı; kendi içerisinde belirli teknolojik gelişme düzeylerine göre büyüklük, uzmanlık, heterojenlik ve bütünleşme gösteren yerleşme biçimidir. Dolayısıyla kentler, bu özellikleri ile kendi başlarına varolmazlar, çevre yerleşimlerle sürekli etkileşim içerisindeyler. Hangisi veya ne zaman kurulmuş olursa olsun bir kentin oluşumunu, kent merkezinin çevre yerleşmeler ile kurduğu ilişkiler veya bu ilişkilerin değişmesi olarak açıklamak mümkündür. Burada dikkat çeken “kontrol”, kır ile kent ya da tarımsal üretim alanı ile kent arasındaki ilişkinin sınıfsal değil ekonomik olduğunu net olarak ortaya koymaktadır.

Böyle bir konum ve görevi olan kent üzerinde, günümüzün büyük olayı ya da sorunu haline gelen kentleşme-sanayileşme ikilemi yaşanmakta, bugüne ilişkin kararlar alınmakta, yarının kurgulanması ise söylem bazında bırakılmaktadır. Anlık kararlar ile üretilen her kentsel işlev, belirli büyüklükte bir kentsel toprağa gereksinim yaratır. Rant kaygı ve kavgalarıyla biçimlendirilen bu toprağın, kentleştirilerek değerinin artırılacağı bilindiğinden, tarım topraklarının kentsel kullanıma dönüştürülmesi önemsizleştirilmektedir. Yeniden üretilmesi, yenilenmesi ve çoğaltılması zor olan toprak varlığının iyi değerlendirilebilmesi için, tarım sektörünün destek görmesi, yerleşme ve tarım alanlarının doğru ve yerinde belirlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla tarımın yeri ve yönetim şekli önemlidir.

Ancak değinildiği üzere anlık kararlar sonucu, yasalar ya eksik ya da çeşitli baskılar sonucu çıkarıldığından tarım toprakları ve kamuya ait araziler kentleşmekte daha doğrusu sanayileşmektedir.

Sanayileşen kent, uzun vadeli kurguları ile kentli için önemli getiriler (ekonomik, sosyal ve kültürel) sağlamayı hedeflerken, kent için kent içerisinde ürettiği kararlar anlık çözümler olarak kalmakta ve dolayısıyla önceden belirlenen büyük amaçlara ulaşamamaktadır. Buradaki sorun, yalnızca değinilen amaçlara ulaşamaması değil aynı zamanda kente tekrar dönme olasılığı düşük olan değerlerin kaybidir. Bu değerlerden önemli bir tanesi de yukarıda değinildiği gibi kent toprağı ve tarım alanlarıdır. Oysa, modern kentin ya da sanayi kentinin gereksinim duyduğu önemli faktörlerden biri de yine topraktır. Dolayısıyla bu kent, kendi devamlılığı için ve aynı zamanda bir ekonomik aktivite olan tarımsal uğraşların devamlılığı için kullandığı aracı yani toprağı benimsemeli ve sistemi içerisine dahil ederek bugünkü kurgusunu yenilemeli veya tamamen değiştirmelidir.

Tarımı mevcut kurguya eklemlemenin bir diğer gerekçesi de bugünkü modern kentin yaşadığı, açlık, yoksulluk, gıda ve gelir güvenliği ve aidiyet sorunlarıdır. Çünkü, modern kent her yerleşim alanından nüfus çekme eğiliminde ya da cazibesindedir. Çektiği nüfusu ve dolayısıyla bu nüfusun sahip olduğu yaşam deneyimlerini benimsemesi gereken kent, çözüm olarak onlara bu deneyimlerini sunacak alanları sunmalıdır ki günümüzde bu alanlar tarım alanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek ekonomik ve sosyal getirileri ve gerekse kent planlarının olmazsa olmazlarından olan doluluk-boşluk dengesi açısından, tarım kente ve kentsel fonksiyonlara girme eğilimi göstermektedir.

1.1. Kavramsal İrdelemeler

Tarım ve kent arasındaki mevcut ve olası ilişkinin daha iyi değerlendirilmesi için, bazı kavramlar üzerinde durulması gerekmektedir. Bu kavramlar aşağıda verilmiştir.

1.1.1. Kentsel Tarım ve Kent Çevresi Tarımı

Gerçekte kent ve kent çevresi tarımı, kentlerin kuruluşundan bugüne değin varolan, ancak bununla birlikte Bölüm 2’de verilen organizasyonlar kapsamında yeni olarak ele alınan bir kavramdır. Bugün dünyada yaklaşık olarak çoğunluğu yoksul ve orta gelirliilerden oluşan 800 milyon kişi tarafından uygulandığı düşünüldüğünde önemli ve yaygın bir pratik olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tarihçesi:

Varlığı şehirler kadar eski olan kentsel tarımın bu denli eskiye dayandığını gösteren kanıtlar, eski uygarlıklar için yapılan arkeolojik çalışmalar ve hava fotoğraflarıdır. Eski uygarlıklar kent içinde tarımı, gıda temini ve dolayısıyla beslenme, yakacak temini, inşaat yapma, gölge alanları oluşturma, çit yapımı rüzgardan korunma, süsleyiciler yapma, ticaret, kurban etme, statü kazanma vb. faaliyetler için yapmışlardır. Tarih içinde kentsel tarımla ilgilendikleri bilinen birkaç uygarlık, bu faaliyeti nasıl ve ne zaman uyguladığı ile aşağıda anlatılmıştır.

Adams, 1994 Yılında yaptığı bir çalışmasında Uruk Uygarlığı'nın yaklaşık 50 bin nüfusuyla M.Ö. 4 binde Mezopotamya'nın önemli bir uygarlığı olduğunu belirtmiştir. 1100 acre'lik (1 acre=0,4004ha) şehrin 1/3'ü hurma ağaçlarıyla kaplıdır. Bir çoğu meslek sahibi olan Urukluların hemen hepsi, kendi arazilerinde veya büyük arazilerde tarımsal aktivitelerle ilgilenmişlerdir.

Rodenbeck'e (1994) göre, Neolitik Mısır yerleşmesi Knossos, karma çiftçilik (buğday, arpa, mercimek, koyun, keçi, domuz ve bazı sığır türleri) ile gelişmiştir. Minoan Şehri 12 bin nüfusuyla 75 ha'lık bir alanda yayılmış olup, çevresindeki

çiftçilik alanları ile şehir izole edimiştir. Warren (1994), Minoan Sarayları'nın çevresinde depolama ve üretim alanlarının bulunduğu bir merkez durumunda olduğunu ve yöneticilerinin yaklaşık bin ha'lık tarım alanlarını kontrol ettiğini belirtmiştir.

Jellicoe (1994), Darius Dönemi'ndeki Pers İmparatorluğu'nun hidrolik servislerle sur ve cennet bahçeleri kurduğunu ve bu sayede su kaynaklarından çok iyi yararlandıklarını belirtmiştir. Krallığın M.Ö. 1500'teki başkenti Thebes'te halk, sur bahçelerinde taze meyve (yerli şarap, elma, nar ve badem) üretmişlerdir. Diğer taraftan su tanklarında ördek yetiştiriciliği de yapmışlardır. Mısır'n başkenti Akhenota'da her yerde görülen bahçelerin yanısıra depolama için ayrılmış alanlar, yer altı ambarları, hayvan barınakları ve bira fabrikaları vardı. Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Eleutherna şehrinde mısır tarlaları, kireş taşıyla kaplanmış teraslar vardı. Bugün bu teraslarda hala tarım yapıldığı bilinmektedir.

M.Ö. 100'de Roma'nın 140 km. kuzeyinde Cosa Limanı yapılmış ve ticari balıkçılığın yapıldığı kıyı gölüne kanallarla bağlantı sağlanmıştır. Yılan balığı, gri balık, levrek ve dil balığı yerel nüfusun beyaz et yiyeceğini sağlamaktaydı. Andolusian Şehri, çevresinde bahçeler ve meyve ağaçları olan evleriyle tanınmaktadır. İndus Nehri üzerindeki Harappa ve Mohenjo Dara gibi şehirler bu nehrin çamurunu kullanarak tarım yapmışlardır (Mougeot, 1994, p.2).

Jellicoe (1984), Ortaçağ yazıtlarına göre kadınların, şato bahçelerinde baharat ve tavşan üretimi yaptıklarını belirtmiştir. Addyman (1994) ise York şehrinin XV. yy.'da çevresi meyve bahçeleri ile sarılarak inşaa edildiğini anlatmıştır. Ortaçağ Rusyasının Novgoid şehrinin XVII. yy.'da çevresi duvarlarla çevrilmiş ve bazılarında çevrilmemiş evleri meyve bahçelerine sahipti. Coe vd. (1986), Kuzey Amerika'nın Misssipi Kültürü'nün (M.S. 1050-1250) yoğun bahçivanlık faaliyetlerinde bulunduğunu belirtmiştir. Missisipi, Ohio, Tennessee ve Arkansas Vadileri'ne bağlantısı olan şehirler endüstri öncesi döneminin önemli tarımsal faaliyet alanları olmuştur.

Coe vd.'ne (1986) göre ise, bu devletin Teotihuacan şehir haritaları chinampas olarak bilinen yüzen bahçeleri göstermektedir. Bu bahçeler dikdörtgen biçiminde ve söğüt ağaçlarıyla çevrilmiş olup, düzenli olarak bataklık bitkileriyle gübrenlenmekteydi. Bahçelerin sebze ve meyve ağaçları şehrin gıda gereksinimine önemli oranda destek olmuş hatta bu destek 1900'lerin başına kadar devam etmiştir. Redalift (1987), yetiştirilen hayvan atıklarının bu bahçelerde organik gübre olarak kullanıldığını belirtmiştir. Mexico Gardens (1993), Mexico'nun çatı bahçelerinde tarımsal faaliyetlerle ilgilenen 19. yy. kadını resmetmiştir. (...) Burland'a (1976) göre, dört bin yıl önce Mexico'nun Olmec Vadisi'nde kayalık teraslar üzerinde kurulan Tlatilco ve Ticomán gibi küçük şehirlerde sebze çiftçiliği ve köpek ve hindi yetiştiriciliği artmıştır. Aztek Devleti, başkenti Tenochtitlan'da gıda konusunda kendisine yetmekteydi. (...) İslam İmparatorluğu olan Abbasiler, posta müdürlerini belirli bölgelerden sorumlu tutarak o bölgelerin gıda gereksinimlerini saptama yoluna gitmiştir" (Mougeot, 1994, p.2,3,5).

Görüldüğü gibi kentsel tarım, özellikle Yunan kentlerinin beslenmesini destekleyen ve dört bin yıl öncesine kadar tarihi olan önemli bir faaliyettir. (Kentsel tarımın tarihçesi konusunda daha detaylı bilgi için bkz. Luc. J.A. Mougeot, Kentsel Gıda Üretimi: Değişim, Kurumsal Destek ve Önemi, IDRC, CFP Rapor 8, 1994, p.5).

Tanımı:

Kentsel tarım ile ilgili henüz üzerinde uzlaşılan ortak bir tanım bulunmamaktadır. Gıda politikasının ve sürdürülebilir kentsel gelişiminin büyüyen yazınında, kentsel tarımın farklı bir çok tanımı yapılmıştır. Yaygın terminolojiye adaptasyon ve tanımların sistematik bir gözden geçirilmesi, farklı araştırma çabalarının sonuçlarının karşılaştırılmasına, bilgilerin sunulmasına, araştırmaların toplanması ve analizine yardımcı olacaktır. Kendi toplumları için kentsel tarımın bir tanımının yapılmasını isteyen toplumlar, mevcut tanımların bir eleştirisinden ve uygulamada işlerlik kazanan örneklerden yarar sağlayabilirler.

Bugüne kadar yapılmış olan tanımlar aşağıda verilmektedir:

'Kentsel tarım, (kent otoritelerinin) yasal düzenleyici ve arazi kullanım ve kira hakları, su kullanımı, çevre vs. hakkında düzenleyici olduğu alanlarda, kent otoritelerinin düşüncelerinde yer alan çiftçilik ve çiftçilikle ilişkili olarak kurulan ve kent veya belediye otoriteleri tarafından yönetilen aktivitelerdir. Kentsel tarım, bir kent merkezinden oldukça uzak belirli sınırlarda yer tutmaktadır. Şehrin dış sınırı iyi tanımlanmamış olsa da kent çevresi tarımı, coğrafik olarak kesin sınır olan kentin ötesinde yer almaktadır.

Kentsel tarım, bireysel gruplar veya bireyler için, işgücü ve gelir oluşturmak, atık suları ve katı atıkları yeniden dönüştürerek çevresel sağlığın kazanılmasına yardımcı olmak, nüfus gruplarının beslenmesini geliştirmek için, kent bölgelerinde fringe alanlarında, ürün, hayvan çiftliği, ormancılık ve suya dayalı besin üretimlerinin sağlanmasıdır.

(Smit vd.'den, 1996) Kentsel tarım, kent ve kent çevresinin her tarafına, bir kasaba, şehir ve metropoldeki tüketicilerin günlük isteklerine göre arazi ve suda gıda ve yakacak üretimi yapan, işleyen, pazarlayan ve dağıtan, yoğun üretim metotları kullanımıyla doğal kaynakları ve kent atıklarını yeniden kullanarak bitki ve hayvan yetiştiren bir endüstridir.

Kentsel tarım, tam olarak kentsel pazar için şehir veya kasaba alanlarında yakacak ve gıda üretimini göstermektedir (sokak satıcılığını ve evsel tüketimi içermektedir). Ürünler genellikle üreticiler ve yakın birlikleri tarafından işlenir ve pazarlanır. Yol kenarlarında, demiryolları boyunca, arka bahçelerde, çatı üstlerinde, yarar doğrultusunda yollarda, endüstriyel arsaların boş alanlarında, okul bahçelerinde, hapishane ve diğer kurumlarda yapılan ürün ve hayvan üretimi; tank, havuz ve nehirlerde yapılan suya dayalı üretimi; meyve bahçeleri ve bağları; sokak veya arka bahçelerde ve dik yokuş ve nehirler boyunca uzanan ağaçları ve kentsel organik atıkların (atık su ve katı atık) kaynak olarak kapalı ilmiik "yeniden kullanım" sistemlerinde açık ilmiik "boşaltım" sistemlerinin dönüştürülmesi ve kullanımını içermektedir.

Kentsel tarımda araştırma ve planlama interdisiplini gerektirir. “Kentsel küçük çiftçilik” terimi burada, şehirlerde tarımsal arazi kullanımının anlaşılması için yukarıda değinilen gereksinimi etkilemekte kullanılmıştır. Kentsel tarım, kent bitki üretimini, ev bahçeciliğini, bahçivanlığı (sebze ve meyvenin her ikisinin de) ve hayvan yetiştirmeyi kapsamaktadır. Ayrıca, yabani sebze ve meyvelerin biraraya getirilmesi, daha fazla gıda güvenliğinin sağlanması için kentli insanların bir stratejisidir.

Bu makalenin ilgilendiği alan, gelişmekte olan ülkelerde, şehir ve kasaba alanlarının kent ve kent çevresi alanlarında gıda üretimidir. Bu bağlamda gıda, tahıl, sebze, meyve, et, süt ve balık anlamında kullanılmıştır.

Kentsel tarım: Ticari ve ticari olmayan tüm girişimciler, tarımsal ve bahçivanlık üretimi, dağıtımı, satışı ve diğer tüketimi ile ilişkilidir veya başlıca kent merkezi/metropolde ürünlerle ilişkilidir.

Kentsel alanların çeperi içinde veya üzerinde toprak işleme, hayvan çiftçiliği, ormancılık veya suya dayalı üretimle gıda ve gıda olmayan üretim sağlamaktır.

Kentsel tarım veya gıda yetiştirme, sebze ve meyve üretimi, hayvan yetiştirme ve arı beslemeyi içeren tüm gıda maddelerinin üretimini, her ölçekte ticari bahçivanlıktan küçük ölçekli hobi bahçeciliğine, toplum projelerini kapsamaktadır.

Kentsel tarım, şehir yönetim sınırları çevresinde yaşayan insanlar tarafından, kentsel alanların içinde veya çevresinde yapılan bir aktivite olarak anlaşılmaktadır.

Belediye sınırlarında çiftçilik uygulaması veya hayvan yetiştirmektir. Kent çevresi tarımı; arazi değerleri, arazi kullanım, mülkiyet hakları üzerinde şehrin bir etkiye sahip olduğu ve kent pazarına ve kentsel ulaşım değişikliğine tarımsal

üretimde yakın olan, şehri hemen yakınında çevreleyen arazilerde yapılan benzer aktivitelerdir.

Kentsel tarım, kent yöneticilerinin tarım dışında ki kullanımlar için ayırdığı veya tasarladığı kent bölgelerinde gıdasal ürünleri yetiştirmektedir.

Mwangi ve Fookan (1996:170) kentsel tarımı, “devlet tarafından planlanmayan ve kontrol edilmeyen bir aktivite olarak tanımlamıştır. Aldington’a göre (1997:43) kentsel tarım, “(Kent otoritelerinin) yasal düzenleyici ve arazi kullanım ve kira hakları, su kullanımı, çevre vs. hakkında düzenleyici olduğu alanlarda, kent otoritelerinin düşüncelerinde yer alan çiftçilik ve çiftçilikle ilişkili aktiviteler kurulmakta, ve kent veya belediye otoriteleri tarafından yönetilen “aktiviteler” i içermektedir” şeklinde tanımlamıştır.

Bu makalede kentsel tarım, yönetsel ve yasal olarak kentsel kullanımlar için ayrılmış olan arazilerde ürün yetiştirmeyi anlatmaktadır. Bu aktivite, kırsal tarımdan kent ve kent çevresi alanlarına yeniden bölgelendirilen arazilerde olduğu gibi kentsel alanların çevresinde veya yeniden inşa edilen bölgelerde yer almaktadır.

Kentin içinde (intra urban) ve çevresinde (peri-urban), yoğun toprak işlenmesi, hayvan çiftçiliği ile gıda ve diğer ürünlerin yetiştirilmesi, işlenmesi ve dağıtılmasıdır...

Kentin içinde (intra) ve çevresinde (peri), gıda, gıda olmayan bitki ve ağaç yetiştirme ve hayvan besleme (büyükbaş hayvan, kümes hayvanı, balık vd.)dir.

Tarım, şehirde ve şehrin çevresinde kaynakların tarım ve tarımsal olmayan kullanımı arasında bir alternatifin olduğu alanlarda konumlanmıştır.

Bir kentsel çevrede, bazı çiftçilik teknikleriyle (Maxwell ve Zziwa, 1992b), genellikle devlet tarafından planlanmayan ve kontrol edilmeyen bir aktivitedir.

Arka bahçelerdeki çiftçilikten başka (kullanılmayan araziler ve bu arazilerde yetişen bitkiler), şehir sınırlarının giderek yayılması nedeniyle kentin parçası haline gelen (eski) kırsal alanlarda yapılan çiftçilik (Memon&Lee Smith (1993), geleneksel arazi sahipleri veya çiftçiler olarak bunları “kent çiftçileri” şeklinde kullanır.), bir çok düşük gelirli kent insanı tarafından bir hayatta kalma tarzı olarak boş ve/veya ayrılmış arazi üzerinde gıda üretimi için gerekmektedir.

Bu makalenin amaçları için kentsel tarım, şehir sınırlarında ortaya çıkan gıda üretimidir. Bu üretim arka bahçelerde, çatılarda, toplumun sebze ve meyve bahçelerinde ve kullanılmayan arazilerde veya kamu arazilerinde yer alır. Yeşil alanlarda ticari gıda üretim yöntemlerini ve diğer alanları, fakat daha sıklıkla şehir çevresinde küçük ölçekli ve dağınık alanlarda gerçekleşen üretimi içermektedir. Bu sınırlı tanım, kırsal tarımdan daha yoğun çeşitliliği olan kent çevresi tarımının belirli olaylarını ve ormancılık, balıkçılık gibi kentsel tarımın önemli görünüşlerini kasten dışarda tutmuştur. Bu raporun alanı dışında bu tarımsal aktiviteler, kendi ayırıcı nitelikleriyle yeterli tartışmalara sahiptir

Kentsel alanların hem içinde hem çevresinde, gıda, gıda olmayan bitki, ağaç bitkileri ve hayvan çiftçiliği üretimidir.

Kentsel tarım, şehrin içinde veya oldukça yakınında bazı üreticilerin kendileri için veya bazı üreticilerin pazarlamak için, bitki ve bazı hayvan türlerini yetiştirmesinden oluşan bir aktiviteyi içermektedir.

Bu çalışma, kentsel tarımı, tüketim ve kentsel pazar için kentsel hane halkları tarafından yapılan bitki ve hayvan yetiştirme olarak tanımlamaktır. Bir çok uygulayıcının yasal yollarla arazi elde edemediği informal bir aktivitedir.

Yeni inşa edilen kentsel alanlarda veya kentsel alanların çevresinde, açık arazinin hayvan yetiştirme (süt veren büyükbaş hayvan. keçi, koyun, domuz ve kümes hayvanı) için elde edilebilir olduğu alanlarda oluşturulan çiftçilik aktiviteleridir.

Kent ve kent çevresi kapsamına giren toprak veya sulara, çoğunlukla kasaba, kent ve metropollerde yaşayanların günlük gereksinimleri doğrultusunda doğal kaynakları ve kent atıklarını kullanarak ve geri dönüştürerek ve çeşitli üretim teknikleri uygulayarak, çok çeşitli bitkisel ve hayvansal ürünler çerçevesinde gıda maddesi ve yakacak üreten, işleyen ve pazarlayan bir endüstridir' (Soonya, 1999, pp. 50-51).

Kentsel tarımı tarihe tanıtılabilmek için yapılan tanımlarda bir çok yazar, kendi yaptıkları tanımları kabul etmiştir. Son günlerde Ekonomi İşbirliği ve Gelişme Organizasyonu (OECD-UN) Makrokelime Hazinesi, Ekonomik ve Sosyal Gelişme Alanında Bilgi İşleme (5. yayın) için kentsel tarımın başka bir tanımını önermiştir. “Kent içinde ve çevresinde gıda, gıda olmayan üretim ve meyve ürünleri üretimi ve hayvan çiftçiliğidir.” Bazı referans yazınlarında, tanımlanmış aktivitelerin tanımı biçimsel olarak kentsel tarımın nasıl yapılacağı tartışmasına ve dolayısıyla kentsel tarım üzerine araştırmaların hangi durumda kabuledilebilir olduğuna da yardımcı olur.

1.1.2. Kent ve Kır

Sosyal, ekonomik, fiziki ve siyasi yapılanmada büyük farklar gösteren ancak diğer taraftan birbirlerinin devamlılığını yine birbirlerinin bütünleyicileri olarak sağlayan kent ve kır, ilk yerleşmelerde bugüne değin çeşitli yaklaşımlar bağlamında ayrı tutulmuşlardır. Farklar, nüfus gruplanmalarından, sektörel yapılanmaya kadar çeşitlenmektedir. Konuyu daha kapsamlı ele almak için aşağıda kent ve kır için yapılmış tanımlar verilmektedir:

Kapsamlı Kırsal Tasarlama : Kırsal alanların doğal ve insansal kaynaklarının korunup geliştirilmesini, yerleşme biçimlerinin toplumun gereksinmelerine en iyi biçimde yanıt verebilmesini sağlamak amacıyla, kaynaklarla gereksinmeler arasında uzun dönemde olumlu bir denge kurmayı amaçlayan tasarlama türü. (...) Kent: Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme,

barınma, gidiş, geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinmelerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşılarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi. (...) Kent Dokusu: Bir kentin anayollar ve ikincil yollarla bölünmüş, oturma, çalışma, alım satım, işleyim, dinlenme yerlerini kapsayan yer bölümlerinden, adacıklardan ve komşuluk birimlerinden oluşan toprak kullanım biçimi. (...) Kentleşme: İşleyimleşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütlemeye, uzmanlaşmaya ve insanlar arası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikim süreci. (...) Kentlileşme: Çoğu kez kentleşmeye karıştırılmakla birlikte ondan ayrı olan ve kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci. (...) Kentsel Alan: Genellikle bir kent yönetimi biriminin sınırları içinde kalmakla birlikte, kimi kez ondan daha geniş olan ve kırsal niteliğini yitirmiş ya da yitirmek üzere bulunan yöre kentleri de kapsayan alan (Keleş, 1980, pp. 64, 68, 69, 70, 71).

Kent: Uygar kişilerin yaşadığı bir yerleşme birimidir. (...) Kent: Maxmillan Sorre, kent özerklik ve ekonomik işlevleri arasında karşılıklı bağımlılığın bulunduğu bir yerleşme birimidir. O halde bir coğrafya biriminin kasabalıktan kentliliğe geçişi, ancak bu iki niteliği kazanması ile oluşacaktır. (...) Kent: Fransız kent coğrafyacılarına göre, bir yerleşme birden fazla ve aralarında karşılıklı ekonomik bağımlılığı (interdependence) olan işlevler kazanmaya başlayınca kent görünümü ve niteliği alır demekteler. (...) Kent: 1933'de gerçekleşen CIAM 4. toplantısının Atina Bildirgesi'nde kent, yaşamak, çalışmak, rekreasyon için bir yer ve bu üçünü birleştiren ulaşım taşıma sistemi, olarak tanımlanmıştır. (Gürel, 1978, pp. 3, 28, 29, 33).

Kent: Bir kentin tanımlanması için aranılan kavramsal ölçütler vardır:

Sosyal Ölçütler: Bunlar arasında kentlileri kır kesimindeki halktan ayıran sosyal davranış farklarından, kır kesimindeki “büyük aile” tipine karşı kentte “çekirdek aile” tipinin egemen oluşundan söz edebiliriz

Ekonomik Ölçütler: Özellikle üç ana sektördeki (tarım, endüstri ve hizmet) iş gücü dağılım oranları üzerinde durulmaktadır. Somut gerçek şudur ki kentte endüstri ve hizmet sektörlerindeki iş gücü oranı teker teker tarım sektöründen büyüktür.

Kuşkusuz bu arada üretim, dağıtım ilişkileri ile uzmanlaşmanın da kentin belirleyici öğeleri olduğu anımsanmalıdır.

Kültürel Ölçütler: Gerek eğitim düzeyi gerekse kültürel eylemler yönünden kentteki düzey, kır ile karşılaştırılmaz. Örneğin, bir yerleşme biriminin bir yüksek okula (hatta pek çok kez liseye) ya da tiyatroya kavuşması, kent olmaya yöneltmesi bakımından önemli ölçütlerdir.

Bir anlamda sosyal ölçütlerin içinde de düşünülecek olan nüfus yoğunluğu, yani hektar başına düşen kişi sayısı, aynı zamanda kent kavramının kendi içindeki hiyerarşisini de saptamaktadır. Örneğin kent, büyük kent (metropolis), bölgesel kent (megapolis), kıta kenti (eucomopolis) hiyerarşisi bir bakıma nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu ile tanımlanmaktadır.

Yasal Ölçütler: Bir açıdan bu ölçütler de demografik ölçütler çerçevesinde görülebilir. Çünkü, temelde nüfus büyüklüğüne bağlanmaktadır. İşte bu ölçüt bize, kent kavramının göreliliği (relative) hakkında en somut örneği vermektedir. Ülkemizde yasalara göre 20 000 nüfusu aşan kasabalara kent denmekte iken aynı sayı Danimarka’da 1 000, Kore’de ise 40 000’dir. Bu ölçütlerin tamamını içeren yerleşme birimi kent olmaktadır (Gürel, 1978, pp. 3,4,5.).

Kent: Kentleri sosyal, kültürel ve ekonomik yeniden üretim merkezleri olarak tanımlayan Yeni Atina Antlaşma Taslağı’ndan temel önermeler;

- İstihdamın artırılması ve ekonomik rekabetin teşvik edilmesi,

- *Ekonomik ve toplumsal çeşitliliğin artırılması ve canlandırılması,*
- *Ulaşımın ve TENS'in (Traus European Networks) geliştirilmesi,*
- *Sürdürülebilir kalkınma yolu ile yaşam kalitesinin yükseltilmesinin özendirilmesidir (Özcan, 2002, p.252).*

Kent: Neolitikten 2000 yıl kadar sonra beliren kentlerin köylerle ilişkisi oralandaki tarımı denetleme, iç düzeni sağlama, artı ürünü kente akıtma ve gereğinde yeniden dağıtma, ayrıca tarımsal yerleşmelerin dışında tarımsal olmayan üretimi sağlamaktır. Bu tarımsal alan ve artı ürünü denetleme ve düzenleme fonksiyonlarının farklılaşması hem ilişkiyi hem de yerleşme türünü ortaya koymuştu (Kıray, 1998, pp.99-100).

Kent: Maurer'e göre kent, duvarları çevrilmiş köylerdir. Ortaçağ derebeyliklerinde kenarları çevrili yerleşme kent, surların dışındaki alan kırsal kesimdir. Below'a göre kent, pazar, surlar, yargı, politik bağımsızlıklar ve imtiyazlar gibi karakteristikler kenti meydana getirir. Le Corbusier'e (20. yy.'ın tanınmış mimarı) göre kent, kullanım için bir objedir. Sombert'e göre kent, ekonomik anlamda, yaşamlarını tarım işçisinin üretimine dayalı olarak devam ettiren geniş insan yerleşmeleridir. Kent, kırsal kesimin üretiminden faydalanan bir yerdir. Weber'e göre kent ekonomik anlamda, pazarlama üzerine kurulan bir yerleşmedir. Mal bir yerde üretilir kentte pazarlanır.*

* DEÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 1996 yılı Yerleşmeler Tarihi I Ders Notları, Dersi veren: Prof. Dr. Mesut AYAN.

1.1.3. Şehir Planlama

Şehir planlama, bir yaşam alanının düzenlenme biçimini anlatırken aynı zamanda bir mesleğin eylem alanını da nitelemektedir. Dolayısıyla önce şehrin ve daha sonra planlamanın anlamları incelenirse, bu tanımlamanın önem düzeyi ortaya çıkacaktır.

“Şehir (city-ABD-BK), belediye sınırları içerisinde ve bazen de bu sınırlar dışarısında, banliyölerdeki saçaklanmaları (fringe) da içeren yoğun yerleşim alanıdır” (Arkon, 1989, p.13).

Görüldüğü gibi şehir, sınırları geniş bir alan olmakla birlikte nüfusun yoğun olarak bulunduğu yaşam alanıdır.

Plan (plan), kelimelerle veya grafik anlatım kullanılarak bir ülkenin, bir bölgenin veya bir yerleşmenin gelecekteki gelişiminin hedeflerini planlama alanı için fiziki değişimler biçimine dönüştürerek ifadelendirilen ayrıntılı, somut anlatımlar. (...) Planlama (Planning), belli bir amaca yönelmiş eylemlerin, öğelerin zaman içerisindeki sırasını ve mekândaki dağılımlarını düzenleyen süreç. Planlama eylemi, ekonomik planlama, sosyal planlama ve fiziksel planlama olarak üç ana başlığa bölünebilir veya bütünleşmiş bir süreç olarak düşünülebilir (Arkon, 1989, pp.68, 69).

Kentin geleceği, planlamaya ve dolayısıyla onun kent içerisinde seçtiği eylemlere ve bu eylemlerin önceliklerine göre değişmektedir. Günümüz planlama pratikleri, öncelikle kente yönelik yapılmaktadır. Bir diğer deyişle, ulusal kalkınma planları ile kırsal ekonomik geleceği biçimlendirilirken; kent, gerek kalkınma planları ve gerek bu plana bağlı olarak yapılan diğer fiziki planlar (Nazım imar planı, uygulama imar planı vb) tüm alanlarda (ekonomik, sosyal, kültürel, fiziki vb) ile ele alınmaktadır. Bu denli önemli olmasının nedeni de elbette, bünyesinde bulundurduğu sektörel çeşitliliktir. Yalnızca bir sektör, tarım, şehirde konumlandırılmamaktadır. Bu sektör kırsal aittir ve kırsal planlama eylem alanı içerisinde. Bunu kırsal alan planlaması kapsamında olmasından anlamaktayız: “Kırsal Planlama (Rural planning), kırsal alanların gelişimi ile ilgili planlama türü. Amaç, tarımı ve tarıma dayalı faaliyetleri desteklemektir. Köyler için hazırlanan yerleşme planları ile bunların çevresindeki tarımsal arazinin düzenlenmesini içerir. Bazen daha büyük bir bölgeyi kapsayabilir” (Arkon, 1989, p.84).

Planlamada süreç içerikten bağımsız düşünülemez. İçerik açısından planlama, kapitalist sistem içerisinde edilgen bir işleve sahiptir. Bu nedenle yapabilecekleri önceden belirli ve asıl fonksiyonları sınırlıdır. “Modern kent planlamasının temelinde kapitalist gelişme sonucu doğan sanayi kentini yadsıma ve onun sorunlarına çözüm arama vardır” (Tekeli, 1980, p.10). 19. yy.’ın ilk yarısından bugünlere kent planlama gerçekte sanayileşmeyle ortaya çıkan sorunlara (sağlık, altyapı, ulaşım vb.) eğilirken kapitalizmin devamlılığını nasıl sağlayacağı konusunda endişelenmiştir. Endişelerini giderme yolunu amaçlarını şehirde uygulamalarla gidermeye çalışmış ve bunu da imar planları ile yapmıştır.

İmar ve İskan Bakanlığının kuruluş ve görevlerine ilişkin yasa (7116 sayılı yasa, 1958, Bölüm 4), yurdun bölge, şehir, kasaba ve köylerinin harita ve imar planlarını hazırlamak ve hazırlatmak, imar için her türlü önlemleri almak ve bunların uygulanmasını sağlamak görevini ilgili bakanlığa veriyor. (...) 6785-1605 sayılı imar yasası (1956-1972) Bölüm 26’da, nüfusu 5 bini aşan ya da nüfusu ne olursa olsun ilçe merkezi olan belediyelerden imar planı bulunmayan belediyelerden, belediye meclislerince saptanacak belirli yolların yol istikamet planlarını; nüfusu 10 bini aşan belediyelerle nüfusu bunun altında olmasına karşılık il merkezi olan ya da gelecekteki imar uğraşları açısından plan gereksinimleri İmar ve İskan Bakanlığınca saptanan belediyelerin imar planlarını yaptırmak bir zorunluluk haline getirilmektedir. Yine bu yasa ile ilgili bakanlığa gerekli gördüğü durumlarda genel yaşama etkin afetler nedeniyle ya da gecekonduların yasasının uygulanması amacıyla gerekli plan değişiklikleri, birden çok belediyeyi ilgilendiren metropolitan imar planlarını ya da büyük altyapı projeleri nedeniyle belediye ya da köy sınırları içinde ya da dışındaki yerleşme birimleri ile diğer alanları imar ve yerleşme planlarının tamamını ya da bir bölümü ilgili yerel yönetimlerin bu yolda kararına gerek olmaksızın yapma ya da yaptıрма yetkisi tanımaktadır (Bilsel&Bilsel, 1980, pp. 115, 116).

Ancak imar planlarının kim tarafından ve nasıl yapılacağının bu ölçüde detaylı anlatılmasına karşın imar planının ne olduğu konusuna değinilmemiş, nazım imar planı ve uygulama imar planının ne olduğu anlatılmıştır.

İmar planı olgusunun ne olduğu, yalnızca bugün yürürlükte olmayan imar tüzüğü tasarısında yapılmıştır. İmar planı, belde halkının sağlığını korumak, sosyal ve kültürel gereksinimlerini, iyi yaşama düzeni ve çalışma koşullarını ve güvenliğini sağlamak amacıyla ülke, bölge ve kent verilerine göre oturma, çalışma, dinlenme ve ulaşım gibi kentsel işlevler arasında var olan ve sağlanabilecek olanaklar ölçüsünde en iyi çözüm yollarını bulmak için, varsa kadastro ya da işlenmiş onaylı haritaların kopyaları üzerine “nazım plan” ya da “uygulama plan” olarak düzenlenen plandır (Bilsel&Bilsel, 1980).

Ancak bugün pratikte olanlar, bu tanımdan uzaktır. Dolayısıyla tanım gerçekçi olmaktan uzak ve idealisttir.

Planlama sürecinin aşamaları 1969/1976 Yıllarına ait İmar Planlarının Düzenlenme Biçimine İlişkin Özgün Yönetmelik'te şöyle belirlenmiştir;

- Amaçların belirlenmesi/hedeflerin saptanması
- Bilgi toplama-araştırma-çözümlemeler
- Birleştirme-araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi
- Planlamaya geçiş-plan seçenekleri arasında karşılaştırma ile değerlendirme
- Planlama
- Programlama ve uygulamanın izlenmesi” (Bilsel&Bilsel, 1980, p.126).

Planlama sürecinin bu denli kapsamlı ve idealist biçimlenmiş olmasına karşın, süreci işler hale getirmek ya da bu süreçte ortaya çıkan sorunları gidermek amacıyla oluşturulan yasal durum (Bkz. Bölüm 3.1.3.), planda belirlenen ana hedeflere ulaşmayı engellemekte, rant kaygılarını temel alarak fizik mekanı kurgulamakta ve aynı zamanda yapı yoğunluğundan elde edilen ekonomik getirilerin (kısa vade için dahi) fazla olmasından dolayı planlama alanına tarımı sokmamakta, mevcut tarım alanlarını yapılaşmaya açmakta ve tarım alanları üzerinde yapılaşan kaçak ve gecekondü yapılarını oy vb. popülistik nedenlerden dolayı meşru kılmaktadır.

Şehir planlama, özellikle ülkemiz kapsamında planı yapılacak şehrin yönetiminden çok merkezi yönetimin istekleri ile, hatta son sözü ile yapılmaktadır.

Dolayısıyla, yerel bağlamda o şehri daha iyi tanıyanların plan üzerindeki yetkileri azaltılırken, ideolojik düşünceleri ile merkezi yönetimi oluşturan mercinin gelecek tasarısı kentsel forma aktarılmaktadır. İdeolojilerin çeşitliliği ve erk noktasında olan ideolojinin başka bir seçim yılı ile değişebileceği düşünüldüğünde şehir planlama anlayışının belirli periyotlarla, belirli kaygılar peşinde sürüklenmesi yadırganmamalıdır. Ya da şehir planlama gününbirlik kararlarla değil, fizik mekanın, sosyal ve kültürel değerlerin ve dolayısıyla çevrenin devamlılığını sağlayan kararlar bağlamında yapılmalıdır. Bu, yeni bir planlama anlayışı olmanın yanısıra yeni bir şehir ve kent kurgusunu da beraberinde getirir.

1.2. Değerlendirme

Yukarıdaki tüm tanımların da ortaya koyduğu gibi, kent tarım dışı alandır. Dolayısıyla kır, kentin dışladığı ekonomik sektör olan tarımı bünyesinde barındıran; nüfus, ekonomi, sosyal, siyasi ve kültürel anlamda kentin sahip olduklarına ulaştırılmayan bir yerleşim alanıdır. Ancak, kentin sanayi ve ticaret sektörlerinin varlığı ve devamlılığı için gereksindiği tarımsal hammaddeyi sağlayan yerleşim alanıdır. Diğer bir deyişle, kent ekonomik anlamda kıra bağımlıdır ve kırım üretiminin dağıtım ve kontrol fonksiyonlarının toplandığı yönetim alanıdır. Bir taraftan kırım ekonomik desteğine ve dolayısıyla tarımsal topraklarına muhtaçken bir taraftan da kendi gelişmesi ve büyümesini sağlayabilmek için bu toprakların üzerine yürüyerek yapılaşmaktadır. Çünkü, bağlı olduğu modernizm kurgusu böyle işlemektedir. Oysa, yeni bir kent ve kır tanımlaması, kırım ekonomik eylem alanlarını kaybetmesini engelleyebilir ve diğer taraftan kentin büyüme ve gelişmesine yardımcı ve hızlandırıcı bir etken oluşturabilir. Dolayısıyla, tarımsal eylemler kent ve kırı ayırmada önemli olmamalıdır.

Diğer taraftan kentsel tarım için yapılmış ve yukarıda belirtilen tanımlar, bir çok noktada ortak kelimeler ve ortak elemanlar kullanmaktadır. Öncelikle, tüm tanımlar kentsel tarım aktiviteleri olarak düşünülen aktiviteleri tanımlamaktadır. Bazı tanımlar kapsamlı olarak tüm “tarımsal aktiviteleri” kapsamıştır. Tanımların pek azının yabani sebze ve meyvelerin veya balık üretiminden bahsetmesine rağmen (örneğin,

Drescher, 1998), tüm tanımlar insan ve hayvan tüketimi için gıda yetiştirilmesini açıkça veya dolaylı olarak içermektedir. Bazı tanımlar gıdasız üretim aktivitelerini genellikle (örneğin OECD, 1998; Mougeot, 1998, 1994b; Frojmovic, 1996) veya belirli olarak yakacak ve orman üretimi (örneğin de Zeeuw vd., 1998) içermiştir. İşleme ve pazarlama gibi diğer aktivitelerden daha az bahsedilmiştir (örneğin REES, 1997; Mougeot, 1998, Forester(nd); de Zeeuw vd., 1998).

Tanımlar, değişen ölçüde kentsel tarımın ortaya çıktığı her yeri içermektedir. Kentsel tarım, kentsel alanda bulunmuştur ve kent çevresine ve fringe'ine doğru hızla yayılmaktadır. Bununla birlikte, "kent" veya "kent çevresi" alanlarının sınırları her tanımda belirlenememiştir. Bazı tanımlar, "kentsel alan içinde veya yakınında" oluşan tarımsal aktiviteler şeklinde olduğundan belirsizdir (örneğin, AGUILA, de Zeeuw vd., 1998; Mougeot, 1998; Rees, 1997; Sawio, 1997; Frojmovic, 1996; Lourenco-Lindell, 1995).

Diğer tanımlar, belediye sınırları gibi haritalandırılabilir yönetim sınırlarını belirlemiştir (Maxwell ve Armar Klemesu, 1998:7). Kentsel alanlara yakınlıkları ile değer kazanan ve tarımsal üretimin etkilediği alanlar olarak tanımlanan "kent çevresi" gibi diğer tanımlarda, sınır halâ belirleyici ve esnektir (Maxwel ve Armar Klemesu, 1998:7). Binns ve Lynch (1998), kent çevresi alanlarını belirlemenin güç olduğunu belirtmişler ve bir "yöntem temelli" tanımlamanın (kentsel alanlar ve çevrelerindeki etkinin büyüklüğünü temel alan) arzu edildiğini ileri sürmüşlerdir.

Yasal olmaksızın bu tanımlar, kentsel tarım olarak kabul edilmektedir. Zimbabwe Harare'de REDEC-ENDA araştırmacılarının yaptığı çalışmanın bir parçası kentsel tarımı, "yasal yöntemler izlenmeden kazanılan arazide bir çok uygulayıcının yaptığı gayri resmi bir aktivitedir" şeklinde tanımlamıştır. Mbiba kentsel tarım, "kent yöneticilerinin tarım dışındaki aktiviteler için tasarladığı veya ayırdığı kent bölgelerinde ortaya çıkar" tanımıyla, kentsel tarımı yasal olmayan bir aktivite olarak nitelendirmiştir ve hatta daha açık olarak, yönetsel ve yasal olarak kentsel kullanımlar için ayrılmış arazilerde" ortaya çıkan bir aktivite olarak tanımlamıştır (Soonya, 1999, p. 48).

Son olarak kentsel tarımın neden yapıldığına ilişkin gerçek veya potansiyel sebepler, tanımların bazı parçalarında yer almıştır. Bazı tanımlar, kentsel tarımı tüketim için gıda sağlama (Smit vd., 1996; Drescher, 1998) veya satış (de Zeeuw vd., 1998), işgücü ve gelir (Mwangi ve Foeken, 1996; AGUILA (on-line) ve kent atık yönetimi ve kaynak korunumu (Smit vd., 1996; deZeeuw vd., 1998 ve AGUILA (on-line)) olarak tartışırken, geçim çiftçiliği (ev tüketimi için üretim) ve gıdanın pazar ekonomisi için üretim arasındaki farkın belirlenmesini ileri sürmüşlerdir.

Tinker (1994:xi), “gıda üretiminde kentsel çalışmalar için gelecekteki mantıklı adım, tanımların standartlaşmasını ve tasarımını gerektirir, böylece niceliksel veri toplanabilecek ve karşılaştırılabilir” düşüncesini bildirmiştir. Kentsel tarım yazınında çeşitli tanımların gözden geçirilmesi, kentsel tarım için kullanılabilir bir tanımın sunulması konusunda önemli bir dizi elemana işaret etmektedir. Araştırmalar sonucunda elde edilecek tanım, yerel yönetimlerin yürürlükteki planlarına oturma da (bu plan için daha sonra kentsel tarımı nasıl içerebileceği konusunda araştırma yapılabilir) tanımın içermesi gerekenler;

Yer: Tanım, kentsel tarımın nerede olacağını belirlemeli ve kent ve kent çevresi alanının nasıl tanımlanacağı konusunda belirli bir kriter sağlamalıdır.

Aktiviteler: Tanım, kentsel tarım altında yer alacak aktivite tiplerini belirlemelidir (örneğin, gıda üretimi veya gıdasız üretim, ve daha belirli olarak bitki, hayvan üretimi ve bahçecilik)

Arazi sahipliği; Yasallık: Tanım özel arazilerin ve kamu arazilerinin her ikisinde de yapılacak tarımsal aktivitelerin legal (veya illegal) olup olmayacağını veya özel ya da kamusal kullanım ve tüketim için olup olmayacağını belirlemelidir.

Aşama: Tanım, içeriğinin tüm aşamalarını belirlemelidir (örneğin, ürünün yetiştirilmesi ve hasatı veya ayrıca işlenmesi, pazarlanması ve dağıtımı).

Ölçek: Tanım, içerilen aktivitelerin ölçeğini belirlemelidir (örneğin, aktivitenin uygulandığı alanın maksimum ve minimum büyüklüğü) (Soonya, 1999, pp. 48-49).

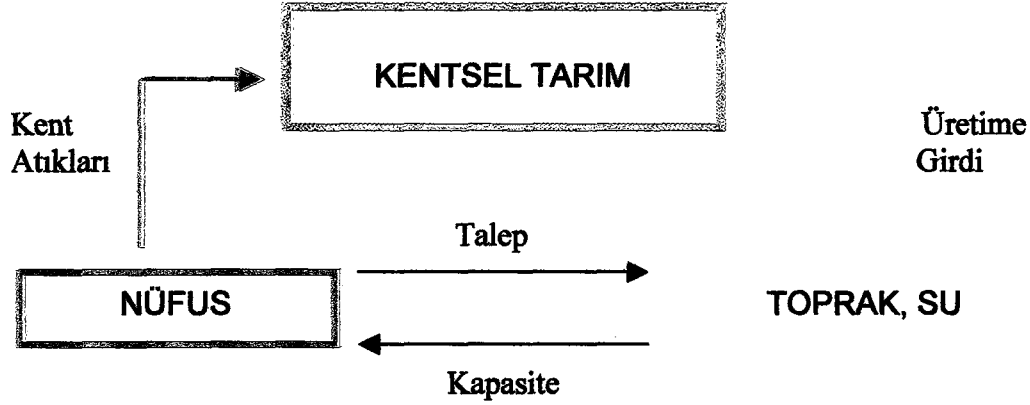
Burada gözlenen önemli bir nokta, kent ve kent çevresi tarımının yeni ele alınmasından kaynaklanan bir sorun olarak, her tanım yapan kişinin kendi gözlemlediği ve/veya yaşadığı bölge ile kentsel tarımı bağdaştırarak bir tanıma ulaşmaya çalıştığıdır. Dolayısı ile tanımların bu denli fazla ve konulara farklı ağırlıklarla yaklaşımları doğal karşılanabilir. Ancak, anlaşılması ve uygulamada kolaylığın sağlanabilmesi için genel noktalarda (yasal, yönetsel, fon destekleri ve uygulayıcıları) uzlaşmaya varılması mutlak bir gerekliliktir. Ayrıca, tarımsal bir uğraşı olduğundan, kır ile olan ekonomik ve işgücü bağılılığı da ortaya konmalıdır.

Kentin yasalar ile de belirtilen rolüne ve tarım arazilerinin durumuna karşın, bugün ülkemize henüz kavram olarak giren ve gerçekte kentlerimizde her zaman varolan kentsel alanlardaki tarımsal etkinliğin bilinen adıyla **kentsel tarımın** uygulanabilirliğini de değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü, bugün tüm dünyada tartışılan konulardan bir tanesi artan nüfus eğilimi ve kentleşme olgularına rağmen, çevre sağlığı ve düzeninin nasıl korunacağı ve giderek artan kişisel ve dolayısıyla toplumsal taleplere çevrenin nasıl bir arz ile cevap verebileceğidir. Bu konuda her bilim dalı kendi araçlarını kullanarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Çevrenin korunması ve tarımsal etkinliğin devamlılığı konusunda dünyada global anlamda ilk kez Habitat II Toplantısı'ndan önce Marmaris'te düzenlenen Habitat Ön Çalışmaları Toplantısı'nda "kent ve kent çevresi tarımı" dile getirilmiştir. Bu toplantıdan sonra 1997 Yılı'nda New York'ta düzenlenen II. Uluslar arası Belediye Başkanları Toplantısı'nda dünya çapında örgütler olan FAO ve UNDP tarafından kavram 3000'li yılların eşiğinde karşılaşılabilecek kavramlar olarak dile getirilmiş ve konunun önemi vurgulanmıştır.

Bugün ülkemizde dahil olmak üzere dünyanın birçok kentinde tarımsal faaliyetler içerisinde olan bir nüfus bulunmaktadır. Bu tarımsal uğraşlar evlerin veya apartmanların bahçelerinde, teras veya balkonlarda, park veya bahçelerde ve yerel yönetimlerce ayrılmış alanlarda sürdürülmektedir. Dünya tarım örgütlerinin tanım ve söylemleri çerçevesinde, kentsel tarımın kentteki toprak ve su kapasitesine göre yapıldığını ve nüfusun bu kapasite oranınca ya da daha fazlasını talep ettiğini ve bu

sayede kent atıklarını değerlendirerek, kentteki üretime girdi sağladığını söylemek mümkündür. Bu durum aşağıdaki şekil ile açıklanabilir:

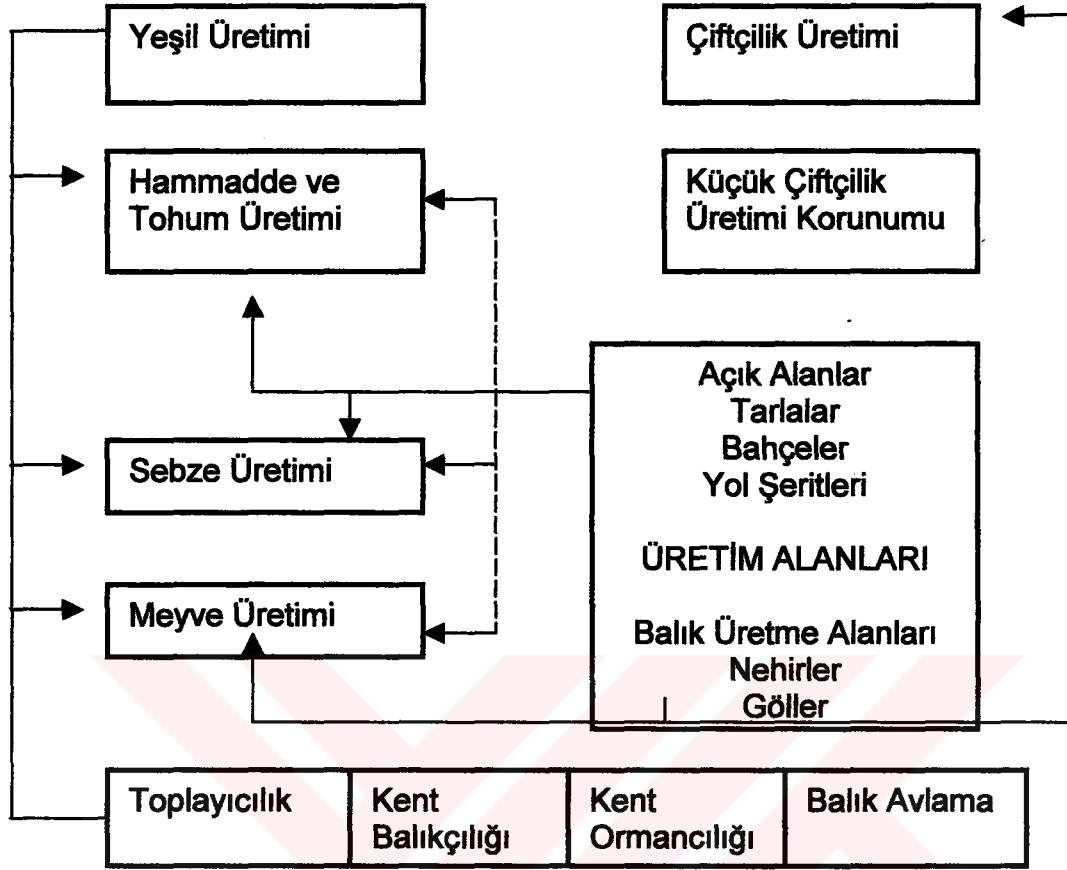

Şekil 1.1. Kent ve Kentsel Tarım İlişkisi

Dolayısıyla;

- Kentsel tarım, kent içerisinde ve kentliler için yapıldığından gıda temini kısa sürede ve daha ucuz yapılmakta ve ürün üretildiği yerde tüketilmektedir.
- WHO, FAO ve UNDP gibi kuruluşlar tarafından da önemli projeleri sürdürülmekte olan kent atıkları sorununa, kentsel tarım ile tarımda maliyetleri düşürücü bir çözüm bulunmaktadır.
- Bir hobi olarak uygulanması durumunda kentlinin günlük tekdüze hayatını kırmakta ve bir tür rehabilitasyon aracı olmaktadır.

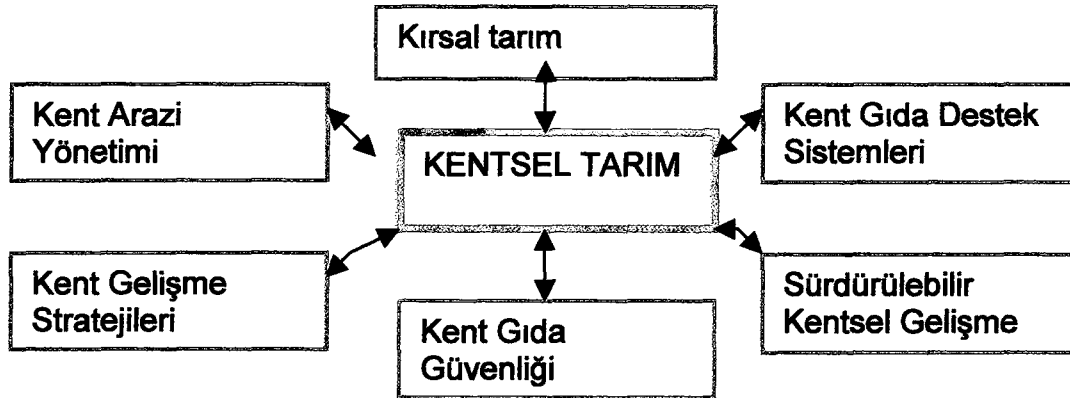
Aşağıda kentteki küçük ölçekli çiftçi üretim sistemi verilmiştir:

Kaynak: Drescher et al, 2000, s.10.

Şekil 1.2. Kentte Küçük Ölçekli Çiftlik Üretim Sistemi

Bu denli kapsamlı bir üretim biçimi olan kentsel tarımın aşağıda gösterildiği gibi kentin bir çok unsuru ile karşılıklı etkileşimi bulunmaktadır:

Kaynak: Mougeot et al, s.6.

Şekil 1.3. Kentsel Tarım ve İlişkili Olduğu Kentsel Unsurlar

Kentsel tarım olarak adlandırılan faaliyetler ile ilgili örgütlü çalışmalar 1970'li yıllarda başlamıştır. Özellikle Ortadoğu ve Afrika Ülkelerinde karşılaşılan gıda temini sorununun çözümü için bölgesel planlar oluşturulmuş; Kongo, Zaire, Kamerun ve Kenya'da amaç kapsamında başarılı sonuçlar alınmıştır. Gelişmiş ülkelerde de mevcut çalışmalar çeşitli örgütlerin çatısı altında birleştirilmiştir. Örneğin 1978 Yılı'nda kurulan Kent Çiftçileri Örgütü, dünyada bu anlamda ilk olma özelliğine sahiptir. İzleyen yıllarda ABD, İngiltere, Arjantin, Brezilya ve Rusya gibi ülkelerde örgütsel oluşumlar gözlenmiştir.

1980'li yıllarda, FAO ve UNDP gibi kuruluşlar tarafından Birleşmiş Milletler'e üye ülkelerde kentsel tarım konusunda yapılan çalışmaları artırıcı adımlar atılmıştır. Bilgi alış-verişinin sağlanmasına gereksinim duyulmuş ve bu amaçla 1992'de merkezi Washington'da olan TUAN (The Urban Agriculture Network) kent tarımı iletişim ağı kurulmuştur. Kuruluşun amacı dünyada yapılan çalışmaları izlemek, sonuçları tek bir merkezde toplamak ve ilgili kişi veya kuruluşlara bu sonuçların ulaştırılmasını sağlamaktır. Ülkemiz ise MENA (middle east&north Africa)'nın çatısı altına girmektedir. Bu grup TUAN'ın bir alt şubesi olarak görev yapmakta: adı geçen ülkelerdeki kent tarımı ile ilgili gereksinimleri saptayarak çözüm aramaktadır. RUAF (Resource Center on Urban Agriculture&Forestry) adlı örgüt ise daha büyük bir çatı oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu noktada tüm bu çalışmaların neden yapıldığı yani kentte tarıma neden gereksinim duyulduğu da tartışılması gereken bir noktadır. Çalışmalarda gerekçe olarak;

- Hane halkına gıda temini (gıda güvenliği),
- Ek gelir ve istihdam olanağı sağlama (gelir güvenliği),
- Sağlıklı, besleyici ve organik ürünler üretimi,
- Rekreatif bir uğraşı oluşturma,
- Kent içi tarım topraklarının korunması ve sağlıklı yapılaşma alanlarının oluşumunun engellenmesi gösterilmektedir.

Dolayısıyla, uygulanmakta olan kentsel tarımın nasıl, hangi örgüt(ler)/kurum(lar) ve kuruluş(lar) desteği ile kimler tarafından yapıldığının incelenmesi, bu faaliyeti kendi bünyelerinde bulundurmaya düşünen ülkeler açısından önem taşımaktadır

BÖLÜM İKİ

ULUSLARARASI ÖLÇEKTE KENTSEL TARIM

UYGULAMALARI

2.1. Konu ile İlgili Örgütler ve Çalışmaları

1970’li yıllardan başlayarak kentsel tarımla ilgili kapsamlı çalışmalar, belirli organizasyonlar kapsamında yapılmaktadır. Inter Üniversite Kütüphanesi’nde “Kentsel Tarım ve Kentsel Çiftçilik” başlıkları altında, kentsel tarımla ilgili olarak 1970’lerde 4, 1980’lerde 34 ve 1990’larda 33 tane olmak üzere toplam 71 kitap toplanmıştır. Bu kitapların hazırlandıkları ülkelere göre dağılımları şöyledir (Smit, 1996, p.11):

USA:19

Japonya:18

Avrupa: 10 (İspanya:3, Fransa:2, İtalya:2, Almanya:1, Rusya:1, Hollanda:1)

Afrika:9

İngiltere:8

Kanada:3

Arjantin:2

Asya:2 (Çin:1, Bangladesh:1).

Kentsel tarıma dünya çapında giderek artan oranda önem verilmektedir ve örgütsel oluşumlar faaliyetin gelecekteki durumu bağlamında da şekil almaktadır. Aşağıdaki tablo 2005 yılı tahminlerini vermektedir.

Tablo 2.1. 2005 Yılı Kentsel Tarım Tahmini/Senaryosu

Durum	Yıl	
	1990	2005
Üretilen dünya gıdasının paylaşımı	1/7-1/5	1/4-1/3
Sebze, et, balık paylaşımı	1/3	1/2
Pazarlama için mandıracılıkla ilgilenen kent çiftçisi sayısı	200 milyon	400 milyon

Kaynak: Smit, 1996, s.19.

UNDP ve TUAN tarafından 1996 Yılında yapılan tahminlere göre: Dünya nüfusunun aktif olarak 800 milyonu kentsel tarımla ilgilenmektedir. Bunlardan 200 milyonu pazar için üretim yapmaktadır ve 150 milyonu ise kentsel tarım sayesinde iş imkanı bulmuştur. Diğer taraftan yine bu tahminlere göre dünyadaki kentsel alanların 1/3'ünde yapılan kentsel tarımın tüketimin 1/3'ünü karşılamakta olup, kentsel aile toplamının yaklaşık 1/3'ünün uğraştığı faaliyet alanıdır (Smit, J., 1996).

Bu denli büyük bir nüfusun yine aynı kapsamda büyük kentsel dokuda yaptığı tarımsal faaliyetler bir çok yerel ve merkezi yönetim, üniversite, enstitü ve uluslar arası organizasyon tarafından desteklenmektedir (Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi ve bu organizasyonların etkin olduğu ülke ve şehirler için bkz. Smit, J., 1996).

Değinilen bu organizasyonlardan daha büyük ve etkin olduğu düşünülen bir kaç aşağıda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

2.1.1. Accra Metropolitan Meclisi

(The Accra Metropolitan Assembly, AMA)

Gana (Afrika Kıtası'nda bir ülke)'nın Accra Şehri'nde bulunmaktadır. Bünyesinde 462 kişiyi bulunduran meclis, kentsel tarımı artırmak ve bu amaçla yeşil kuşaklar ve alanlar oluşturmak üzere yasalarla hareket etmektedir. Meclis, 1997

Yılı'nda Gıda ve Tarım Bakanlığı'nın yönetimi altında bulunan Gıda ve Tarım İçin Yönetim (Directorate for Food and Agriculture)'i kurmuştur ve bu birim, AMA'nın tarımla ilgili tüm aktivitelerini tasarlamaktadır. Diğer taraftan AMA bir planlama ünitesine sahiptir ve bu ünite yıllık olarak tüm proje ve bütçelerin amaçlarına uygun olmasını sağlamak zorundadır.

Sebze üretimi, balık tutma ve pazarlama gibi düzenleme aktiviteleri ve şehrin kıyılarında çiftlik hayvanı besleme gibi aktivitelerin yasaklanması, kentsel tarım için oluşturulan yasalara uygun olarak yönetilmektedir.

AMA'da Yardımcı Yönetici (Assistant Director) birimi tarım konusu üzerine çalışmaktadır. 13 üye ve Meclis'ten seçilen politikacı bir başkandan oluşmaktadır. Bakanlık, bu komiteye teknik önerilerde bulunmaktadır. Bakanlığı ikna edebilirlerse önerileri yasal hale getirilmektedir.

AMA, çiftçilik yapılabilecek arazilerin saptanmasında hava çalışmaları (hava fotoğrafları vb.) yapmakta ve bugüne kadar Teshie'de 40, La'da 60 ha. alan belirlemişlerdir (<http://www.ruaf.org/no4/Int%20accra%20Sackev.htm>). Diğer taraftan, Teshie'de balıkçılık ve mantar üretimini; Avrupa ve Amerika'ya ihracat için kesme çiçekçiliği teşvik etmektedir.

Devlet arazilerinin bölgenmesi ve kullanımları konusundaki kararlarda, halkın katılımına izin verilmemektedir. Ancak diğer konularda, sebze üreticileri kendi "Genel Birlikleri"; balıkçılar ve kadınlar ise kendi alanlarının yöneticilerini de içeren "Toplum Temelli Balıkçılık Organizasyonu Yönetimi" tarafından temsil edilerek söz sahibi olmaktadır. AMA'da partiler arasında, planlama konularından daha çok araziler konusunda anlaşmazlıklar olmaktadır. Bunun yanısıra kent çiftçileri ve kent otoriteleri arasında da anlaşmazlıklar olmaktadır, ancak AMA bu gruplar arasında görüşmeler sağlamakta ve çözüm arayışına gitmektedir.

Mecliste 1997 Yılında Gıda ve Tarım Bölümü'nün kurulmasından beri kent ve kent çevresi tarımı, bakanlığın yanısıra AMA tarafından da önemli oranda

desteklenir hale gelmiştir. Tarımsal aktivitelerin karar alma sürecine entegrasyonu mecliste sağlanmıştır.

AMA, tarımsal uğraşlarla ilgili olarak pazar oluşturulmasına, gıda depolama alanları yapılmasına, kirli su kullanımını engellemek için boru suyu kullanımının yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca AMA, tarımsal faaliyetlerin gelişmesi ve teşvik edilebilmesi için, Afrika'da 1980'li yıllardan beri, ulusal bir tatil olarak ilân edilen "Çiftçiler Günü" nde, "Gana en iyi kent ve kent çevresi çiftçisi" ünvanlı bir ödül vermektedir. Ödül konuları; sebze üretimi, balıkçılık, tavuk üreticiliğidir. Ödüller, renkli televizyondan saate, balık ağlarından sertifikaya kadar geniş bir yelpazeye sahiptir. Ödül verme kriterleri ise, güvenli su ve modern tekniklerin kullanımı, grup ödülllerinde en iyi organize olma durumu, hayvan beslemede hijyen ve en iyi sığınak tipinin yanısıra ürün miktarı ve kalitesidir.

Bakanlık ile birlikte çalışan meclis, kent ve kent çevresi tarımını yaygınlaştırmak, bu kapsamda kadınları daha etkin kılmak ve düzenlemelerini yasal çerçeveye oturtmak istemektedir.

2.1.2. İnsanları Besleyen Şehirler Programı (Cities Feeding People Programme, CFP)

Gelişen dünyanın mantar gibi gelişen şehirlerinde, çiftçilik büyük bir iş alanıdır. Birleşmiş Milletler Gelişme Programı'nın göstergelerine göre, dünya çapında 800 milyon kent çiftçisi bulunmaktadır. Bunların çoğu fakir veya orta sınıftır. Onlar mümkün olan yerlerde ailelerini beslemek ve gelir oluşturmak için çiftlik hayvanlarını ve üretimi artırmaktadırlar. Süreçte atıkları geri dönüştürmekte, suyu yeniden kullanmakta ve boş araziye verimli kullanmaktadırlar. Bugün bazı hükümetler, kent çiftçilerinin daha temiz, sağlıklı şehirler katkısını kabul etmektedir. Bununla birlikte bir çoğu, politikalarında sürdürülebilir kent yönetimi uygulamalarına kentsel tarımın entegrasyonunu gereksinmektedir.

IDRC (International Development Research Center)'nin İnsanları Besleyen Şehirler Programı girişimi, halk sağlığını ve bir kentin temizliğini korurken fakirlerin gıda güvenliklerini ve gelirlerini artıran gelişme programları ve destekleyici araştırmalar ile bir köprü kurmayı denemektedir.

CFP Projelerinin ilgili birimi, kaynaklardan yararlanması sınırlandırılmış ve uygun olmayan yerel politikalarla sık olarak engellenen kent çiftçilerinin, engellerini daha görünür hale getirebilmeyi araştırmaktadır. Belirli olarak kadın üreticiler, bir çok engelle karşılaşmaktadır. CFP ayrıca, kredilerden ve yatırım projelerinden yararlanmayı, kentsel tarımın geri dönüşüm halkasındaki rolünü içeren kentsel tarım ekonomi politikasını araştıran araştırmalara destek olmakta ve kırsal tarımla bağlantı kurmaktadır.

(http://network.idrc.ca/ev.php?URL_ID=5911&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201)

2.1.3. Gıda ve Tarım Organizasyonu (Food and Agriculture Organisation, FAO)

FAO, 1945 Yılı'nda, beslenmeyi, yaşam standartlarını, tarımsal üretimi ve kırsal nüfusun durumunu daha iyi hale getirmek için kurulmuştur. Bugün FAO, tarım, ormancılık, balıkçılık ve kırsal gelişmeye önderlik eden Birleşmiş Milletlerin büyük kurumlarından biridir. Uluslararası bir organizasyon olan FAO'ya üye 183 ülke ve bir üye organizasyon olarak Avrupa Birliği vardır.

“FAO, kuruluşundan beri tarımsal gelişmeyi artırmaya, gıda güvenliği ile beslenmeyi iyileştirme ve açlığı ve yoksulluğu azalmaya çalışan bir kurum olmuştur” (<http://www.fao.org/UNFAO/e/wmain-e.htm>). Gıda güvenliği, tüm insanların her zaman gıdadan faydalanması olarak tanımlanmıştır ve insanlar aktif ve sağlıklı bir yaşam için ona bağlıdır.

1945'te örnekleriyle açıklanmamış olsa da gıda üretimi iki kat artmış, dünya nüfusu da iki kat artan oranını aynı periyotta devam ettirmiştir. 1960'lardan önce

dünyadaki aç insanların oranı %50'den %20'ye düşmüştür. Bu iyi gidişe rağmen, çoğunluğu Güney Amerika ve Batı Avrupa'daki gelişmekte olan ülkelerde 790 milyondan fazla insan, bu dönemde halâ açtı.

Belirli olarak organizasyon önceliğini, sürdürülebilir tarım ve kırsal gelişmeyi teşvik etmeye vermekte ve doğal kaynakları koruma ve yönetme esnasında uzun vadeli bir strateji benimsemektedir. Amaç, çevreye zarar vermeyen gelişmeyi artırmak yoluyla bugünün ve gelecek kuşakların her ikisinin de gereksinimlerini karşılamak; teknik açıdan uygun, ekonomik açıdan ayakta durabilen bir kabul edilebilir sosyal çevre yaratmaktır. Bu kapsamda FAO'nun görevleri;

- gelişmeye yardım
- bilgilendirme
- yönetimlere öneri
- tarafsız forumdur.

Gelişmeye Yardım: FAO, gelişmekte olan ülkelere yaygın olarak teknik yardım projeleri ile pratik yardımlar yapmaktadır. Organizasyon, çevresel, sosyal ve ekonomik entegrasyonu gelişim projelerinde uygulanmasını teşvik etmektedir. FAO, suya dayalı tarımı da desteklemektedir, çünkü su gıda ve gelir konusunda önemli potansiyeldir.

Global Koyun ve Kuzu Hastalıklarını Yoketme Programı (Global Rinderpest Eradication Programme) ile eşgüdümlü olarak yaklaşık 300 milyon dolarlık yatırım devam etmektedir. Program, 2010 Yılına kadar çiftlik hayvanları salgınlarını, bu kapsamda, Asya ve Afrika'daki virüsleri yok etmeyi amaçlamaktadır.

1964 Yılı sonrasında, FAO Yatırım Merkezi (Investmen Centre), 134 ülkede yaklaşık 1 000 tarımsal gelişme projesi için toplam 65 milyar dolar yatırım oluşmasına yardımcı olmuştur. Elde Etme Servisi (Procurement Service) ile FAO, bir çok servisi tarım sektörü ile ilişkilendirilmiştir. Gelişimde Kadın için FAO Eylem Planı (Plan of Action for Women in Development), çalışmalarda kadınların da aktif

olmasını amaçlamıştır. Aynı zamanda, politika yapılmasında kadınların katılımını ve işten çıkarılmalarını azaltmayı amaçlamıştır.

Bilgilendirme: FAO, beslenme, gıda, tarım, ormancılık ve balıkçılıkla ilgili bilgileri toplar, analiz eder, yorumlar ve dağıtır. Çiftçilere, bilim adamlarına, yönetici plancılara, ticaretle ilgilenenlere ve hükümet dışı organizasyonlara, planlama, yatırım, pazarlama, araştırma ve eğitim üzerine akılcı kararlar alabilmeleri için gereksinecekleri hizmetleri sunar. FAO; Dünyadaki gıda güvensizliği durumu, tarım ve gıda durumu, dünya orman durumu, dünya balıkçılık ve suya dayalı tarım durumu ve her on yılda bir dünya gıda incelemesini içeren global durum ve eğilimler üzerine otorite raporları basmaktadır.

Global Bilgi ve Erken Uyarı Sistemi (The Global Information and Aerly Warning System) GIEWS, gıda eksikliklerini belirlemek ve gıda gereksinimlerinin olabilirliğini tayin etmek için tohum ve gıda araştırmaları yapmaktadır. Güney Afrika'da 1991/92'de ve yine 1994/95'te GIEWS'in uyarıları hükümet tarafından acil olarak ele alınmış ve bu sayede açlık tehlikesi savuşturulmuştur.

Dünya Tarımsal Bilgi Merkezi (The World Agricultural Information Centre), internet ve diğer teknolojik araçlarla tarım, ormancılık, balıkçılık ve kırsal gelişme üzerine, FAO'nun zengin veri ve analizlerinden yararlanmayı sağlamaktadır.

Yönetimlere Öneri: FAO yaygın bilgi ağını ve teknik personel deneyimini, tarımsal politika ve planlama ve gelişme için gereken yasal ve yönetsel yapıda kullanılmak üzere bağımsız öneriler üretmektedir. Ayrıca organizasyon, kırsal gelişme, gıda güvenliği ve yoksulluğun azaltılması için ulusal stratejiler önermektedir.

FAO ve WHO tarafından kurulan Beslenme Kodeksi Komisyonu (Codex Alimentarius Commission), gıdanın güvenli olmasını ve ticareti yapılırken adil olunmasını sağlamaya çalışmaktadır. Kodeks Standartları ve Rehberlik 2000, yaklaşık 3000 kirletici ve çözültinin sınırlandırılmasını sağlamaktadır. Komisyon,

biyoteknoloji, tarım, ormancılık ve balıkçılığın sürdürülmesi için güçlü bir araçtır ve hızla büyüyen popülasyonun beslenmesi konusunda önemli bir yardımcı rolü vardır.

Ulusal Ormancılık Programlarının (National Forest Programmes) Dünya’da uygulanması veya planlanması sürecindeki 140 ülke, orman kaynaklarının yönetimi, korunması ve kullanılmasını artırmak için bu program kapsamında yer almaktadır. FAO, ülkeleri diğer ülkelerle deneyimlerini paylaşmak üzere cesaretlendirir ve ayrıca, finansal olarak destek yaratabilmek, teknik öneri sağlamak ve programların başarılı olabilmesini sağlamak üzere çalışır (<http://www.fao.org/UNFAO/e/wmain-e.htm>).

Tarafsız Forum: FAO, temel gıda ve tarım kaynakları üzerine politika düzenlemek ve tartışmak için ülkelerin toplandığı her yerde tarafsız bir forum sağlar. FAO, uluslararası standartları uygun görür ve uluslararası buluşma ve katılımlara yardımcı olur. Diğer taraftan konferanslara, teknik buluşmalara ve uzmanlık alanı danışmanlıklarına yardımcı olur.

FAO bugünlerde, Bitkilerin Uluslararası Genetik Kaynaklarını (International Undertaking on Plant Genetic) revize etmektedir. Yasal bir bağlayıcı olarak, genetik materyallerin sınıflandırılması ve eşit olarak yararlanılmasından emin olmak zorundadır. Ayrıca FAO, Koruma için Global Eylem Planının (Global Plan of Action for the Conservation) uygulanmasına ve Bitki Genetik Kaynaklarının Sürdürülebilirliği (Sustainable Use of Plant Genetic Resources; Leipzig, Germany, 1996) uygulamalarına yardımcı olmaktadır.

Öncelikli İzin Prosedürü Üzerine Rotterdam Birlikteliği (The Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure), kesin kimyasal tehlikeler ve zararlı böcekler için uluslararası alanda 1998’de adapte edilmiştir. Bu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde tüketicilerin ve çalışanların sağlığını korumaya yardımcı olmaktadır. Yalnızca ithal eden ülkelere ihracat yapmayı sağlayan Birliktelik tarafından bilgi alış-verişleri ve diğer haklı gereksinimler de sağlanmaktadır.

FAO, çeşitli web siteleri ile de bilginin ve durumun kolay elde edilebilirliğini sağlamayı amaçlamıştır (<http://www.fao.org/countryprofiles/highlights.asp>). Bunlar aşağıda verilmektedir:

10 Mayıs 2002'de FAO, global düzeyde su yönetimini ülkelere göre modelleyen <http://www.fao.org/ag/AGL/aglw/aquastat/countries/index.stm> internet sitesini; 27 Ağustos 2002'de balıkçılık profillerini göstermek için <http://www.fao.org/fi/fcp/fcp.asp> internet sitesini; 5 Eylül 2002'de Lâtin Amerika ve Karayipler için ilk ayırım yapılmış ve bu bölgelerden birinde bulunan her bir ülkenin internet üzerinden ayrıntılı incelenebilmesi için <http://www.Fao.org/regional/Lamerica/paises/argentin.htm> internet sitesini; 16 Ekim 2002'de 5 dilde destekli, karar alma mekanizmalarının sürdürülebilirliğini ve suyu konu alan <http://www.fao.org/countryprofiles/water/> internet sitesini; 30 Kasım 2002'de Lâtin Amerika, Alt Sahra Afrika ve Karayip Bölgelerine ilişkin harita üzerinde internet bilgi servisini ve 11 Aralık 2002'de, İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Arapça ve Çince olarak 5 dilde bilgi akışını sağlayan internet sitesini oluşturmuştur.

FAO'ya, Afrika'da 48; Asya'da 22; Avrupa'da 43; Lâtin Amerika ve Karayipler'de 33; Yakın Doğu'da 21; Kuzey Amerika'da 2 ve Güney-batı Pasifik'te 14 olmak üzere, 7 bölgede toplam 183 üye ülke bulunmaktadır. Bu bölgelerin kıtalara göre dağılımları aşağıda ayrıntılı olarak verilmektedir (<http://www.fao.org/UNFAO/Bodies/member-e.htm>):

I. AFRIKA

(Üye ülke: 48 – Mecis Üye Sayısı: 12)

• Cezayir	• Gabon	• Nijer
• Angola	• Gambiya	• Nijerya
• Benin	• Ganahana	• Ruanda
• Botswana	• Gine	• Sao Tome And Principe
• Burkina Faso	• Guinea-	• Senegal
• Burundi	Bissau	• Seychelles
• Kamerun	• Kenya	• Sierra Leone
• Cape Verde	• Lesotho	• Güney Afrika
• Merkez Afrika	• Liberya	• Swaziland

Cumhuriyeti	• Madagaskar	• Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti
• Chad	• Malavi	• Togo
• Comoros	• Mali	• Tunus
• Kongo Demokratik Cumhuriyeti	• Maritanya	• Uganda
• Congo, Republic Of	• Mauritius	• Zambiya
• Cote D'ivoire	• Morocco	• Zimbabve
• Equatorial Guinea	• Mozambik	
• Eritrea	• Namibia	
	• Habeşistan	

II. ASYA

(Üye Ülke: 22 – Meclis Üye Sayısı: 9)

• Bangladeş	• Japonya	• Nepal
• Bhutan	• Kazakistan	• Pakistan
• Cambodia	• Kore Cumhuriyeti	• Filipinler
• China	• Laos	• Sri Lanka
• Democratic People's Republic Of Korea	• Malezya	• Tayland
• Hindistan	• Maldive Adaları	• Özbekistan
• Endonezya	• Mongolya	• Vietnam
	• Myanmar	

III. AVRUPA

(Üye Ülke: 43 – Meclis Üye Sayısı: 10)

• Arnavutluk	• Georgia	• Norveç
• Ermenistan	• Almanya	• Polonya
• Avusturya	• Yunanistan	• Portekiz
• Azerbeycan	• Macaristan	• Romanya
• Belçika	• İzlanda	• San Marino
• Bosna Hersek	• İrlanda	• Serbia And Montenegro
• Bulgaristan	• İsrail	• Sloveky
• Croatia	• İtalya	• Slovenya
• Kıbrıs	• Letonya	• İspanya
• Çek Cumhuriyeti	• Litvanya	• İsveç
• Danimarka	• Lüksemburg	• İsviçre
• Estonya	• Malta	• The Former Yugoslav Rep. Of Macedonia
• Finlandiya	• Moldova	• Türkiye
• Fransa	• Monaco	• İngiltere
	• Hollanda	

IV. LATİN AMERİKA ve KARAYİP

(Üye Ülke: 33 – Meclis Üye Sayısı: 9)

• Antigua And Barbuda	• Dominik Cumhuriyeti.	• Nıcaragua
• Arjantin	• Ekvador	• Panama
• Bahamalar	• El Salvador	• Paraguay
• Barbados	• Grenada	• Peru
• Belize	• Guatemala	• Saint Kitts And Nevis
• Boliya	• Guyana	• Saint Lucia
• Brezilya	• Haiti	• Saint Vincent And The Grenadines
• Şili	• Honduras	• Suriname
• Kolombiya	• Jameika	• Trinidad And Tobago
• Kosta Rica	• Meksika	• Uruguay
• Küba		• Venezuela

V. YAKIN DOĞU

(Üye Ülke: 21 – Meclis Üye Sayısı: 6)

• Afganistan	• Kuveyt	• Somali
• Bahreyn	• Kırgızistan	• Sudan
• Djibouti	• Lübnan	• Suriye
• Mısır	• Libya	• Tacikistan
• İran İslam Cumhuriyeti	• Umman	• Türkmenistan
• Irak	• Katar	• Birleşik Arap Emirlikleri
• Ürdün	• Suudi Arabistan Cumhuriyeti	• Yemen

VI. KUZEY AMERİKA

(Üye Ülke: 2 – Meclis Üye Sayısı: 2)

- Kanada
- Amerika Birleşik Devleti

VII. GÜNEYBATI PASİFİK

(Üye Ülke: 14 – Meclis Üye Sayısı: 1)

• Avusturalya	• Niue
• Cook Islands	• Palau

- Fiji
- Kırıbatı
- Marshall Adaları
- Nauru
- Yeni Zelanda
- Papua Yeni Gine
- Samoa
- Solomon Adaları
- Tonga
- Vanuatu

2.1.4. Kentsel Tarım ve Ormancılıkta Kaynak Merkezi

(Resource Centre on Urban Agriculture And Forestry, RUAF)

RUAF'ın süresi beş yıldır ve bu süre 1999'un Ekim Ayı'nda başlamıştır. Programın üçüncü yılında bu sürenin incelemesi yapılacaktır.

Kent yoksulluğunun, besin güvensizliğinin ve kentsel çevre kalitesinin bozulma zamanı olan kentleşme döneminde, kentsel tarım engelleyicileri ve kentsel tarım potansiyelleri konularında, ulusal ve yerel politika yapanların ve diğer yerel hayvan çiftçilerinin yeterli bilgilendirilmesi acil bir durum halini almıştır. Gelişmekte olan ülkelerde kentsel tarımla ilgili temel bir sıkıntı, bu ülkelerin büyük çoğunluğunda kent otoritelerine, şehir plancılara, çiftçilere, tüketicilere, sivil toplum örgütlerine, teknik destek organizasyonlarına, hayvan çiftçilerine ve diğerlerine bilgi sağlayacak servislerin olmamasıdır.

Amaçları:

RUAF'ın genel amacı, politika ve planlarda kent otoritelerinin kentsel tarıma entegrasyonunu kolaylaştırmak ve tüm yerel çiftçilerin gereksinimlerini kentsel tarım projelerine dahil etmektir (şehir plancıları, kent çiftçileri grubu, müşteri organizasyonları, teknik ve fon destekleri organizasyonları, çevresel gruplar, sağlık otoriteleri, ilgili küçük ölçekli yerel girişimciler vb. gibi).

Bilgi dağıtımının RUAF tarafından yapılması amaçlanmıştır. Ayrıca tarımsal araştırmaları etkilemek, büyük organizasyonlara kentsel tarımı dahil etmek ve kent çiftçilerine daha fazla destek amaçlanmıştır. Bu sayede, etkili tarımsal ve yaygın organizasyonlara ulaşılacaktır. RUAF Programları'nın diğer amaçları ise; bilinç yükselmesi, kritik sonuçların belirlenmesi ve analizi, dökümü yapılmış çalışmaların incelenmesi ve geliştirilmesi, yerel kapasitenin artırılması, network ağı kurmak ve

uluslararası organizasyonlarda RUAF'ın aktivitelerini bu ağı yerleştirmektedir. Daha detaylı bir açılımda aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- *Kentsel tarımın potansiyelleri hakkında bilgilendirme oluşturmak; ulusal ve yerel hükümetlerin ve uluslararası para acentalarının programlarına ve politikalarına kentsel tarımın entegrasyonunu kolaylaştırmak ve ara bulucu bir alan olarak kentsel tarımın tanıtımını yaygınlaştırmak,*
- *Bölgesel ve yerel gereksinim ve önceliklere kentsel tarımla ilgili bilgiler oluşturmak için, yerel çiftlik hayvanlarının katılımıyla kritik sonuçların analizini ve tanımlanmasını kolaylaştırmak,*
- *Teknolojik olarak olanakları artırılmış pratik politika için, verimli amaçlara kentsel atıkların yeniden kullanımı ve arazi kullanımının geliştirildiği kent ve kent çevresi alanlarında tohum üretimi, ormancılık ve hayvan üretimi ile ilgili konularda kentsel tarım için yazılı dökümlerden yerel hayvan çiftçilerinin faydalanmasını geliştirmek,*
- *Sürdürülebilir kentsel gelişim, yoksulluğun azaltılması ve kentsel gıda güvenliğine yönlendirilmiş uluslararası, ulusal ve yerel programların işbirliği ile kentsel tarım hakkında network ve yerel kapasite gelişimini desteklemek,*
- *FAO ve UNDP ve ilgili ulusal ve bölgesel networklar gibi uluslararası organizasyonların düzenli programlarında bu servislerin devamlılığının güvenliği için RUAF tarafından geçici olarak canlandırılmış fonksiyonların projelere ve çalışmalara yerleştirilmesini sağlamak* (http://www.ruaf.org/sgua_fr.html).

Stratejiler:

RUAF'ın stratejileri aşağıdaki unsurlar olarak tanımlanmıştır.

- Gereksinimler temelli yaklaşım: Çiftlik hayvanları üreticilerinin öncelikleri ve bilgisi dahilinde yayılan farklılıklara RUAF aktivitelerinin her bir bölgeye ve belirli hedef gruplara adaptasyonu,
- Pratik yaklaşım: Teknoloji ve politikada kullanılan araçların pratik örneklerinin paylaşımı ve analiz ve tanımlanmasına odaklanmak,

- Kolaylaştırıcı yaklaşım: kentsel tarımın yerel organizasyonların düzenli programlarına entegrasyonu ve RUAF fonksiyonlarının benzer organizasyonlara transferini araştıran yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası uygun programlarla yakın işbirliği yollarını araştırmak,
- Strateji ve yöntem yaklaşımı: Başlangıç olarak güçlü vurgulandırma, hitap ettiği büyük kesim arasında kentsel tarımdan yararlanma kolaylığı ve bilgi oluşturulması gerçekleştirilecektir. Bilgi gereksinimleri ve ortaklar kesin olarak tanımlanarak; odak noktası kritik sonuçların katılımcı analizini, eğitimini ve kapasite kullanımını kolaylaştıracak ve eylem programlarını formüle etmek için değiştirilecektir. Giriş programı süresince, fakat özellikle projenin ikinci safhasında (4 ve 5. yıl), yerel, ulusal ve uluslararası düzenli programlara kentsel tarımın entegrasyonu sağlamak,

RUAF Programı'ndan Beklenenler:

Beş yıllık süreçte, aşağıdakilerin gerçekleşmesi beklenmektedir:

- *Kentsel tarım üzerine altı bölgesel odak noktası çalışıyor olacaktır.*
- *Kentsel tarımla ilgili her sene üç sonuca sahip bir elektronik haber bülteni ve bölgesel çalışma noktaları tarafından kopya ve dağıtımlarının sağlanacağı dört dilde çevirisi yapılacaktır.*
- *Her sene seçilmiş bir anahtar konu ile ilgili elektronik bir konferans ve aynı konuda bir bibliyografya hazırlanacaktır.*
- *İnternet ve disketler üzerinden ulaşılabilir bir kentsel tarım veritabanı (bibliyografik veri ve işitilebilir ve görsel materyaller) sağlanacaktır.*
- *Kentsel tarımla ilgili bir "okuyucu" oluşturulacaktır.*
- *Bir kentsel tarım kaynak yönetiminin (insan eğitim olanakları, dökümantasyon merkezi kaynağı) internet ve disketlerden ulaşımı sağlanacaktır.*
- *Dünyanın yaygın web sayfalarında kentsel tarım ile ilgili bir web sayfası oluşturulacaktır.*
- *10-15 yerel çiftlik hayvanı üreticisi danışmanına katkıda bulunmak ve toplum temelli organizasyonlara (CBO), sivil toplum örgütlerine (NGO), şehir*

plancılara ve kent politika yapıcılara eğitim atelyelerinde katkı sağlanacaktır.

- *RUAF servisleri, bölgesel ve ulusal networklar ve ilgili ulusal organizasyonların düzenli programlarına entegre edilecektir* (http://www.ruaf.org/sgua_fr.html).

Organizasyonlar:

RUAF Programı, SGUA (Support Group on Urban Agriculture) uluslararası üyelerinden seçilmiş bir grup tarafından; kentsel tarım üzerine yerel deneyimleri ve verilerin araştırma sonuçlarının tartışılması, dökümantasyon ve bilgi alış-verişi için etkili küresel, bölgesel ve yerel mekanizma gereksinimlerini tarif etmek için formüle edilmiştir. IDRC tarafından “İnsanları Besleyen Şehirler” Programı kapsamında yönetilecektir. En önemli gelişme organizasyonu, Hollanda-Leudsen kökenli ve altı bölgesel odak noktasının aktivitelerini, TUAN’ı, Kent Çiftçileri Ağı’nı ve program dahilindeki diğer organizasyonları koordine edecek olan ETC_International olacaktır. RUAF, IDRC’nin “İnsanları Besleyen Şehirler Programı (CFP)”, UNDP-UNCHS Kentsel Yönetim Programı (UMP) ile birlikte FAO’nun “Şehirler için Gıda Programı (FFC)”, WHO’nun “Sağlıklı Şehirler Programı, Yerel Çevre Öncelikli Gündem 21 (ICLEI), CGIAR Kent ve Kent Çevresinde Yapılan Tarımdaki Stratejik Öncelikler Programı (SIUPA) ve diğer uluslararası programlarla ilgisi olan diğer benzer/yakın çalışmaları koruyacaktır. RUAF, aynı zamanda kentsel tarım konusu üzerinde çalışan mevcut ve yeni bölgesel şebekeler ile yakın temas halinde ve işbirliği içinde çalışacaktır. RUAF Programı’nın bir diğer önemli amacı ise organizasyonların ve çalışma ağlarının düzenli programlarına entegre olmuş RUAF servislerine sahip olmaktır.

RUAF’ta Bölgesel Odak Noktaları

RUAF, gelişmekte olan ülkelerde, kentsel tarımın bölgesel odak noktaları olarak bilinen ve network ve/veya uluslararası programlara bağlanmış olan altı organizasyonla işbirliği yapmaktadır.

Bunlar;

1. Lâtin Amerika ve Karayip (ana dil İspanyolca)
2. Güney ve Doğu Afrika, Sub-Saharan Afrika (ana dil İngilizce)
3. Orta Doğu (ana dil Arapça)
4. Batı ve Merkezi Afrika (ana dil Fransızca)
5. Güney ve Güney-doğu Asya (ana dil İngilizce); bu organizasyon ile RUAF, Doğu/Güney-doğu Asya ve Güney Asya arasındaki farkları belirlemeyi amaçlamıştır.
6. Çin'dir (http://www.ruaforg/reg_fp_fr.html).

Bölgesel odak noktaları, kendi bölgelerinde kentsel tarımla ilgili bilgilerin toplanması, bu bilgilerin değiş-tokuşu ve dağıtımında (proje deneyimleri, araştırma sonuçları, politika ve planlama çatıları ve bu çatıların araçları, eğitim kursları vb.) ve bölgesel ve yerel düzeyde çiftlik hayvancıları ile programın global düzeye getirilmesinde merkezi bir rol oynamaktadırlar. Daha geniş bir anlatım ile bu bölgelerin çalışmaları ve amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kendi bölgeleri ve diğer bölgelerde kentsel tarımla ilgili deneyimlerin değiş-tokuş edilmesini, derlenmesini ve network ağını artırmak,
- Yerel çiftlik hayvanı üreticilerinin tanımlanmasında etkindirler ve kendi bilgi ve eğitim gereksinimlerini analiz etmek,
- Kentsel Tarım Magazin Dergisi'nin bölgesel olarak kopya edilmiş çevirilerinin dağıtım ve üretiminde yardımcı olmak,
- Kentsel tarımla ilgili bir bölgesel veri tabanı kurmak ve sürdürmek (araştırmacı kişiler, bibliyografik referanslar, eğitim materyalleri ve görsel-duyusal araçlar),
- Bilgi eksikliklerini gidermek veya dökümleri ve önemli deneyimleri uluslararası boyutta dağıtmak ve gözden geçirmek için işler belgeler oluşturmak,
- Küresel ve bölgesel elektronik konferanslarda kentsel tarımla ilgili yerel deneyimlerin katılımını ve diğer uluslararası ve bölgesel organizasyonların işbirliğini RUAF tarafından organize edilen uluslararası atelyelerde katılımını kolaylaştırmak ve teşvik etmek,
- Kentsel tarım üzerine önemli yayınların RUAF-ETC'nin GTZ ile yaptığı

yayın üretimi ve TUAN'ın UNDP ile yaptığı kitap üretimi gibi konularda yerel dağıtımı ve çevirisini organize etmek,

- Bölgesel dil(ler)de bir soru ve cevap servisi geliştirmek.

Bölgesel odaklı noktalar, bölgesel gereksinimlerin analizi ile ilgili yıllık çalışma planları geliştireceklerdir. Bu çalışma planları, bölgesel ortakların kendi bütçelerinden, RUAF bütçesinden ve bölgesel programları desteklemekle ilgilenen veya bir eylem olarak kapsamında olan diğer organizasyonların katılımıyla finanse edilecektir.

RUAF Programının kararlarından sonra, bölgesel enstitülerin katılımıyla fonksiyonların sürdürülebilirliğinden emin olmak için pratik stratejiler geliştirilmiştir. Bölgesel odak noktaları tarafından oluşturulan gelir, kentsel tarım tarlalarında kendi aktivitelerini sürdürebilmek için kendileri tarafından yeniden kullanılmaktadır ve bu gelir global düzeyde RUAF'a geri dönmeyecektir. Belediyeler ve diğer kamu-özel ortaklıklarla bedel paylaşımını geliştirmek ve bölgesel ve ulusal yardım kaynaklarıyla yakın işbirliği içerisine girmek için ortak organizasyonlar teşvik edilecektir.

Bölgesel odak noktaları tarafından sağlanan ürünler ve servisler, tüketiciler için mümkün olan her yere bir bedel karşılığında taşınacaktır. Kentsel Tarım Magazin, dış kaynaklardan bir başlangıç yardımına gerek duymuştur, fakat birkaç yıl sonra kendisine yeter hale gelmesi beklenmektedir.

Tablo 2.2. Bölgesel Odak Noktalarının Organizasyonları ve Aktiviteleri

Bölgesel Odak Noktası		Çalışma Kurumu
Güney ve Güney-doğu Asya		Uluslararası Su Yönetimi Enstitüsü (IWMI)
Çin		Coğrafi Bilimler ve Doğal Kaynak Araştırma Enstitüsü (IGSNRR)
Güney Afrika ve Ortadoğu		Arap Bölgesinde Gelişme ve Çevre Merkezi (CEDARE)
Batı Afrika	Francophone	Afrika Kent Yönetimi Enstitüsü (IAGU)
	Anglophone	Uluslararası Su Yönetimi Enstitüsü (IWMA-Ghana)
Doğu ve Güney Afrika		Doğu ve Güney Afrika için Belediye Gelişim Programı (MDP-ESA)
Lâtin Amerika ve Karayip		Lâtin Amerika ve Karayip Kent Yönetim Programı (UMP-LAC)

Kaynak: (http://www.ruaforg/reg_fp_fr.html)

2.1.4.1. Uluslararası Su Yönetim Enstitüsü (IWMI)

IWMI, ulusal ve çok uluslu vericilerde olduğu gibi, Uluslararası Tarımsal Araştırma Üzerine Danışma Grubu (CGIAR)'dan yardım alan on altı "geleceğin hasat merkezleri"nden biridir. Görevi, "gıda, geçinme ve doğa için su ve arazi kaynakları yönetimi"ni iyileştirmektir. IWMI, 1985 Yılında Uluslararası Sulama Yönetim Enstitüsü olarak kurulmuştur, daha sonra su havzalarını sulamada su yönetimini kendi alanında geliştirmiş ve Kirlilik Araştırma ve Yönetimi İçin Uluslararası Yönetim Kurulu (IBSRAM)'nın araştırma projeleri ve programlarına Nisan 2001'de dahil edilmiştir. IWMI'nın yönetim merkezleri Sri Lanka'dadır ve araştırmalar bölgesel ofisler vasıtasıyla yapılmaktadır.

IBSRAM'ın Bangkok Ofisi, IWMI'nın Güney-doğu Asya Bölge Ofisi olarak yeniden oluşturulmuştur. İki şirketin birleşmesiyle, IWMI, 80 araştırma personeline ve 5 araştırma temasına sahip olmuştur;

Tema 1. Tarım için su kaynağı yönetiminin entegrasyonu,

Tema 2. Sürdürülebilir arazi ve su yönetimi,

Tema 3. Sürdürülebilir Yer altısu Yönetimi,

Tema 4. Su kaynakları enstitüleri ve politikaları,

Tema 5. Su, sağlık ve çevre.

Kent çevresi tarımı ile ilişkili projeler, özellikle 2 ve 5 numaralı temalar olmak üzere farklı temalar altında bulunabilir (Kent ve kent çevresi çiftçileri için katı atık ve atık sulardan dönüştürülen beslenme; kırsal- kentsel besin akışı; atık su sulaması; sıtma ve tarımda stratejik girişim (SIMA) vd.). (http://www.ruaforg/reg_fp_fr.html)

2.1.4.2. Afrika Kentsel Yönetim Enstitüsü (IAGU)

IAGU, kent planlama ve yönetiminde Afrika Belediyelerine özellikle eğitim, araştırma ve teknik destek konusunda yarar sağlayan ve merkezi Dakar (Senegal)'da bulunan bir uluslararası sivil toplum kuruluşudur. IAGU, kent ve kent çevresi tarımı konusunda bir Afrika bölgesel network vasıtasıyla yönetilir ve yedi ülkede (Fildişi Sahili, Senegal, Nijer, Burkina Faso, Moritanya, Mali ve Benin) bir katılım araştırma projesi ile ilişkilidir. Network 1999 Yılı'nın ikinci yarısında IDRC'nin desteği ile oluşturulmuştur. Ana amacı, Afrika'nın Aşağı Sahra Bölgesi'ndeki kent ve kent çevresi tarımının sürdürülebilirliğini geliştirmektir. Proje, IDRC ve UMP tarafından desteklenmektedir, Temmuz 2000'den Haziran 2003'e kadar üç yıl için programlanmıştır. Bu araştırma/danışma projesinden beklenen sonuçlar;

- Sürdürülebilir kent çevresine kentsel tarımın katkılarının değerlendirilmesi,
- Alan çalışmaları ve kesitler vasıtasıyla sınırlayıcıların tanımlanması,
- Üretim yapanlar arasında işbirliği, diyalog ve bilgi alış-verişlerinin yeniden güçlendirilmesi,

- Kentsel tarımda görünen kurumsal zorlukların artması üzerine belediye eylem planlarının yapılmasıdır.

IAGU, Doğu ve Merkez Afrika'da kentsel tarım için Francophone (Batı Afrika Odak Noktası) Network'ünün Batı Afrika ayağını yönetmektedir (RFAU/AOC). IAGU tarafından organize edilen bu çalışmanın amacı 7 Batı Afrika Ülkesinde kentsel tarım için araştırma hazırlıkları yapmaktır.

2.1.4.3. Doğu ve Güney Afrika İçin Belediye Gelişme Programı (MDP-ESA)

1991 Yılından günümüze işler halde olan program, 1998-2000 Yılları arasında üçüncü safhasını tamamlamıştır. Hedeflerinin yayılmasını desteklemek ve bu amaçları olanaklı kılmak, yerel hükümetlerin sevis hizmetlerinde kapasitelerini güçlendirmek ve yerel toplum yaşamının niteliğini iyileştirecek bir araç olarak yerel düzeyde gelişimden emin olmak amacındadır. MDP, politika araştırmaları ve yönetim, eğitim ve uygulama kapasitesi, bilgi alış-verişleri ve network konularında çalışmalara sahiptir ve belediyelere doğrudan destek vermektedir. Kentsel tarım konusunda IDRC ile birlikte çalışmaktadır ve Doğu ve Güney Afrika'da, Belediye Yönetimlerinde Sivil Katılımın Güçlendirilmesi Programını yönetmektedir (http://www.ruaforg/reg_fp_fr.html).

RUAF Programı için Güney ve Doğu Afrika'da kentsel tarımla ilgili bölgesel odak noktası olan MDP, şehir otoritelerini, şehir plancılarını, çiftçileri, tüketicileri ve sivil toplum örgütlerini ve diğer taraftan kentsel tarım ile ilgili teknik destek organizasyonlarını ve diğer üreticileri bilgilendirmek için bilgilendirme servisleri sağlayacaktır (http://www.ruaforg/reg_fp_fr.html).

2.1.4.4. Kent Yönetim Programı-Lâtin Amerika ve Karayip (UMP-LAC)

UMP-LAC (UNCHS-HABITAT/PNUD), 1999 Yılından bugüne, Lâtin Amerika ve Karayip için kentsel tarım ile ilgili deneyimleri belgelemekte ve kentsel tarımla ilişkili kent yönetimi üzerine yerel politikaların son gelişmelerinde kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır. UMP-LAC, üçüncü safhasında 10 şehir ile işbirliği yapmaktadır. Bunlar; Qito (Ecuador), Curaca (Brezilya), Montevideo (Uruguay), Puerto Cortes (Honduras), Cuenca (Ecuador), La Habana (Küba), Teresina, Brasilia (Brezilya), Texoco (Meksika) ve Camilla Aldao (Arjantin)'dir. Tüm bu şehirler 6 alan çalışması ve 4 temel çalışmayı içermektedir.

UMP-LAC'ın diğer projesi, kentsel tarımı içeren kırk LAC şehrinde, son yıllardaki "Gündem Habitat" in tamamlanmasında başarılı gelişmelerin derecesini gözlemlemektir. Proje verileri, Temmuz 2001'de İstanbul +5 Konferansı'nda sunulmuştur. Ayrıca UMP-LAC, Lâtin Amerika ve Karayip Şehirlerinin bütünleştirilmiş ve Sürdürülebilir Yönetimi kapsamında bir çalışma grubunu organize etmektedir.

RUAF, DGIS (Hollanda) ve IDRC (Kanada)'ın finans desteklerini kabul etmektedir. Diğer kurumlar; CTA (araştırmalardaki veri tabanı), GTZ (şehirselleştirme çalışmaları), DSE (bölgesel atölyeler) ve SIDA (bibliyografya tanıtımı) gibi programların belirli temel öğelerine katkıda bulunmaktadır.

2.1.5. Kentsel Tarıma Destek Grubu

(The Support Group on Urban Agriculture, SGUA)

SGUA Grubu'nun tarihi 1991 Yılı'na dayanır. Bu yılda UNDP, Kentsel Tarım İstişari Komitesi (Urban Agriculture Advisory Committee)'sini kurmuştur ki bu komite bir sonraki sene SGUA'nın kurulmasını sağlamıştır. Bu grup, kentsel tarım ile ilgili anahtar araştırmaları tanımlamakta ve gelişmesi için gereksinimleri belirlemekte, diğer taraftan SGUA katılımcılarını bir araya getirerek nasıl destek olabileceğini araştırmaktadır. Geçen bu yüzyılda, uluslararası destek gruplarından bir

tanesine kentsel tarımda hızlı yetiştiricilik ile ilgili olarak gereksinim duyulmuş, bu sayede SGUA'daki katılım organizasyonu yenilenmiştir. Dolayısıyla günün koşullarına göre kendisine yön veren bir grup olduğunu söylemek mümkündür.

SGUA, ulusal ve yerel yönetimler (national and local governments, NGOS) tarafından dikkatle incelenen kentsel tarım aktivitelerini kolaylaştırmayı, uluslararası ve iki taraflı gelişmeleri düzenlemek için aracılık oluşturmayı, yerel çiftçilerin gereksinimlerini (komşuluk üniteleri organizasyonları, organik atıkların geri dönüşümünde küçük müteşebbis aktiviteleri gibi) karşılamayı ve bazı aktiviteler için araç olmayı amaçlamıştır.

SGUA, özel katılımcıların (IDRC (sekreteryas),UNDP, FAO, DGIS, CIRAED, ETC ve TUAN'ın) oluşturduğu Yönetici Komite (Steering Commitee) tarafından yönetilmektedir. SGUA üyeleri, 1992 Yılı'ndan bugüne kadar senede iki kez üyelerinin bir tanesinin yardımıyla toplanmaktadır. Bu toplantılar;

- 1992 UNDP, Washington;
- 1994 Worldbank, New York;
- 1996 IDRC, Ottawa;
- 1998 ETC, Leusden, Hollanda;
- 1999 DSE, Küba (uluslar arası atelye olan 'Growing Cities Growing Food' vasıtasıyla);
- 2000 Berlin (International Symposium on Urban Agriculture and Horticulture; The Linkage with Urban Planning vasıtasıyla) (http://www.ruaf.org/sgua_fr.html).

SGUA'nın global ana amaçları:

Politika Gelişimi: SGUA üyeleri, aktif olarak yerel yönetimler arasında kentsel tarımın potansiyellerine destek olmak, kentsel gelişime kentsel tarımı entegre etmek için araştırmalar yapmak için bilinç oluşturmak istemektedir. Araştırmalar ile ilgili olarak, kentsel tarım ile ilgili araştırmalarda değişiklik yapılmasını amaçlamaktadır.

Ulusal ve yerel düzeyde planlama ve politika için kentsel tarımı hareketlendirecek çalışmaları hedeflemektedir.

Teknik Asistanlık: SGUA, güney-güney birlikteliğini vurgulayarak, kentsel tarımda görünebilir biçimde grup organizasyonlarının amaçlarına ulaşmasını ve organizasyonların aktif biçimde desteklenmesini kolaylaştırıcı biçimde teknik asistanlığı cesaretlendirmektedir.

Yatırım ve Kaynak: SGUA, kent ve kent çevresinde sütçülük ve küçük çiftçiliği, sebze ve kütmes hayvanları üretimini, tarımsal girdilerin üretim ve dağıtımını ve kentsel tarım ile ilgili diğer küçük ölçekli girişimleri ve bu çalışmaları desteklemektedir.

Bilgilendirme ve İletişim: Bilgilendirme ve iletişim global çerçevede bir kolaylık olarak görülmüş ve tanımlanmıştır. SGUA üyeleri, RUAF Programı'nı; kentsel tarımla ilgili iletişimi kolaylaştırmak, dokümanları artırmak ve deneyimleri karşılıklı değerlendirmek için formüle etmiştir.

2.2. Uygulama Örnekleri

Kentsel tarım binyıllardır uygulanan bir faaliyettir. Günümüzde yapılan araştırmalar özellikle, yoksul ülkelerin tercih ettiği veya etmek zorunda kaldığı bir faaliyet olduğunu gösterse de son zamanlarda bağımsız ülkelerde ve yeni kapitalist ekonomilere sahip ülkelerde de artmaktadır. Kentsel tarım faaliyetleri 1975-1985 arasında Polonya'da iki kat artarken Amerika'da 1980-1990 arasında %17 artmış, bu süreçte Japonya'da bu faaliyetle ilgilenenlerin sayısı 7 milyondan 8 milyona çıkmıştır (Smit, J., 1996). Hemen her ülkede uygulama biçimi, uygulanan alan ve uygulayıcılar arasında farklılık gösteren kentsel tarım, aşağıda bugün bilinen özellikleri ile ayrılan ülkelere göre anlatılmaktadır.

2.2.1. Gelişmiş Ülkeler

Hemen tüm dünya şehirlerinde uygulanmakta olan kentsel tarıma, uygulama biçimleri, çevre ile ilişkileri ve ekonomik getirileri açısından Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika şehirlerindeki uygulamalar iyi örnekler oluşturmaktadır.

Gıda her tür arazide çok farklı üretim teknikleri kullanılarak üretilmektedir. Çünkü gelişmiş ülkelerde de kentsel tarım, toplumun tüm sosyo-ekonomik grupları tarafından uygulanmaktadır. Değinilen üç bölgede kentsel tarım aşağıda belirtilen rakamlarda da gözleneceği gibi; yüksek oranlı bir nüfusun, toplam arazi içerisindeki payı büyük olan alanları kullanarak yaptığı bir üretim biçimidir.

- Polonya'da kentsel ailelerin %28'i, kentsel tarım aktivitelerine gereksinim duymaktadır. 4200 ha'lık arazide yaklaşık 900 bin arsa bulunmaktadır. Tahminlere göre 700 bin aile, bahçe kullanımı için arsa satın almayı beklemektedir. Rusya, tükettiği gıdanın yaklaşık %30'unu banliyölerinde bulunan arsaların yalnızca %3'ünden sağlamaktadır
- Eski Batı Almanya'da, 800 bin kiralık bahçe 24 bin ha'lık bir alanı kaplamaktadır.
- Hollanda'da kentsel tarım, tahminlere göre toplam tarımsal üretimin %33'üdür. Planlar, "kenar şehir" anlayışını gerekli kılmaktadır. Rootterdam'dan Amsterdam'a canlılığını kaybeden şehirler tarımla giderek "merkez" şehir olmuşlardır.
- Saray Bosna da kentsel tarımı yaşatan ve büyümesini sağlayan şehirlerden biridir. Sebze üretimi ve küçük baş hayvan besiciliği iki yıl içerisinde tahminlere göre %10'dan %40'a yükselmiştir (Sommers&Smit, 1994).
- Amerika'da 1991'de yapılan incelemeler göstermiştir ki toplam 2 milyon çiftlik alanının 696 bini, bir diğer deyişle toplam çiftlik alanlarının %33'ü metropolitan alanlarda bulunmaktadır. Bu çiftlik alanları, tüm bitkisel ve hayvansal üretimin %35'ini sağlamaktadır. Toplam hane halkının yaklaşık %25'i kentsel tarımı gereksinmektedir. Ülke'de belediyenin bin adet yeşillendirme projesi vardır. Diğer taraftan Amerika'nın doğu kıyılarında

bulunan bir çok aile, boş ve/veya terkedilmiş arazileri halk bahçelerine dönüştürmektedir.

- New York 1 000; Boston 400 ve San Francisco 100 adet halk bahçesine sahiptir. Kanada'ya yayılan Philadelphia'nın "Yeşil" programı, önemli bir kentsel tarım uygulamasıdır. Montreal 10 bin ve Toronto da yaklaşık aynı sayıda kiralık bahçeye sahiptir. Vancouver'in "Şehir Çiftçisi (City Farmer)" programı 20 yıldır devam etmektedir.
- Los Angeles San Francisco Vadisi'nde nüfusun yoğun ve tarımsal aktivitelerin yaygın olduğu bölgede kentsel tarım yaygın olarak taşkın yataklarında yapılmaktadır.
- Endüstriyel olarak zengin bir ulusal geliri olan İngiltere'de de kentsel gıda üretimi konusunda artan bir bilgilendirme söz konusudur. Yapılan planlar, halkın gıda sistemlerini destekleyecek alanlara odaklanmıştır. İngiltere, giderek kentsel tarımın düzenlenmesinde otoritelerin kentsel tarımla ilgilenmesini sağlamıştır. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Konseyi (Economic and Social Research Council, ESRC), halk bahçeleri ve kentsel çiftçiliği destekleyici rol oynamaktadır. Yerel Gündem 21, ülkede kentsel tarım konusuna olumlu yaklaşımları için plancılara sunulan araçlardan biridir. Ülkede kent gıda üretiminin uzun vadede gerçekleştiği alanlardaki araziler, rekreasyonel faaliyetler kapsamında gıda üretmeleri için ailelere verilmektedir. Ülkede kentsel tarım ile ilgili yasal ortam oluşturulmaktadır.
- Yerevan'da hemen tüm şehir caddeleri, kafesler üzerindeki asmalar ile gıda üretim alanlarıdır.
- Rangoon, Manila, Jakarta, Bangkok ve diğer bir çok şehirde, evlerin önünden geçen su kanallarında su sever bitkiler yetiştirilmektedir.
- *Suva (Fiji) ve Stockholm'de çimenler hızlı biçimde bahçelere dönüştürülmektedir. Taipe'nin çeşitli bölgelerinde, gıda kafes üzerinde, su kanallarında ve tahta parmaklıklarda yetiştirilmektedir. Arazinin hemen her köşesi ekilmiştir. Bambu salları üzerinde inşa edilen yüzücü bahçeler, Bangkok ve Thailand'ın su yolları boyunca evlerin önünde gözlenmektedir. Hanoi şehri çevresindeki oturma alanları, bir tarımsal sistem olarak VAC'ı kullanmaktadır. Sistemin her bir parçası bir diğerini kullanmakta ve*

desteklemektedir. Balkon ve çatı bahçeleri yaygın olarak, Avrupa, Kuzey Amerika ve Asya şehirlerinde gözlenmektedir (Sommers&Smit, 1994,p.5).

Kentsel tarım, yukarıda değinilen üç kıtada çok farklı amaçlar için çok farklı üretim biçimleri ile yapılmaktadır. Yoksulluğu önlemek için gıda ve gelir kaynağı olarak yapıldığı gibi, rekreasyon ve kültürel koruma amaçlı olarak da yapılmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalar aşağıda anlatılmaktadır.

Gıda: Polonyalılar için kentsel tarım arsaları, her 15 kg'lık gıda üretiminin 1 kg'ını karşılamaktadır. Üretim alanları maksimum üretim için tasarlanmıştır.

Bahçe yapısı genellikle üçlü bir sistemden oluşmaktadır; en üstte meyve ağaçları, orta tabakada etli ve kabuksuz meyveler ve en alt tabakada sebzeler bulunmaktadır (Sommers&Smit, 1994, p.2).

Güney Doğu Asya ve Pasifik Adası'nda yaşayan bir çok hane halkı, kentsel tarımı tek bir neden, gıda için uygulamaktadır. Kentsel tarım, devamlı ve sağlıklı gıda desteği sağlamaktadır.

Güney Pasifik şehirlerindeki kentsel bahçelerde, ada dışında yer alan yerleşmelerin geleneksel üretim biçimleri kullanılmaktadır. Geleneksel bitki kökleri ve sebzeleri nüfusun yoksul kesimi için çok pahalıdır ve dolayısıyla kişiler kendi gıdalarını üretme eğilimindedirler.

Ermenistan'ın başkenti Yerevan'da, gıda bahçeleri hane halklarının hayatta kalma stratejisinin temel bir parçasıdır. Fideler evlerde uzun kış mevsimlerinde yetiştirilir, ilk fırsatta evlerin önündeki bahçelerdeki ekilebilir topraklarda kullanılır. Tipik bir Akdeniz Tipi bahçeciliği vardır ve sebze, ot, baharat, ot, meyve ağaçları ve asmalar karışık biçimde yetiştirilir. "Ürünler olgunlaşınca tüm bitkiler işlenir ve gelecekteki kullanımlar için depolanır (Sommers&Smit, 1994, p.3)

Kuzey Amerika ve Avrupa'nın ılıman iklim bölgelerinde tahminlere göre 10 m'ye 10 m'lik bir arsa, 130 günlük yetiştirme döneminde bir yıl için yeterli olabilecek ürünü sağlamaktadır ve üretim A Vitamininin büyük bölümünü, C Vitamini, B Vitaminlerinin yaklaşık yarısını ve demir gereksinimini karşılamaktadır.

Gelir: Gelir oluşumu ve korunumu kentsel tarım yapılmasının başlıca nedenlerindendir. Bangladesh'te, toplam aile gelirinin %10'u küçük ev bahçelerinden sağlanmaktadır. Solomon Adaları'nın başkenti Honiara'da yapılan bir araştırma, ailelerin dışarıdan satın alacakları gıdanın %20'sini yetiştirdiğini ortaya koymuştur (Sommers&Smit, 1994, p.4).

Hemen her temel Güneydoğu Asya şehrinin yakın çevresinde yoğun bir biçimde sebzebahçeleri kullanımı söz konusudur. Bu arsalar sürekli olarak satış amaçlı üretime yönelmiştir. Singapore ve Hong-Kong'un Territory şehrinde çok çeşitlilik gösteren nüfuslar yaşamaktadır ve bu şehirler akla geldiğinde kentsel tarım hatırlanmaktadır. Bununla birlikte tüm bu şehirler, ticari amaçlı gıda ve süsleyici bitkilere yönelik girişimlerde bulunmaktadırlar. Singapore ve Hong-Kong kendi balık gereksiniminin %30-50'sini üretebilmeyi amaçlamaktadır. Güney Doğu Asya'nın başlıca şehirlerinde arazinin elde edilebilir olduğu her yerde, hane halklarının geneli kendi üretim alanlarını tasarlamaktadır. Yapılan üretimin bir kısmı evsel tüketim, geri kalan ise satış amaçlıdır.

Amerika'daki kentsel çiftlikler, kentsel olmayan çiftliklerden her bir acre (0,404 ha) başına 13 kat daha fazla satış yapmaktadır. Chicago ve Washington D.C.'de bulunan restoranlar, sezonluk sebzelerinin %80'ini yerel kaynaklardan satın almaktadırlar. San Francisco'nun ünlü restoranlarından "Greens", doğaya uyumlu ve taze üretimi ile tanınmaktadır (Sommers&Smit, 1994, p.4).

Reel emlak değerlerinin Amerika'nın bir çok bölgesine oranla daha yüksek değerde olduğu Güney Kalifornia kıyısı boyunca da kentsel tarım verimli bir biçimde yapılmaktadır. Hatta değeri 500 000 \$ olan evlerin yakınlarında da kesme çiçekçilik ve saksı bitkisi olan süsleyiciler yetiştirilmektedir.

1992'den sonra Los Angeles'ta, gençlerin de ekonomik aktivitelerde bulunması amaçlanmış ve en iyi yapıcı aktivite biçimi olarak kentsel tarım sunulmuştur. Üretim, Güney-Merkez Los Angeles ve Güney California'ya pazarlamayı amaçlamıştır.

Rekreasyon: Rekreasyonel bahçecilik, Avrupa'da oldukça popülerdir. Zürih buna tipik bir örnektir. Berlin'de şehir arazisinin %15'i kentsel tarım aktiviteleri için kullanılmaktadır. Toplam 800 000 kiralık bahçe için 14 000 kişiden oluşan bir bekleme listesi bulunmaktadır. Ürün yetiştirme dönemi boyunca aileler, kiralık bahçelerinin bir bölümünde özellikle hafta sonları temiz hava gereksinimlerini karşılamaktadırlar.

Kültürel Koruma: Oahu Adası'nın Makaha Bölgesi'nde yerli Hawaiian yaşayanları, arazilerinin bir kısmında tarımsal uygulamalarda kültürel tarım alışkanlıklarını devam ettirmektedirler. Massachusetts'in Tauton Bölgesi'nde, Portekizli ve ev sahibi olan aileler, arazilerini kaplayan asma ağaçları ile kolayca tanınabilmektedir.

Kentsel tarımın geliştirilmesi ve daha iyi uygulanabilmesi için bazı yerel örgütlü çalışma ve programlar da bulunmaktadır:

- New York City'de "Green Guerrillas", Harlem, Güney Bronx ve doğu alanlarında elde edilebilir her arazide bahçe oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.
- Chicago Botanik Bahçesi'nin "Green Chicago" programı özellikle güney ve batı bölgelerinde komşuluk ünitelerinin bahçe oluşturmasına destek olmaktadır.
- Seattle'da Tilth Grubu, hane halklarının bahçe oluşturmasına yardımcı olan P-Patch programını geliştirmiştir.
- Hawaii Honolulu şehir konseyi, Ala Wai su yolu boyunca arazi kiralamaktadır. Konsey, parmaklık malzemesi, su musluğu, depolama kulübesi ve çeşitli araçlar sağlamaktadır.

Çevresel İyileştirme Çabaları: Kentsel çevrenin değerinin artırılması ve korunması konusunda global bir anlayış bulunmaktadır. 1960'larda California Berkeley'de "People Park" destanı, şehirlerin her bir noktasının betonlaşmasını engellemek için yapılan önemli bir katılımdır. Bir kentsel çevre politikası olarak kentsel tarımın artırılması mantıklı bir harekettir. Avrupa ve Kuzey Amerika'da şehirler, kentsel tarım uygulamaları ile kentsel çevrenin iyileştirilmesinde önemli sonuçlar almıştır. Asya, kirliliği azaltma konusunda Avrupa ve Kuzey Ameika'nın gerisinde kalmıştır. Polonya ve Ermenistan bahçecileri, ekolojik üretim metotları ve yerel çevreyi koruyan ve değerini artıran yoğun üretim teknikleri kullanmaktadır. Chicago Kent Ormanı İklim Projesi, kent çevresinde yapılan bitkilendirmenin etkilerini incelemektedir. Londra şehri, çevresinde tarım ve ormancılık aktivitelerini barındıran bir şehir olarak planlanmıştır fakat, plan kıtadaki bazı şehirlerde olduğu kadar iyi uygulanamamıştır.

Eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa Bölgeleri'nde, arazi kullanım planlaması disiplinli olarak kontrol altında tutulmaktadır. Başlıca tarım arazilerinin korunduğundan emin olma çabası vardır ve bu arazilerin çoğu yoğun olarak işlenmektedir. Ana caddeler, ağaçlar ve komşuluk üniteleri çevresindeki parklarla birbirine bağlanmaktadır. Ancak, kentsel ormanların hızla kaybolduğu Ermenistan Yerevan'da böyle bir durum bulunmamaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonucu ortaya çıkan ekonomik kriz nedeniyle Ermenistan'da bir çok ağaç her geçen gün kesilmektedir.

***Atık Yönetimi:** Kent otoriteleri için büyük problem ve ekonomik olarak da oldukça pahalıdır. Her geçen gün katı atık dönüşümleri için yeni bir yöntem arayışına gidilmektedir. Kentsel tarım, atık yönetimi elemanlarından birisi haline getirilmelidir ki bu bağlamda bir dizi uygulama bulunmaktadır. Örneğin, Santee ve California'da atık su bir dizi rekreasyonel gölde kullanılmakta ve ıslah edilmektedir. Las Vegas'ta bulunan The Desert Inn Hotel, temizlenmiş fabrika atığı suyunu 52 ha'lık golf alanı sulamasında kullanmaktadır. (Sommers&Smit, 1994, p.7).*

Solomon Adaları'nda toplanan atığın yaklaşık %75'i organik ve geri dönüştürülebilirdir. Hükümet, bu atıkların biriktirilmesini maliyetli ve gereksiz görmüş, aileleri evlerinin arka bahçesinde organik materyalleri geri dönüştürmeye teşvik etmiştir. Sonuçta, halk bu materyalleri kendi bahçelerinde gübreleme işleminde kullanmışlardır. Fiji'nin; Suva City Refuse Centre programı, organik materyaller bakımından zengin olan atıkları, yenilmeyen gıdaların gübrelenmesinde kullanarak hem atık dönüşümüne katkıda bulunmuştur hem de insan sağlığı için bir tehlike oluşturmamıştır.

Suç Önleme: Kuzey Amerika ve Avrupa başta olmak üzere giderek Asya'da, özellikle onlu yaşlarda olmak üzere geç yetişkinlerde de görülen şiddetli suç işleme eğilimi, kent sakinleri üzerinde büyük endişe oluşturmaktadır. Yapılan mahkemelerde, bu kişilerin bir uğraşı alanı olmadığı gözlenmiştir (Sommers&Smit, 1994, p.8).

Kentsel tarım başarılı bir biçimde suçtan caydırma aracı olarak kullanıldığı gibi, üretici vatandaşlar oluşturan bir eylem biçimini de almıştır. Los Angeles gençliği, bitki ve baharat yetiştiren ve ticaretle uğraşan bir başarı hikayesi olmuştur. San Francisco, gıda üretimini içeren ve hapishane sonrasında da devam eden bir tutuklu eğitim programına sahiptir.

Kentsel Yeniden Gelişim: Çökme, Amerika'da ve Avrupa'nın bazı Bölgelerinde kentsel yaşamın bir parçasıdır. Her önemli şehir, yıkıntılara ve hoş görülmeyen alanlara sahiptir. Bu alanlar, suç eylemlerinin çekim noktası halindedir. Kentsel tarım, kentsel yenileme ile ilgili her programın bir parçası olabilir" (Sommers&Smit, 1994, p.8). İngiltere'nin Sheffield ve Birmingham şehirleri, kentsel tarım için terkedilmiş endüstriyel alanlara dönüştürülmektedir. Kuzey Amerika şehirlerinde yaşayanlar da, boş arazilerin temizlenmesi ve gıda ve rekreasyon alanlarına dönüşmesi için mücadele vermektedir.

Şehirlerarası Girişim Bölgeleri: Kentsel tarım, bir şehirlerarası girişim bölgesi kurabilmek için her planın bir parçası olmalıdır. Bir yerleşimin yakınında,

sakinler için uzmanlaşmış yerel gıda üretimi ve baharat gereksinimi için düşünülmüş küçük ölçekli gıda üretim merkezleri ayarlanmalıdır. Süsleyici bahçivânlık, bölgelere göre iyi konumlandırılmış olmalıdır. Çiçekler ve içerde veya dışarda üretilen bitkiler fidânlık koşulları altında yetiştirilebilir. İçerde veya dışarda üretilen bitkiler, komşuluk üniteleri ofisleri ve firmaların destekleri ile yakın gelecekte keşfedilecek fırsatlar sunmaktadır (...)

Çocuk Beslenme Programları: Özellikle Büyük Amerika Şehirlerinde, düşük gelirli kent sakinlerinin beslenme durumları oldukça kötü durumdadır. Kentsel gıda üretimi, özellikle gençlerin bir gün içerisinde alması gereken gıdayı karşılayabilmesinden dolayı önemlidir. Solomon Adaları'nın "Sup-Sup" ve Thailand'ın "Vitamin A Improvement Project" beslenmeye destek açısından başarılı iki önemli projedir. Honiaar Şehir Konseyi'nin bütünleştirme çabaları ve Sup Sup Bahçe Kulübü'nün katkılarıyla, ev bahçeciliği miktarı iki yılda %20 oranında artmıştır (Sommers&Smit, 1994, p.9).

Organik ve katı atık maddeleri ile destekli bahçe desteği, küçük ölçekli yoğun gıda bahçeciliği için örnek arsalar oluşturulması, bireysel bahçelere ziyaretler, bahçe servis merkezlerine teknik asistanlık ve tüm bunların yanısıra hane halklarının birbirlerinden haberdar olmasını sağlayan bir komşuluk ünitesi bahçe servis merkezi kurulmuştur.

Thai'nin "Social Marketing of Vitamin A-Rich Foods" projesi, Sup- Sup projesi ile benzer bir strateji kullanmıştır. Bu projedeki ana fark, kişilerin bireysel olarak beslenmelerini incelemesidir.

Kuzey Amerika ve Avrupa'daki bir çok anne, hükümet gıda programlarından yardım görmekte ve küçük ölçekli gıda üretim aktivitelerinde bulunmaları konusunda cesaretlendirilmektedirler.

Sağlığın Korunması: Evrensel sağlığın korunması konusunda Amerika'da tartışmalar yapılmaktadır. Minimum fiziksel aktivitelere oturan bir yaşam biçimi

olan kentsel yaşam, bir dizi sağlık problemine neden olmaktadır. Bir çok sağlık uzmanı, bazı sağlık problemlerinin önlenmesinde rahatlatıcı egzersizlerin ve taze sebze ve meyve yeme alışkanlığının gerekli olduğunu belirtmektedir. Haftada 1 saat, toprağı kazma, bitkilendirme gibi egzersizler bu anlamda önem kazanmaktadır.

Merkezi Pasific, Kribati ülkesinde kentsel tarım, bir sağlık koruma stratejisi olarak uygulanmaktadır. Hastane masrafları konusunda ekonomik sıkıntı duyan hükümet, gıda üretimini artıracak kampanyalar düzenlemiştir. Bu biçimde halk daha fazla egzersiz yapmakta ve hastalar, üretim ve tüketimde aktif olmaktadır.

Eğitim: Kentsel tarım, kent yaşamının bir parçasıdır. Dolayısıyla, eğitim sistemi içerisinde de kendisine yer bulabilmelidir. The Vermont-based Food Work's projesi, tarım ve çevreyi kapsayan bir ilkökul eğitim müfredatı geliştirmiştir. Los Angeles'ta, Mesleki Merkez Programı içerisinde yer alan The Los Angeles Unified School District, tarımla ilgili mesleklere yönelik sertifika kurslarını teşvik etmektedir. The Los Angeles Tree People programı, her yıl yaklaşık 60 bin okul çocuğına kentsel ekolojiyi öğretmektedir.

Aşağıda, gelişmiş bazı ülkelerde kentsel tarım kapsamında yapılan faaliyetler ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

İsveç: Kuzey Avrupa'da bulunan ülke, 1987 Yapılaşma ve Planlama Kanunu kapsamında planlamayı, öncelikli olarak sağlık ve eğitimin yanısıra, atık yönetimi, rekreasyon ve büyüme konularında sorumluluğı hükümet tarafından belediyelere vermiştir. Belediyeler, önemli oranda arazi sahipleridir. Arazi konusunda halk, devletin aldığı kararlara uyum sağlamaktadır, çünkü kararlara katılım fazladır.

Kentsel tarım İsveç'te çok çeşitli biçimlerde kendisini göstermektedir. Diğer taraftan son 10-15 yıl içerisinde atıkların dönüşümünü sağlayan (özellikle mutfak atıklarının gübre olarak kullanılması) bir uygulama olması ulusal parlamento tarafından desteklenmesini sağlamaktadır. Şeker fabrikasında çalışanlar I. Dünya Savaşı boyunca, şehrsel boş arazilerde tarım yapmışlardır. Savaştan sonra ise kent konseyi ek araziler organize ederek kiralık bahçeler oluşturmuştur. Ülkenin konut

alanlarında ağırlıklı olarak sebze bahçeleri bulunmaktadır. 1960-1970 Yıllarında kiralık bahçe sahipliği, yoksulluk göstergesi haline gelmiştir. 1970'li yılların ortasında kiralık bahçelerin bir kısmı büyüme nedeni ile yapılaşmaya açılmıştır. Bugün İsveç'te bulunan Boş Vakit Bahçeler Birliği, ülkenin her bölgesinden belediyelerin 300 bölümünden 30 bin üyeye sahiptir. Bu birlik, broşür şeklindeki gazetelerle öneriler vermektedir. Ayrıca telefon servisleri ile soruları yanıtlamaktadır. Ülkenin önemli bir şehri olan Stockholm'de bugün 75 kiralık ve boş vakit bahçe alanı bölgesi ve 7500 hissedar bulunmaktadır.

Ülkede kentsel tarımla ilgili önemli tarihler bulunmaktadır. Örneğin 1904'te ilk kiralık bahçe düzenlenmiş, 1975'te kiralık bahçelerin kent planlarında yer alacağına ve tüm oturma alanlarının bahçecilik için yer içereceğine karar verilmiş ve ilk uygulama 1977'de Jarufaltet'te yapılmıştır. 1993 Yılında ülkede 8 bin kiralık bahçe olduğu saptanmıştır (Ayrıntılı bilgi için Bkz. International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series, Report 12. (1994). Urban Agriculture: Can Plannners Make a Difference?. Canada: Greenhow, T. p. 10).

İsveç plancıları, arazilerin korunmasının yanı sıra kentsel atıkları dönüştürerek üretimde kullanan kentsel tarımı teşvik etme eğilimindedir. Yerel Gündem 21 çalışmaları ile de aktiviteler düzenlenmektedir. İsveç'te kentsel tarımı geliştirme eğiliminde olan, şehir ve hükümet otoriteleri ile sürekli iletişim halinde bulunan büyük ve aktif organizasyonlar bulunmaktadır.

1984 ve 1992 Yıllarında iki ayrı bahçede yapılan incelemelerde, bir kiralık bahçenin masraf ve geliri incelenmiştir. 1984 Yılında bir bahçe, 8090 kr ya da yaklaşık 1450 C\$ kâr getirirken diğer bahçe ise 1992 Yılı'nda 3856 kr ya da yaklaşık 688 C\$ kâr getirmiştir (Ayrıntılar için Bkz. International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series, Report 12. (1994). Urban Agriculture: Can Plannners Make a Difference?. Canada: Greenhow, T. p. 15). Dolayısıyla, doğrudan arazinin kendisine yönelik yararları ve gıda güvenliğinin yanısıra ekonomik getirisi de oldukça iyidir.

Kentsel tarım, yaşlılar tarafından yapılan ve sağlık açısından da olumlu görülen rekreasyonel bir faaliyettir.

Kanada: Bugün, Batılı bir çok ülkenin temel rekreasyonel aktivitelerinden biri olan bahçivanlık Kanada'da da yaygın olarak yapılmaktadır, hatta Kuzey Avrupa Ülkeleri ile kıyaslandığında daha popüler ve belediye desteklidir (Cosgrove, 1994).

1970'lerden önce Amerika'nın Montreal Şehrinde bahçecilik programları, gerek belediye desteği ve gerek bu destek olmaksızın gelişmiştir. Bu gelişme, Toronto'da Montreal'e göre daha yavaş yaşanmıştır. Toronto ve Montreal, içe dönük ve canlı komşuluk ünitelerine ve oldukça fazla boş araziye sahiptir. Özellikle Doğu Amerika Ülkeleri olmak üzere, Amerika kentlerinin hiçbirinde bu durum görünmemektedir.

Toronto 2,5 milyon metropoliten ve 4 milyon kent çevresi nüfusuna; Montreal ise küçük bir kent olmasına karşın 2 milyon nüfusa sahiptir. Diğer taraftan Montreal, Toronto'da dahil olmak üzere tüm Güney Amerika şehirleriyle kıyaslandığında kapsamlı halk bahçeciliği programlarından en iyisine sahiptir (Cosgrove, 1994).

Montreal: "Montreal, halk bahçeciliğine, 1973'ün OPEC Krizini takip eden yıllarda başlamıştır" (Cosgrove, 1994, p.1). Çok yaygın, iyi organize ve çok iyi destek gören bir halk bahçeciliği programına sahiptir. Metropolitan Montreal'in 15 belediyesi vardır. Ada Montreal'de yaklaşık 100 halk bahçesi bulunmaktadır. Şehir, 75 bahçe bölgesi ve 6654 kiralık arsayı program dahilinde kullanmaktadır (Cosgrove, 1994).

Program, Rekreasyon, Parklar ve Toplum Gelişme Bölümü tarafından sürdürülmektedir. Program dahilinde çiftçiye toprak, su, gübre, çit, araç, baraka vb. sağlanmaktadır. Bahçelerin bakımına ilişkin hizmetler ise Kamu Çalışmaları Birimi tarafından sunulmaktadır. Programın oluşturulma nedeni, 1970'lerden önce Kuzey Montreal'de yaşayan İtalyan ve Portekizli göçmenlerin bahçecilik yapma konusundaki ısrarlarıdır. Program 1985'te revize edilmiş ve bahçelerin yönetimi ve düzenlenmesi konusunda önemli politikalar oluşturulmuştur. Bununla birlikte

organik yöntemlerin kullanılması yasallaştırılmıştır. Bahçecilere yardım için animatör olarak adlandırılan kişiler yetiştirilmiş ve hatta animatörler altı aylık bahçecilik sezonları boyunca kiralanmıştır.

“Rekreasyon ve Halk Gelişimi Bölümü’ne, halk bahçeciliği programı için tüm sorumluluklar aktarılmıştır. Bu bölüm, ikâmet, kentsel gelişme, erzak sağlama, yapılaşma, kamu işleri ve plan ve politika gibi sıralanan birimler arasındaki aktivitelerin eşgüdümünü sağlamaktadır” (Cosgrove, 1994, p.2).

1995 Yılı’na gelindiğinde, halk bahçeciliği programının özellikle 55 yaş ve üstündeki yaşlılar tarafından yaygın olarak uygulandığı gözlenmiştir. Bu yaş grubu 39 bahçe bölgesinde, büyük bahçelerin ise 2/3’ünde bahçecilik yapmaktadır. Bir çok bahçe bölgesinde çok kültürlülük gözlenmiştir. Örneğin 8 bahçe bölgesindeki bahçeciler hem İngiliz hem Fransız’dır.

Çok verimli bahçelerin yanı sıra, bu bahçeleri kiralamak isteyenlerin de sayısı oldukça fazladır. Her yıl için 5 \$ olarak belirlenen kayıt ücreti aylık su faturalarına eklenmektedir.

Her bir kent bahçeciği yapan kişinin, bahçe programı kurallarına uyması zorunlu tutulmuştur. Bununla birlikte bahçelerin düzenlenmesi konusunda, esneklik sağlanırken, her bahçede 5 tip farklı sebze yetiştirilmesi de değinilen zorunluluklar arasındadır. Program, son dönemde çitle çevrilmiş alanlarda çiçek yetiştirilmesine izin vermiş ve giderek çiçek yetiştiriciliği de yaygınlaşmıştır.

Montreal, 1986-1989 Yılları arasında 400 bin \$ maliyetle 12 yeni bahçe bölgesi düzenlemiştir. Bahçelerin 22 tanesi şehir parklarındadır. 1990’lardan önce, bahçelerin 1/3’ünde çeşitli gübreleme teknikleri denenmiştir. Yapılan bağışlarla, bakımsız alanlar düzenlenmiştir. Ancak, son dönemde programda yaşanan ödenek kesintisi yardımcı animatörlerin sayısının düşmesine neden olmuştur.

Son dönemde değişen şehir yönetimi ile, programdaki her bir departmanın rolü yeniden ele alınmış ve Parklar Bölümü yeniden düzenlenmiştir.

Toronto: Metropolitan Toronto Halk Bahçeciliği Programı, Park ve Rekreasyon Bölümü tarafından yönetilmektedir. Bu bölüm tarafından yönetilen toplam 15 bahçe bölgesinde 2000 kiralık arsa bulunmaktadır. Bunlardan 375 kiralık arsayı kapsayan üç bahçe bölgesi, 1973'te yeni bahçe bölgelerinin kurulması amacıyla Toronto Büyük Parkı (High Park)'ta konumlandırılmıştır.

“Bahçe Programının yönetiminde, Montreal'in tersine güçte desantrilizasyon yoktur ve bahçeler genellikle bölgesel açık alanlarda ve otomobille ulaşılabilir alanlarda konumlanmıştır” (Cosgrove, 1994, p.3). 1993 Yılı'nda Toronto Üniversitesi'nden Eguillor P.'nin yaptığı bir çalışmada programa ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda olduğu gibi gösterilmiştir.

Tablo 2.3. Metropolitan Toronto Kiralık Bahçeleri Verileri

Yerleşim Adı	N: Arsa Sayısı A: Alan	Yıllık Kira Bedeli (\$)	Özellikler
Borough of East York	N: 98 (8mx4m) A: 3 136 m ²	10	Güvenlik sistemi ve bekleme listesine ilişkin bilgi yok.
Etobicoke Şehri	N: 500 (6mx7,5m) A: 22 500 m ²	40	Güvenlik sistemi yok, bekleme listesi boş.
North York Şehri	N: 245 (6mx7,5m) A: 11 025m ²	25	Güvenlik çitleri var, bekleme listesi 30 kişi.
Toronto Şehri	N: 225 (3mx6m) A: 4 050 m ²	10	Güvenlik çitleri var, bekleme listesi 80 kişi.
	N: 109 ((6mx9m) A: 5 886 m ²	20	
	N: 24 (6mx9m) A: 1 296 m ²	20	
York Şehri	N: 126 (7,5x7,5) A: 7 087,5 m ²	35	Gübreleme sağlanmış, güvenlik çitleri ve gece aydınlatması var, bekleme listesi 5 kişi.
Scarborough Şehri	N: 400 (3mx6m) A: 7 200m ²	13	Güvenlik çitleri ve gübrele sağlanmış, bekleme listesi 10 kişi.
Metropolitan Toronto Toplam Alan		N: 1 727 arsa A: 62 180 m²	

Kaynak: Cosgrove, 1994, Ek 1.

“Kiralık Bahçe Programına ek olarak, 1980’lerin ortasındaMetropolitan Toronto Gıda Paylaşımı Gıda Eylem Projesi (Food Action Project of Foodshare Metro Toronto) başlatılmıştır” (Cosgrove, 1994, p.3). Projeler, Metropolitan Toronto Yerleşim Otoritesi (Metro Toronto Housing Authority) gibi sosyal yerleşim acentalarının sponsorluğunda başlamış ve bugün sponsorluğu Toplumsal Sağlık Merkezleri (Community Health Centres) tarafından yapılmaktadır. Bahçeler genellikle çatı üstleri ve teraslarda konumlanmaktadır.

“Toronto, şehre sosyal ve fiziksel çevreyi içeren sağlığı oluşturacağını ve devamlılığını sürdüreceğini taahhüt eden Sağlıklı Toronto 2000 Stratejisi (Healthy Toronto 2000 Strategy) gibi planlarla kentsel çevre yönetiminde bir liderlik örneği göstermiştir” (Cosgrove, 1994, p.4). Sağlıklı Toronto 2000 Stratejisi’ne göre, kentsel gıda üretim potansiyeline yatırım yapılması için teşvikler Toronto Gıda Politikası Konseyi’ne (Toronto Food Policy Council) verilmiştir. Konsey, 1989 Yılında Sağlıklı Şehirler Ofisi’ne Metropolitan Toronto için toplumsal gelişim politikasını belirleme emrini vermiş ve 1991’de çeşitli belediye birimleri halk bahçeciliğine yatırım yapan çok yönlü teknik çalışma gruplarının oluşumunu araştırmıştır. Aynı zamanda bir toplumsal koalisyon ve kent bahçeciliği kaynak grubu olan GROW T.O.’ya yardım etmişlerdir. Teknik çalışma grubu ve GROW T.O. iyi organize olamamış, ancak GROW T.O. hükümetin ve diğer kişi ve kurumlarını bağışlarını düzenlemiştir. Teknik Çalışma Grubu ise, hükümetin kaynak kesintisi nedeniyle planlarını uygulayamamıştır. Şehir Mülkiyeti Bölümü, arazi sağlama görevini; Kamu Sağlığı ise toprak testleri yapma görevini sürdürmektedir. Test sonuçları iyi olan topraklar için Kamu Çalışanları Bölümü tasarım, uygulama, gübreleme ve diğer bir çok konuda yardımcı olmaktadır.

1994’te beş yeni bahçe bölgesi oluşturulmuş, 1995’ten sonra ise GROW T.O. tarafından Toronto halk bahçelerinin kullanılabilir ilk harita sayım çizelgeleri oluşturulmuştur.

Kentin düşük gelir grubuna hizmet veren Gıda Eylem Projesi Haziran 1993’te bitirilmiş, ardından Gıda Paylaşımı Birimi 1995’te bir okul ve bir halk bahçesi kiralarak, 1993’te işten çıkarılan gruba yeni bir istihdam alanı oluşturmuştur.

Tasarım uzmanlarından oluşan Çatı Bahçeleri Kaynak Grubu, iki yılda bir toplanmakta ve Toronto’nun yeşil alan miktarını incelemektedir. Okul Bahçeleri ve Gübreleme Komitesi de iki yılda bir toplanmaktadır. Bugüne kadar 5 başarılı seminer düzenlemiş, ailelere ve öğretmenlere okulların arka bahçelerinin yeşillendirilmesi konusunda eğitim vermiştir. Konuya ilişkin bilgilerin ders müfredatlarına geçirilmesi konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Diğer taraftan Metropolitan Toronto’da en

büyüğü 500 kişiden oluşan 25 komşuluk ünitesinde gübrelemeye ilişkin yardımcı çalışmalar sürdürülmektedir.

Toronto, boş arazi eksikliğinden dolayı henüz halk bahçeciliği konusunda henüz Montreal kadar başarılı olamamıştır. Şehir otoritelerinin verdiği desteğin yeterli olmaması da bu başarısızlıkta önemli bir etkidir. Etobicoke, Toronto için halk katılımının yüksek olması nedeniyle başarılı bir örnektir.

Japonya: Yeung (1985), Japonya nüfus sayım kurumlarının kentsel çiftçilik etkinliğini gözlemlediğini; Hong Kong'un kentsel tarım konusunda modern ticari şirketlerin desteği ile kendine yeter olduğunu; arazi parçalanmalarının kentsel tarımı olumsuz etkilenmesine karşın hayvan çiftçiliğinin ve bitkisel üretimin geliştiğini; çok yönlü bitkilendirme ve su içinde bitki yetiştiriciliğinin tarımsal faaliyetler konusunda önemli yeri olduğunu belirtmiştir (Mougeot, 1994, p.8).

Sonuç olarak, görüldüğü gibi kentsel tarım, gelişmiş bir çok dünya kentinde gerek hükümet desteği ve gerekse bu desteği almadan çeşitli birlik ve programlarla yapılmaktadır. Bu kentlerden bir çoğunda kent yöneticileri, kentsel tarımın kentin bir parçası olduğunu kabul etmiştir.

2.2.2. Gelişmekte Olan Ülkeler

Arjantin: Güney Amerika'nın gelişmekte olan şehirlerinden Arjantin, çökmekte olan borsası ve başkanlarının düzensiz ekonomi politikaları nedeniyle, ekonomik açıdan kötü durumdadır. Bu nedenle halk, kendi gıdasını üretmeyi tercih etmiştir. Özellikle Lâtin Amerika'nın en büyük ve en eski şehirlerinden biri olan Buenos Aires 13 milyonluk kent ve 3 milyonluk kent çevresi nüfusu ile kentsel tarım konusunda Arjantin'in önemli şehirlerindendir. Baron Hausman'ın Paris planını taklit ederek 19 yy. sonlarında planlanan şehir, giderek yüksek binalarla betonlaşmıştır.

Şehir merkezinden otobüsle 10 dakika uzaklıktaki, San Cristobal komşuluk ünitelerindeki bir kamu parkında, yayılmış sebze bahçeleri bulunmaktadır. Bu bölgedeki parklar 500 m² büyüklüğündedir. Bahçelerin bakımı ile 20 veya daha fazla kişi uğraşmaktadır. Çocukların ve sokak köpeklerinin verdiği zararları önlemek için bahçeler çitle çevrilmiştir.

Bahçecilik ile Buenos Aires yaşayanları, kendi gıdalarını yetiştirme yolu ile diğer Lâtin Amerika ülkelerinden daha iyi duruma gelmiştir.

Oldukça yüksek olan işsizlik oranı 1990'larda %25 oranında daha artma göstermiştir. Bugün Arjantin halkının %50'den fazlası yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bugün bir çok insan hayatta kalmak için kendi gıdasını yetiştirmekte ve bu da işsizlik oranında görece bir azalmayı sağlamaktadır.

Bugün Arjantin'de yaklaşık 400 bin sebze bahçesi vardır ve bunların büyük bir kısmı 1980'li yılların ortasında ortaya çıkmıştır. Bu bahçelerden aile kullanımında olanları, 100 m²; okul için olanları 200 m² ve halk bahçesi kullanımı için olanları ise 1 000 m²'dir. Yaklaşık 2,5 milyon kişi gıdalarını bu arsalardan sağlamaktadır ve bugün 5 600 okul bahçesi ve 2 300'den fazla toplum bahçesi bulunmaktadır. Toplam 4 bin hektarlık sebze bahçesinden her yıl yaklaşık 80 bin ton alınmakta ve bu oran giderek büyümektedir (<http://www.theecologist.org/article.html?article=336>).

Son yıllarda yönetim, bahçelerdeki bu artışı desteklemektedir. Prohuerta olarak adlandırılan ulusal plan, Ulusal Tarım Teknolojisi Enstitüsü (INTA)'nın desteğiyle sebze bahçelerine teknik yardım sunmaktadır. Prohuerta, ayrıca bahçelere tohum dağıtımını yönetmektedir. INTA teknisyenleri, kimyasal maddeler yerine organik yöntemlerin kullanılmasını amaçlamaktadır. Son çalışmalarında, aile-öğretmen birlikleri ile bahçelerde eğitim yaparak ve okul kantinlerine gıda sağlamayı amaçlamıştır. Prohuerta planı bütünde taşra kasabalarını ve Buenos Aires çevresinde yapılmış banliyöleri yönetmektedir.

Bugün Arjantin'in ekonomisindeki her bir olumsuz etken, bahçelerin artışına neden olmaktadır. Diğer taraftan bu bahçeler, Arjantin için politik öneme de sahiptir. İki başbakanını "Hepsini dışarı gönder" hareketiyle 2001'de yönetimden alan Arjantinliler, büyük oranda kentsel bahçecilik ile uğraşanlardır. Bu bahçeler, onlara hükümete karşı gelme gücünü vermiştir. Ayrıca, bahçeleri **kendi kendine yetebilme alanı** olarak görmüşler ve yeni bir toplum için organizasyonların en küçük embriyosunu bahçelere benzetmişlerdir.

The Enstitutu Nicional de Tecnologia Agropecuaria, 1997 Yılı sonuna kadar Sağlık Bakanlığı'nın fon desteğiyle 1300 alanda ülkenin kent ve kent çevresi tarımının %61'ini oluşturan 56 bin bahçeyi 800 enstitü ile desteklemiştir (Mougeot, 1994).

Arjantin'de yönetimlerin kent bahçelerine karşı değişen tutumları söz konusudur. Bazıları kent bahçeciliğini, ailelerin geçinmesi ve hayatta kalabilmesi için önemli bir çözüm yolu olarak kabul ederken bir kısmı ise boş ve özel arazileri kullanan bahçelerin hükümet projelerinin gerçekleşmesini engelleleyici faktörler olarak kabul etmektedir. Ancak, kent bahçeciliği artık Arjantin'in bir parçası olmuştur ve halk sebze bahçeciliği ile gıda güvenliklerini ve geleceğe yönelik umutlarını ellerinde tutmaktadır.

Cin: "Liu Hina, Honghoi (1992), Çin'de çok yoğun ve yüksek entegrasyona sahip olan kentsel tarımın, Shanghai belediye yönetiminde kent ekonomisi sistemleriyle entegre edildiğini belirtmiştir" (Mougeot, 1994, p.7). Çin'in eski hane halkları, konutlarının arka bahçelerinde kentsel tarımı desteklemek için tohum yetiştiriciliği yapmışlardır. Nişasta, meyve, çiçek ve ilaç özelliği gösteren sebzelerin tohumlanması için evsel atıkların yanısıra çiftlik hayvanlarının atıkları da kullanılmaktadır. Yine Hoghai'ye (1992) göre;

1940-1960 arası süren Afyon Savaşı (Opium War) 'nda, Sovyet tarzı kentleşme ve merkezi endüstrileşme, arka bahçe çiftçiliği olarak kentsel tarımı dışlamıştır. Bununla birlikte, 1950'lerin sonlarına doğru, kırsal endüstrilerin gelişmesi ve

kentleşmenin desantrilizasyonu stratejileri, kentsel ekonomi sistemlerinde gıda üretimini teşvik etmiştir. Bugün kentsel tarım, Çin nüfusunun 1/3'ünü beslemektedir. Çok büyük Çin şehirleri gıda üretimi konusunda kendine yeter durumdadır ve şehir ve kasaba çiftçiliğinin geliri ve bütçesi, tarım konusunda devlet bütçesinin 1/3'ünden fazladır. Kentsel tarım ile biyolojik geri dönüşüm, dikeyde yeşillendirme ve karma çiftçilik yapıldığından, organik atıkların kullanımının yanı sıra güneş enerjisinden faydalanma oranı da artmaktadır (Mougeot, 1994, p.7).

Çin'in Berjing şehrinde yapılan domuz çiftçiliği ile organik gübreler ve domuz atıkları metan oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Berjing Capital ve Steel Corporation gibi başlıca şirketler son 12 yılda; 3,4 milyon adet ağaç, 904 bin m² çimen, 8,6 milyon çiçek ve fabrika iç avlularında 46 500 m² çimen ekimi yapmıştır (Mougeot, 1994).

Çin'in güneyinde yer alan Manila'da başbakanlık emri ile kullanılmayan özel araziler ve bazı kamu arazilerinin tarımsal faaliyetlerde kullanılması için sahipleri zorlanmış veya bu alanların kullanılabilmesi için izin verilmiştir. Bu sayede oluşturulan 1500 m²'lik halk bahçesinden 800 ailenin sebze gereksiniminin %80'i sağlanmıştır.

Brezilya: Brezilya'nın en önemli şehri Belem'dir. Kentsel yerleşim. Doğu Amazon Tepesi üzerinde kurulmuştur. Şehirde, alüvyal topraklar hakimdir ve sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Oldukça fakir hane halklarının yaşadığı şehirde, bitki, baharat, tedavide kullanılan ilaçlar ve hemen her tür hayvan; evlerin ön ve arka bahçelerinde, boş veya özel arazilerde yetiştirilmekte ve hane halklarına önemli oranda aylık gelir sağlamaktadır. Şehir, doğa ve insanın kaynaştığı ve nasıl sosyal, ekonomik ve ekolojik şehirlerin kurulabileceği konusunda iyi bir örnektir (<http://www.cityfarmer.org/mango.html#mango>). Brezilya'da, San Juan Miraflores bölgesi belediyesi, Panamerika Sağlık Mühendisliği Merkezi ve Çevresel Bilimlerin katılımıyla, Lima pazarlarında büyük ölçüde talep gören balık için, yıllık 4 tonluk balık sağlayan balık tanklarına fabrikaların atık suyunun bağlanmasıyla ilgili bir

projeyi yönetmektedir. Brezilya’da bir çok arka bahçe, boş arsa, yol ve heyelan bölgesi özellikle düşük gelir gruplarının yaşadığı alanlarda gıda üretim alanlarına dönüştürülmektedir. Cuiba Belediyesi, sahip olduğu 143 yeşil alanı şehrin master planıyla ilişkilendirme çalışmaları yürütmektedir (Mougeot, 1994).

Latin Amerika: IDRC’nin 1994 Yılı kurumsal kapasiteler ve devam eden kentsel tarım aktiviteleri araştırması, bölgede kentsel tarım konusunda tarımsal etkinliğin arttığını göstermektedir. Costa Rica’da, Eğitim Bakanlığı’nın Gıda ve Beslenme Birimi, okul kafeteryalarında yarım milyon öğrencinin beslenmesinde önemli rolü olan 1500 bahçede tarımsal faaliyetleri desteklemektedir.

Tayvan: Ülkede oldukça fazla miktarda olan yeşil alanlarda çeşitli tarımsal ürünler ve çiçek yetiştiriciliği yapılmaktadır. Oldukça yüksek binalarda dahi ağaçlar ve saksılarda yetiştirilen bitkiler gözlenmektedir. Sokaklar arasında bağlantı sağlar nitelikteki yeşil alanlarda ve konutların bahçe alanlarında hanehalkları kendi özel tüketimleri için tarım yapmaktadırlar. Tarım yapılan araziler genellikle özel mülkiyette olduğundan yerel yönetimlerin denetiminde değildir. Örneğin Taipei şehrinde yönetim, kimyasal girdi kullanılmadan yapılan tarımı desteklemektedir. Şehirde 20 bin işsiz tarımla ilgilendiği sanılmaktadır (<http://www.cityfarmer.org/mango.html#mango>).

2.2.3. Az Gelişmiş Ülkeler

Yukarıda da belirtildiği gibi dünyanın hemen her ülkesinde farklı nedenlerle yapılan kentsel tarım, gıda sağlama, gelir oluşturma, çevre koruma vb. bir çok açıdan az gelişmiş ülkelerin şehirlerinin de önemli bir parçası durumundadır.

Afrika: Haziran 1998’de, bir grup Afrikalı araştırmacı, Alt-Sahra Afrika (SSA)’nın yedi başkentinde kentsel tarım projelerinin sonuçlarını ve etkilerini gözden geçirmek için Nairobi/Kenya’da toplanmıştır. “Dünyanın bir çok bölgesinde giderek artan kentsel tarım, Alt-Sahra Afrika’da diğerlerinden farklı olarak etkileyici

bir oranda ve uygulayıcılar, yerel yönetimler ve tüketicilerin desteğiyle yayılmaktadır” (Mougeot, 2000, p.4) düşüncesi tüm katılımcıların ortak fikridir.

Araştırma, 1987-1998 Yılları arasında üniversiteler, hükümet veya hükümet dışı birimler tarafından Batı, Doğu ve Güney Afrika'yı kapsayan bir alanda yapılmıştır. 1970'lerden bugüne, kentsel gıda destek sistemleri çalışmalarını destekleyen IDRC (International Development Research Centre), bu çalışmalara ağırlıklı bir biçimde finans sağlamıştır.

Araştırma konuları ve çalışmayı yapan kurumlar aşağıda verilmiştir:

- Kentsel Gıda, Yakıt ve Barınak (Kenya), Mazingira Enstitüsü, Nairobi,
- Kampala'da Kentsel Tarım (Uganda) ve Şehirde Çiftçilik, Makerere Sosyal Araştırma Enstitüsü, Makerere Üniversitesi, Kampala,
- Kentsel Evsel Atık ve Su Arıtımı (Senegal), Cheikh Antai Drop Üniversitesi (UFAN/UCAD),
- Harare'de (Zimbabve) Kentsel Tarım Araştırması ve Harare ve Gweru (Zimbabve)'da Kentsel Tarımın Sosyo-Ekonomik ve Ekolojik Etkileri, Zimbabve Çevresel Gelişme Aktiviteleri (ENDA-ZW),
- Dar es Salaam'da Kentsel Tarım, Dar es Salaam Üniversitesi (UDSM),
- Büyük Accra (Gana)'da Gıda Güvenliği ve Beslenme Statüsü, Noguchi Memorial Enstitüsü Sağlık Araştırması (NMIMR), Gana Üniversitesi, Accra,
- Belediye Politik Bakışı: Kentsel Tarım (Güney Afrika), Pretoria Teknikor, Pretoria.

Birçok proje, bilimsel ve metodoloji öneri geliştirilmesinde ve araştırma sonuçlarının kullanılmasında yerel ortaklıklardan yararlanmıştır. Projeler için, su ve toprak teknolojisi, coğrafi bilgi sistemleri, veri toplama ve analiz konularında 175'ten fazla kişi formal ve informal biçimde eğitilmiş; projeler bilgisayar teknolojisi ile desteklenmiş; ulusal bakanlıklar, belediye yönetimleri, hayvan yetiştiricileri, kamusal ve özel eğitim enstitüleri, profesyonel birlikler, sivil toplum örgütleri ve yabancı uzmanlar ile sürekli bağlantı sağlanmış; kentsel tarım yapanların cinsiyet oranları ve katılımdaki rolleri incelenmiş; multi-

disipliner çalışma yöntemleri denenmiş ve kentsel tarımın hemen tüm olumlu ve olumsuz etkileri gözden geçirilmiştir.(...) Afrika'da kentsel tarım işveren, bir arazi kullanım biçimi ve kente gıda sağlayıcı pozisyonundadır. 1970'ten sonra kentsel tarımın dünyada yayılmaya başlamasıyla birlikte, kent-kır arası göçler, gıda üretim eksikliği, fosil yakıt üretim krizi, doğal salgınlar vb. nedenlerle Afrika'da da gelişmeye başlamıştır (Mougeot, 2000, p.4-5, 7).

Senegal, Uganda, Tanzanya ve Zimbabwe'de kentsel tarım diğer bir çok dünya ülkesinin tersine, kriz zamanlarında kurumsal destek görmüştür. Örneğin Zimbabwe'nin Harare Şehri'nde 1989 Yılında 298 kooperatiften 246'sı Yerleşmeler ve Toplum Servisleri (DHCS)'nin Şehir Konseyi Bölümü tarafından yönetilmiştir. DHCS ayrıca, 2 700 üyesi olan 97 kadın klübünü ve tarım kapsamı altına alınan 4 gençlik klübünü kentsel tarım faaliyetleri bağlamında yönetmiştir (Mougeot, 1994).

Doğu Afrika'da yine IDRC tarafından yürütülen Kentsel Çevre Yönetim Programı (URB) bulunmaktadır. Bu program, üç bölümden oluşmaktadır (Lamba, 1993).

Kentsel Tarım Üzerine Araştırma Kayıtları: Kentsel tarımla ilgili su, atık ve salgınları araştırırken teknoloji ve politika yapım süreçlerini ve bunların sonuçlarını da incelemektedir.

Araştırma Kapasitesinin Değeri: Elde edilebilir uzmanlık ve kayıtlar, kurum(lar) ve kurumlararası ortaklıkların nasıl kolaylaştırılabileceği konuları üzerinde çalışmaktadır.

Geleceği Araştırma Seçenekleri: Bölgede IDRC veya diğer bağış yapan kurumlar tarafından desteklenen araştırma önerilerini içermektedir.

Memon ve Lee-Smith (1992), son yıllara kadar Afrika'nın kentleşmesi ve gelişmesinde kentsel tarımın önemine yönelik araştırmaların çok nadir olduğunu, bu araştırmaların kapsamına alınacak çiftçilik aktivitelerinin değersiz kabul edildiğini, kentsel tarımın kentte informal bir sektör olarak varlığını korumasına

karşın araştırmaların daha çok yasal yapıyla ve yeni düşüncelerle ilgilendiğini belirtmişlerdir (Lamba, 1993, p.1-2).

Bugüne kadar elde edilen raporlar göstermektedir ki kentsel tarım Afrika için geçici bir aktivite değildir (Mougeot, 1994).

Yukarıda değinilen program kapsamında kentsel tarımın Doğu Afrika'da yeralan Ethiopia, Kenya, Tanzania ve Uganda ülkelerindeki durumu aşağıda verilmiştir.

Ethiopia: Kentsel tarım, hane halklarının hayatta kalabilmek için tutunduğu son nokta olmuştur. Kentsel alanlarda yaşayan hane halkları, elde edilebilir her boş arazide kentsel çiftçilik yaparak yoksulluk ve gıda güvensizliği problemleriyle baş etmektedir. Kentsel tarım yapılmasındaki diğer unsurlar işsizlik ve gelir azlığıdır.

Ethiopia'da kentsel gelişme planı, yıllardır kentsel tarımı ihmal etme eğilimini korumuştur. Bu durum ise sektöre diğer servislerden gelebilecek desteğin eksikliğine neden olmaktadır. Kent fakirleri üretim yaptıkları için, gıda güvenliklerini ellerinde tutmaktadır. Teknoloji yetersizliğinden kentsel tarım uygulamaları az gelişmiştir. Ancak, yoksul bölgelerdeki sağlık risklerinden dolayı teknolojiye gereksinim duyulmaktadır. Diğer taraftan ülkede oluşan su boşaltım ve katı atık problemleri, bu su ve atıkların kentin tarımsal arazilerinde uygun teknoloji yardımıyla kullanılmaları yoluyla çözülebilir.

Ülkede kentsel tarımın gelişebilmesi için cinsiyet ve etnik eşitsizliklere ilişkin analizlerin yapılması gerekmektedir. Diğer taraftan, oluşabilecek sağlık risklerine yönelik araştırmalarda yetersizdir. Kentsel alanda, tarım yapılan bölgelerin saptanması gerekirken, maliyet-fayda analizlerine de gereksinim duyulmaktadır. Maliyeti yüksek ancak besin değeri düşük gıdaların yetiştirilmesinin engellenmesi bu analizlerin bir parçasıdır.

Ethiopia’da kadınlar, artan oranda kentsel tarım aktiviteleri ile uğraşmaktadır. Ancak kadınların üretim, dağıtım ve pazarlama alanlarının her birindeki oranı da net değildir.

Kenya: IDRC tarafından desteklenen Kenya çalışması, bugüne kadar yapılmış en kapsamlı çalışmalardan biri olup altı şehre odaklanmıştır. Kenya’nın kentsel merkezleri resmi gazetede 1903 sayılı Kasaba Düzeni yasası kapsamında planlanmakta olup, diğer kentsel faaliyetleri düzenlemesinin yanı sıra geçinme çiftçiliği alanlarına ilişkin de yer göstermiştir. Kenya’da şehir konseyleri, Isiolo’da bitki sulamasını desteklemekte, Kitui’de kentsel tarım için yaygın hizmetler geliştirme yöntemleri aramakta ve Kitale’de gıda üretimi için kiralık bahçeler üretmektedir.

“Lee-Smith et al. (1987), kentsel tarımın Kenya’da geçici olarak kullanılan arazilerde veya çiftçinin yararlanma hakkı ve tohum güvenliğine sahip olduğu bölgelerde yapıldığını belirtmiştir” (Lamba, 1993, p.3). Kentsel tarım, sivil toplum örgütleri ve yerel otoritelerin desteği olmaksızın yapılmaktadır. Ağırlıklı olarak kadınlar tarafından uygulanmakta olup ekonomik getirisinin olmayacağı düşüncesiyle ülkedeki diğer informal sektörler içerisinde en değersiz olarak kabul edilmektedir.

“Memon ve Lee-Smith (1992), Kenya’da kentsel alanlarda üretilen taze sebzelerin kent merkezlerinde gıda gelişimini sağladığını ve kent çiftçilerinin yaklaşık %77’sinin kendi hane halkları için üretim yaptığını belirtmişlerdir” (Lamba, 1993, p.3).

House vd.’nin (1993) aktardığına göre “Bureau merkezi istatistikleri 1986 verileri göstermektedir ki serbest çalışanların ve ücretsiz olarak ailede çalışanların %17,5’i ve ücretli çalışanların %3,5’i kentsel alanlarda tarım ve ormancılıkta çalışmaktadır” (Mougeot, 1994, p.10). Şehirlerde tarım ve ormancılık, sekiz meslek kategorisinden en önemli iki tanesini oluşturmaktadır. Ayrıca tarım, 9 ekonomik aktiviteden ikinci en büyüktür. Bu da Kenya’nın Nairobi şehrinin ücretli ve serbest çalışanlarının

%24,4'ü ve Kenya'nın ise %33,6'sını oluşturmaktadır. Diğer taraftan tarım, tüm kentsel Kenya'da en çok kazandıran üçüncü faaliyettir (Mougeot, 1994).

Veterinerlik hizmetlerinin eksik olmasından dolayı, çiftlik hayvanlarında ölüm oranının artması çiftçileri bitkisel üretim yapmaya itmiştir. Tarımsal uygulamalar, çapa vb. gibi basit ve ucuz araçlarla el işçiliğine dayalı olarak yapılmaktadır. Ancak, Nairobi'de pahalı organik girdilerin kullanıldığı ve bu girdilerin ticaretinin yasal olmadığı da bilinmektedir (Lamba, 1993).

Kenya'da da uygulama bedellerini düşürecek ve kentsel biyolojik atıkların kentsel tarımda kullanılmasını sağlayacak teknoloji ve hizmetlere gereksinim duyulmaktadır. Gözardı edilen sektör konumundaki kentsel tarımı uygulayan çiftçilerin çoğu kadındır. Tüm gelir grupları tarafından uygulanan sektörün yine tüm gelir grupları için ortak problemi destek kredi sistemlerinin olmamasıdır.

Arazi kullanımının bir parçası olmasına karşın, planlamada diğer formal ve informal sektörlerle ilişkisinin kurulmaması, kentsel tarımın olası üretim kolaylıklarını engellemektedir. Bakımsız alanlarda, yetersiz koşullarla yapılan bitki üretimi sağlık risklerine neden olmaktadır. Kentsel tarım ile Kenya'da bir aile gelirinin %50'sini içeren gıda masrafları, sağlık, eğitim, giyinme, barınma ve yakıt gibi masraflara aktarılabilir.

Kenya kentsel nüfusunun büyük bölümü, sağlıklı ve tehlikeli çevrelerde yaşamaktadır. Bu alanlarda kentsel çiftçiliğin geliştirilmesi, su ve atık yönetiminin kötüye giden durumunu düzeltebilir. Dolayısıyla kentsel tarım, kentsel alan verimliliğini artıran ve sağlık risklerini azaltan potansiyel bir çözüm yoludur.

Mazingira Enstitüsü, ülkede ve bölgede kentsel tarıma yönelik network sistemini geliştirmektedir. Bugüne kadar hiçbir üniversite, uzmanlık, kapasite ve kayıt kolaylıkları olmasına karşın Kenya'da kentsel tarımı inceleme çabası içerisine girmemiştir.

Tanzanya: Tanzanya’da gıda üretimi ve çiftlik hayvanı yetiştirme kentsel alanlarda önemli bir yer tutmakta ve ek geliri olmayan bir çok kentli için gelir oluşturmaktadır. Büyük enflasyon oranı, düşük gelirli işlerde çalışanları kentsel tarım yapmaya itmiştir. Özellikle işsiz kentli nüfusun uğraşı alanı olan kentsel tarım, Songea şehri için önemli bir ekonomik aktivitedir.

“...Songea Master Planı (1990)’da, şehir sakinlerinin %59’unun çiftçilikle uğraştığı bitki yetiştiriciliğinde mısır, manyok (manyok kökünden yapılmış nişasta), fasulye, tatlı patates, parmak darı ve kahvenin; hayvan besiciliğinde ise keçi, koyun, domuz, tavuk ve süt sığırlarının tercih edildiği belirtilmiştir” (Lamba, 1993, p.5).

Tarımsal teknoloji kullanımının yetersizliği, doğal gübre kullanımının eksikliği rehberlik servislerinin olmaması ve yağmurların düzensiz yağması kentsel tarımı olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer taraftan yapılaşmış alanların yaygın olmaması da boş alanları potansiyel tarım alanı haline getirmektedir. Ülkede işsizlik oranının yüksek olması, hak tarafından kentsel tarımın bir istihdam alanı olarak görülmesini ve beslenme standartlarının yükselmesini sağlamıştır.

Dar es Salaam’da arazinin %23’ünde nüfusun %11’i kentsel tarımla uğraşmaktadır (Lamba, 1993). Bunun en önemli nedeni kentsel tarımın, Tanzanya’da ve dolayısıyla Dar es Salaam’da giderek artan nüfusun kendisini besleyebilmesini ve doğa ile uyumlu yapılaşmasını sağlamasıdır. Çünkü Dar es Salaam başta olmak üzere Tanzanya’da işsizlik giderek artmakta ve sivil servisler de azalmaktadır (Mougeot, 1994). Bir çok Afrika ülkesiyle benzer biçimde 1980’lerde gayri safi milli hasıla %5,1’den %2,0’a düşmüştür. Bu düşüş ihracat bedellerindeki düşüşle birlikte Doğu Afrika Birliği’nin çöküşü’ne, Uganda’daki savaşa ve kuraklığa bağlanmıştır. Tüm bu etkenler, Dar es Salaam başta olmak üzere halkın kentsel tarım faaliyetlerine bağlanmasını hızlandırmıştır.

Sawio (1993), Dar es Salaam’da da kentsel tarımın, Tanzanya’nın Morogoro, Dodomo, Arusha veya Nairobi’nin Kampala, Lusaka, Addis Ababa, Kinshasa, Harare, Manila ve Berjing veya Amerika’nın New York, Boston ve Hartford

şehirlerinde olduğu gibi yaygın bir aktivite olmasına karşın, kent ekonomistleri ve plancılar arasında kentin bir formu ve formasyonu olmadığına ilişkin bir kavram ve algılama mücadelesi olduğunu belirtmiştir (Sawio, 1994, p.4).

Batılı şehirlerin yapılaşma biçimini taklit etmek isteyen şehir otoriteleri, batının bir çok şehrinde doğadan uzaklaştığını, dolayısıyla tarımın yalnızca kırsal alanlara uygun bir aktivite olduğunu düşünmektedir.

Dar es Salaam'da kentsel tarımı geliştirmek için, Birleşmiş Milletler Merkezi İnsan Yerleşmeleri için Global Sürdürülebilir Şehirler Programı (UNCHS) yardımıyla, Sürdürülebilir Dar es Salaam Projesi (SDP) geliştirilmiştir. Şehir Konseyi tarafından, SDP'de açık alanların, rekreasyonel alanların, tehlike bölgelerinin, yeşil kuşakların ve potansiyel kentsel tarım yönetim alanlarının yönetiminin belirlenmesi gerekliliğine ilişkin bir öneri geliştirilmiştir. Tüm yapılanma Başbakanlık Ofisi'nden (PMO) İç İşleri Bakanlığı tarafından ulusal düzeyde desteklenmektedir. SDP kapsamında bir çalışma grubu oluşturulmuş olup çalışmalar IDRC ve UNCHS tarafından desteklenmektedir.

Baruti at al. (1992), toplam 1 350 km²'lik kentsel tarım alanının; 430 km²'sinin kentsel gelişme ve acil yayılma; 900 km²'sinin tarımsal gelişme ve 20km²'sinin ise orman rezervleri için uygun olduğunu belirtmiştir. (...) Dar es Salaam'da kentsel tarım, açık alanlarda, vadilerde, boş arazilerde, oturma alanları ve kurumların çevresinde yapılmaktadır. 1996 Yılından günümüze hava fotoğrafları incelendiğinde, tarımın yapılaşmış alanlarda daha yaygın olduğu görülmüştür. Örneğin 1978'de, bazı bitkilerin üretiminin geçmiş yıllara göre oranla daha fazla olduğu saptanmıştır. (...) Nüfus artışı ve geçim zorluğu nedeniyle kullanıma açık her arazi parçası tarım için kullanılmaktadır. "Mwena at al (1991)'in belirttiğine göre, benzer durumlar, Mbeya, Kilosa, Morogoro ve Arusha'da da bulunmaktadır. (...) Sawio (1993), kentin hala dışa doğru gelişme eğilimi olmasına karşın bu gelişimde tarım için yer ayrıldığına dikkat çekmiştir. Hatta Kinondoni, Mwanonyamala, Oysterbay ve diğer bir çok kentleşmiş alanda kentsel tarım uygun bir arazi kullanımıdır. Oysterbay, Mikocheni ve Regent Estate gibi düşük gelir gruplarının yaşadığı alanlarda ve Kurasini gibi oturma

alanlarının çevresinde hayvan ve bitki yetiştiriciliği yapan alanlarda kentsel tarımın oldukça yaygın olduğu bilinmektedir (Sawio, 1994, p.9). Şehir meclisi tarafından açık alanlar olarak planlanan ancak planına uyulmayan bakımsız okul ve fabrika alanları, yol rezervleri, pazarlama bahçeciliği alanları olarak kullanılmaktadır.

Mwamfupe (1994), 1966-1992 Yılları arasında Dar es Salaam'ın arazi kullanım değişikliğini aşağıdaki tabloda olduğu gibi göstermiştir.

Tablo 2.4. Dar es Salaam'da 1966-1992 Yılları Arasında Arazi Kullanım Kategorileri

Arazi Kullanım Kategorisi	Yıl			Değişim (%) 1966-1992
	1966	1978	1992	
Merkez alan	380	410	440	16
Oturma alanı	2 199	6 124	41 100	1,769
Ticaret	35	210	320	814
Endüstri/Depolama	485	1 370	1 570	223
Kurumsal	2 049	2 842	3 123	51
Açık alanlar	436	12 020	865	98
Tarım	11 622	17 790	92 172	693
Taş ocakları	-	326	684	110
Orman rezervleri	-	12 272	20 155	64

Kaynak: Sawio, 1994, p.10.

Belirtilen arazi kullanım değişikliğini etkileyen başlıca etmenler, nüfus artışı ve arazi ve gıda desteğidir. Kentin oturma alanları çevresindeki açık vadiler her geçen gün tarım alanlarına dönüşmektedir. Bununla birlikte kentte çiftlik hayvancılığı aktivitesinin de her geçen gün arttığı bilinmektedir. Mosha (1991), 1985-1989 Yılları arasında hayvan besiciliğine ilişkin büyümeyi aşağıdaki tabloda olduğu gibi göstermiştir.

Tablo 2.5. Dar es Salaam, Mosha'da 1985-1989 Yılları Arasında Hayvan Besiciliği

Hayvan Türü	Yıl		
	1985	1988	1989
Tavuk	510 798	793 441	-
Domuz	8 601	13 383	15 657
Keçi	2 617	5 764	6 218
Süt sığırtı	4 200	5 718	8 517

Kaynak: Sawio, 1994, p.10.

Hayvan besiciliği kent sakinlerine et, süt ve yumurta sağlarken, kentin gıda güvenliğine, gelir kaynaklarına ve istihdam alanı oluşturmaya katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan, hayvan beslemedeki bu büyük oran, kentsel çevre için sağlık riski oluşturmaktadır.

Dar es Salaam'da hemen tüm sosyo-ekonomik gruplar kentsel tarım yapmaktadır. Özellikle kadınlar tarafından uygulanan aktivitede erkekler ve çocuklar da aktiftir. "Kentte 1991'de yapılan Ulusal İnfomal Sektör Çalışması, informal sektörde çalışanların 2/3'ünün tarım ve hayvancılık yapmaya gereksinim duyduğunu ortaya koymuştur" (Sawio, 1994, p.11). Hane halkı üretiminin büyük bölümü evsel tüketimde kullanılırken kalan küçük kısmı da pazarlanmaktadır.

"Sawio (1993), kentsel tarımın hane halkının gıda tüketimine %20-30 oranında destek sağladığını belirtmiştir. Schippers (1994), tahminlere göre 1988 nüfusu içinde çalışan toplam nüfusun %6-7 oranında bir kısmının çalışma alanının kentsel tarım olduğuna dikkat çekmiştir" (Sawio, 1994, p.12). Ürünün pazarlanması zor değildir. Üreticiler yol kenarlarında ve barakalarda satış yapabilmektedirler. Ancak çabuk bozulabilen ürünler için iyi düzenlenmiş bir pazar eksikliği hissedilmektedir.

Otoritelerin Tanzanya'da ve dolayısıyla Dar es Salaam'da kentsel tarıma yönelik tutumları olumludur. Ancak, Tarım ve Hayvancılık Gelişme Bakanlığı, kırsal alanda

yapılan tarımsal aktivitelere gösterdiği ilgiyi kentsel alanlarda yapılan tarımsal aktivitelere göstermemektedir.

Kullanımda olan Tanzanya Master Planı, kentsel tarım bölgelerini, rekreasyonel alanları ve yeşil kuşakları tasarladığı gibi kentin akışkan düz arazilerini tehlike bölgeleri olarak ilân ederek kentsel tarım için ayırmıştır. 1979 Dar es Salaam Master Planı da bu anlayışa uygun olarak yapılmıştır. Otoriteler kentsel tarımı düzenlemek için bir takım yasalar oluşturmuştur. Örneğin, kentsel alanlarda herbir çiftçi, ancak 4 sığır besleyebilir. Diğer taraftan Tanzanya'nın 1982 tarihli Anayasasının 8 no'lu Yerel Yönetimler Yasasının 80. Bölümü gelişmiş formunda yüksekliği 1 m ve üzerinde olan bitki yetiştirilmesini yasaklamıştır.

Kentsel tarıma ilişkin su eksikliği, kent yoksullarının tarımsal araziden yeterince yararlanamaması, vergilendirme, atıklar, atık toplama, atık dönüşümü ve gübre haline getirilmesi, kentsel açık alanların yapılaşma eğilimi, politik rehberliğin olmaması, yasalara uyulmaması gibi sıkıntılar yaşanmaktadır. Ancak, SDP başarılı sonuçlar vermiş, yeni açıklama ve araştırma projeleri için ipuçları oluşturmuştur.

Uganda: Maxwell ve Zziwa (1992), Uganda'da kentsel tarımı, geçmiş 20 yılın acı ekonomik olayları boyunca düşük ve orta gelirli ailelerin hayatta kalma stratejilerinden biri olarak tanımakta; kentsel çiftçilerin de gelir kaynaklarını çeşitlendirmek/güçlendirmek ve kendi gıdalarını üretmek için kentsel tarımla ilgilendiğini belirtmişlerdir. Jamal'a göre bugün Kampala kentsel tarım ile 1972 Yılı'ndaki ekonomik durumundan iki kat daha iyidir....Bingsten ve Kayizz-Mugerva (1992) ise.... Kampala'da gıdanın özellikle evsel tüketim için üretildiğini ve üretimin çok düşük bir oranının komşuluk ünitelerine satıldığını belirtmişlerdir (Lamba, 1993, p.4).

Kamu arazilerinin kullanımının yasal olmadığı Uganda'da, kent otoriteleri kentsel tarımı yasal olarak kabul etmeseler de giderek tanımaktadır. Kampala'da, belediyelerin desteği ve kültürel ve ekonomik nedenlerle kentsel tarım, yüksek gelir

grubu için daha fazla kazanmanın ticari bir yolu, orta ve düşük gelir grubu için ise bir hayatta kalma stratejisidir.

“Uganda’da bugüne kadar su ve gıda kalitesinin her ikisinden de oluşabilecek sağlık risklerini inceleyen hiçbir araştırmacı olmamıştır” (Lamba, 1993, p.9). Aynı zamanda kent çiftçilerinin cinsiyet dağılımları da ortaya konmamıştır. Uganda’da Makerere Sosyal Araştırma Enstitüsü (MISR), kentsel tarımla ilgilenen önemli bir kurumdur. Ülkede yönetim, üniversite, enstitüler, sivil toplum kuruluşları ve halkın katılımının sağlandığı kentsel tarım araştırmalarına gereksinim duyulmaktadır.

Görüldüğü gibi, Ethiopia, Kenya, Tanzanya ve Uganda’da kentsel tarımın durumu Doğu Afrika’da kentsel tarımın zorlaştırıcı uygulamalara maruz kaldığını göstermektedir. Kent fakirlerinin kentsel tarım yolu ile gıda ve gelir düzeyinde kent ekonomisine katkısı göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla kent çiftçileri, otoritelerin kira yönelik desteklerinin kendilerine de gösterilmesini talep etmektedir. Kent çiftçisinin kredilerden yararlanamamaları, kentsel tarım yatırımlarının düşük düzeyde olmasına neden olmaktadır.

“Freeman (1991), kentsel tarıma kadınlar tarafından gösterilen ilginin Uluslararası Kadınlar Yılı Deklerasyonu tarafından desteklendiğini ve gıda üretiminde sorumluluk almanın en çok üçüncü dünya ülkelerinde gözlemlendiğini belirtmiştir (Lamba, 1993, p.12). Kentsel tarım, Doğu Afrika’da da meşrulaştırılmalı ve kırsal alanın tarımsal deneyimleri çeşitli organizasyonların desteği ile kentsel tarıma aktarılmalıdır.

Kentsel tarım, Güney Afrika’nın Lesotho ve Botswana Şehirlerinde de önemlidir.

Lesotho: Bir Güney Afrika krallığı olan ülkede fiziksel planlama, Araziler, Denetleme ve Fiziksel Planlama Bölümünün bir alt birimi olan Fiziksel Planlama Bölümü tarafından yapılmaktadır. Planlar, 1980’li yıllarda altyapı maliyetlerini düşürmek için yüksek yoğunluklu yapılaşma anlayışı ile yapılmıştır. Planlara entegre

edilmeyen hayvancılık ve bahçivanlık, kentsel alanlarda bu dönemde yaygın olarak yapılmaktadır. “1986-1989 Yılları arasında, Fiziksel Planlama Bölümü, İsveç Plancılarından oluşan bir grubun desteğiyle yeni bir master planı hazırlamıştır. Bu planda tarımsal aktiviteler diğer sektörel yatırımlar içerisinde yer almıştır” (Greenhow, 1994, p.2). Plan için yapılan incelemelerde, toplam arazinin %55’inde tarımsal aktivitelerin bulunduğu; düşük gelirli hane halklarının bulunduğu bölgelerdeki toplam hane halkının %80’inin bahçivanlıkla uğraştığı; bu gelir grubunun kayalık alanlarda ikamet edenlerinin çiftlik ve kümes hayvancılığı yaptığı; orta ve yüksek gelir grubunda bulunan ailelerin büyük bir kısmının yaygın oranda ve giderek artan bir biçimde kümes hayvancılığı ve mandıracılıkla meşgul olduğu görülmüştür (Greenhow, 1994).

Neden tarım yapıldığını saptamak amacıyla, arsaların %10’unda detaylı bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya göre; para kazanma ve para biriktirme sıklıkla karşılaşılan iki neden olmuştur. Yüksek bedelli alanlarda yaşayanların 2/3’ü oturma alanlarının %29’unu düzenli olarak satış amaçlı üretim için kullanmaktadır. Sebze yetiştiren hane halklarından düşük gelir grubunun %69’u, orta gelir grubunun %51’i ve yüksek gelir grubunun %32’si para biriktirmek için tarımla ilgilenmektedirler. Orta gelir grubunun %60’ı ve yüksek gelir grubunun %64’ü yeterli üretim yaptıklarını belirtmişlerdir (Greenhow, 1994). Maseru şehri de. kümes hayvancılığı ve mandıracılıkta 1980’li yıllardan bugüne önemli oranda üretim ve maddi getiriler sağlamaktadır. Şehirde su, toprak kalitesi, hayvancılık ve diğer servisler konusunda hizmet eksiklikleri vardır.

Greenhow T.’nin 1987 yılında yaptığı bir araştırmada, 100 m²’lik bir bahçenin nasıl verimli kullanılabileceğini açıklamıştır. Aşağıda bu arsaya ilişkin veriler bulunmaktadır.

Tablo 2.6. Maseru, Lesotho’da 350 m²’lik Arsadaki 100 m²’lik Bahçenin Verimli Kullanımına Bir Örnek

Ürün Tipi	Yıl/Yıllar Sayısı	Ünite (m ²)	Yıllık Toplam (kg)
Havuç	2	5	15
Bezelye	2	5	5
Patates	2	5	20
Domates	1	10	20
İsveç çhardı	2	5	15
Soğan	2	5	15
Kabak	1	10	15
Yeşil fasulye	1	10	15
Lahana	2	5	35
Pancar	2	5	15
Toplam		65	165

Kaynak: Greenhow, 1994, p.6.

Ülkede kentsel tarımla ilgilenenlerin bilgilerini otoritelerle paylaşmasını ve her iki taraflı bilgi akışını sağlayacak organizasyonlar yoktur. Diğer taraftan, tarımsal aktivitelerle ilgili yazın da bulunmamaktadır.

Botswana: Lesotho’dan farklı bir geleneksel tarım biçimi vardır. Bunun bir nedeni de iklimin daha kuru ve daha sıcak olmasıdır.

Planlama, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü kapsamında yapılmaktadır. Tarımın, modern kentsel alanlara uygun olmadığı konusunda yaygın bir anlayış bulunmaktadır. Büyüme kontrol ve çalışmaları Maseru şehrine kıyasla daha etkilidir. Talepler, planlamanın dışında tutulmaktadır. Başkent Gaborone’de hane halkları mutfak bahçelerinde yaptıkları üretimle geçinmektedirler. Ancak, yaygın su sıkıntısı, otoriteleri bahçe sulamalarını yasaklamaya itmiştir.

Botswana'da gelir aralıklarının her geçen yıl biraz daha artmasıyla birlikte yoksulluk geçmiş yıllara göre daha yaygın ve nettir. Ülke genelinde bahçivanlık için yeterli yatırımlar henüz sağlanamamıştır. Diğer taraftan kedi ve köpeklerin dışında, yalnızca kent sınırlarında kümes hayvancılığına izin verilmiştir. Botswana'da hayvan yetiştiriciliği oldukça yaygındır. Ancak, ülkede henüz otoriteler kentsel tarımı geliştirme yönünde bir adım atmamışlar hatta görmezden gelme yolunu seçmişlerdir. Kanalizasyon boşaltımında yaşanan problemler, atık suya dayanan yoğun tarımın (yem ve yakacak üretimi) yapılmasını gerekli kılmıştır.

Ülkede kentsel tarımla ilgilenenlerin bilgilerini otoritelerle paylaşmasını ve her iki taraflı bilgi akışını sağlayacak organizasyonlar yoktur. Diğer taraftan, tarımsal aktivitelerle ilgili bir yazın da bulunmamaktadır. Lesotho'sa görünen bir durum Botswana'da ve diğer bir çok az gelişmiş ülkede de mevcuttur. Dünya Bankası'nın finanse ettiği kentsel altyapı projeleri, toprak bedellerini göz önünde tutarak arsa büyüklüklerini küçük tutmaya çalışmaktadır. Oysa, büyük parselasyon ve bu parselasyon sisteminde olabilecek düşük yoğunluklu nüfusun atık birkim ve yönetim bedellerinin düşük olma olasılığı daha yüksektir. Benzer biçimde, kent estetiğinde mikro-klima ve beslenmeye faydası da önemli görülmemektedir.

Aşağıda bir kentsel tarım projesi anlatılmaktadır:

Örnek Çalışma (http://www.idrc.ca/cfp/facts24_e.html):

Kentsel Tarımın Ekolojik ve Sosyo-Ekonomik Etkileri (Harare):

Dönem: Ekim 1995-Mayıs 1997

Özet:

Zimbabve'de ürün yetiştirme ve hayvan çiftçiliği, çöküntü alanlarında yaygın olarak uygulanmaktadır. IDRC'nin bir parçası olarak Doğu Afrika 1993-1997 yılları arasında kentsel tarıma başlamıştır, bu proje ülkede kentsel tarım kaynaklarının açıklanmasında yerel politika yapıcılarını bilgilendirecek, konu ile ilgili eğitimler ve kentsel tarımın yönetsel gelişimi için anahtar değişiklikler önerecek ve kent çiftçileri ile diyalogu kolaylaştıracaktır. Proje, uzmanlığı ve planlama kurumlarının işbirliğini ve araştırma alıcılarının kapasitelerini artıracak ve nerde olurlarsa olsunlar diğer araştırma grupları ile yerel araştırmacılar arasında bağlantı sağlayacaktır. Beklenen çıktılar, bir bilgisayar haritalandırma sistemini kentsel tarımla ilgili kılavuz

bir planlamayı ve ek destek dökümanları ve yerel otoriteler tarafından olabildiğince iyi kontrol edilmiş ölçümleri içerir. Proje sonuçları yerel ve uluslar arası düzeyde dağıtılacaktır.

Amaçlar:

- Şehirlerde ve kasabalarda kentsel toprak işlemenin büyüklüğünü belirlemek,
- Kent hane halkı için kentsel tarımın ekonomik önemini belirlemek,
- Kentsel tarımda kimyasal kullanım artışının, kentsel tüketiciler, su kaynakları ve toprakların sağlığı ile ilgili etkilerini belirlemek,
- Hane halkının beslenmesi ve salgın riskleriyle ilişkili olarak kentsel tarımın etkilerini belirlemek,
- Ekolojik tarım bölgeleri ve kentsel tarım çevresi arasında ilişki kumak,
- Kalkınma ve üretim için nedenlerin anlaşılması
- Kentsel tarım için sosyal olarak kabul edilebilir bir işinde kalabilme hakkı ve bir çevresel güvenlik gelişiminde kentsel tarım uygulayıcılarının, çevresel bilinç oluşturmalarında politika yapanlara yardımcı olmak,

Proje Bulguları:

Eylül 1996 ve Nisan 1997 tarihleri arasında Gweru ve Harare hane halkı takip çalışmaları şunları göstermiştir:

- Belkide ekonomik dezavantajlar ve/veya hane halkında başlıca gıda hazırlama ve sağlama aktörü olmasının kültürel görünüşü açısından kentsel tarımda ana katılımcılar kadınlardır,
- Bahçecilik aktiviteleri tüm sezonlara taşınmıştır ve büyük bir biçimde böcek zehiri ve gübrelere güvenilerek yapılmaktadır,
- Ürün yetiştirme, arazi kıtlığından ve/veya kadınların artan işgücünden ve kimyasal gübre kullanımlarından kaynaklanan bir eğilimle yalnızca yağmurlu sezonlarda uygulanmaktadır.
- Düşük gelirli kentsel tarımla uğraşan hane halkları, günde daha fazla öğün için niyetlenerek, protein bakımından zengin yiyecekleri satın almak için ve kentsel tarım yapmayan ailelerle karşılaştırıldığında sağlık açısından ortalamanın üstünde performans gösterirler.

- Ekonomik çıktılar önemlidir ve gıdanın bireysel üretimi düşük gelirli hane halklarına gıda ürünlerini satın almak için para biriktirme imkânı sağlar.

Çalışmada çevre ile ilişkili diğer sonuçlar ise şöyledir;

- Çalışma alanında korunmuş ölçümler yoktur.
- Kentsel tarım, kent yönetim bedelini etkilemektedir (örneğin, su tankları bakımında olduğu gibi artan altyapı bakım maliyetlerine neden olan artan akış miktarı).
- Su yapılarında toplanan besinler ve kentsel otlaklar besinlerin topraklarını işlemektedir.
- Uygulanmış gübre miktarı düşüktür.
- Yeni tarlalarda tarımsal üretim için açık alanlara tekrarlanan kesintilerden, insan tüketimleri için suda oldukça fazla olan organik elementlerin bulunmasından, su yaşamı için sulama kullanımı veya desteklenmesinden kaynaklanan üç kayıptan ötürü başkalaşma artmıştır.

Proje Önerileri:

- Toprak erozyonu ve su kaynaklarının akışı ve alüvyonlaşmayı azaltmak için yapılan öneriler çevresel yönetim uygulamalarını iyileştirecektir.
- Çok fazla ciddi kirlilik problemleri olan Harare ile deneyimlerini paylaşan Gweru Şehir Konseyi tarafından önleyici ölçümler alınmalıdır.

2.3. Sosyo-Ekonomik Getiri ve Gerekçeleri

Bugün hemen tüm dünya ülkelerinde, çeşitli yerlerde ve biçimlerde, gerek çeşitli organizasyonların ve hükümetlerin desteği ile ve gerek tüm bu destekler olmaksızın yapılan kentsel tarım, uygulamayı yapan hane halkına geniş kapsamda yararlı olurken uygulama yapılan şehirselleşen alana da aynı kapsamda yararlar sağlamaktadır.

Kentsel tarım bir kentin içinde veya çevresinde, (çok çeşitli) gıda üretimi sağlarken, ürünün dağıtım ve işlenmesini, insan ve madde kaynakları kullanımı yapan, üretim ve servis hizmetlerini yine kentin içinde ve/veya çevresinde bulan ve

bu servis ve hizmetlerin tekrar kente dönmesini sağlayan bir sektördür. Dolayısıyla, kentsel tarım gelişmiş bir çok ülkedeki rehabilitasyon aracı olma işlevinin yanısıra, yukarıda verilen süreçte, hane halkına gıda desteği sağlamakta, bu destek dışardan gıda alımını azalttığından hane halkı bütçesine katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan büyük ölçekli üretimlerin sonucunda yapılan satışlarla hane halkı ek gelir elde etmektedir.

Kentsel tarım yalnızca bir haneye ya da bir kentin yaşayanlarına gelir veya ek gelir olarak fayda sağlamaz, aynı zamanda istihdam sorunları yaşayan ülkeler için işgücü alanı oluşturur. Bugün formal sektörlerde emek gücü olarak kadın ve çocuklar istismar edilmektedir. Bu nedenle, kentsel tarım özellikle kadınlar için bir uğraşı ve gelir alanı oluşturmakta ve dolayısıyla aile bütçesine katkıda bulunan kadının aile ve toplum içerisindeki statüsünü yükseltmektedir.

Tüm bunların yanısıra, kentin boş ve terkedilmiş arazileri kentsel tarım ile üretim alanları haline getirildiğinden, kentin ekonomik gücü artmaktadır.

Kentsel tarımın gıda, gelir vb. sosyo-ekonomik durumlarla ilişkisi aşağıdaki konu başlıklarında ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

2.3.1. Gıda Güvenliği

Kentleşme, yakın gelecekte insanlığın en temel problemlerinden birisi olacağını bugün oluşturduğu sorun alanları ile göstermektedir.

2015 Yılına kadar dünyadaki 26 şehirde (Los Angeles, Mexico City, New York, Rio de Janeiro, Sao Paulo, Buenos Aires, İstanbul, Cairo, Lagos, Teheran, Karachi, Calcutta, Bombay, Hyderabad, Jakarta, Tiranjin, Lahare, Delhi, Dhala, Berjing, Tokyo, Osaka, Seoul, Shanghai, Manilla) nüfusun 10 milyonu aşacağı beklenmektedir. Örneğin, Tokyo, Sao Paulo ve Mexico City için her gün 6 bin ton gıda gerekecektir. 1988'de dünyada gelişmenin %25 oranında yoksul bölgelerde olduğu görülmüştür. Dünya Araştırma Enstitüsü (WRI)'ne göre 2000

Yılında bu değerin %56 olduğu gözlenmiştir. 2005 Yılında kentsel alanların kırsal alanlardan daha fazla olması beklenmektedir (Urban Agriculture Magazine, 2000, p.1).

Kentleşme ve kentlileşme oranları dünyada bölgesel farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Afrika kırsal özelliği ağır basan bir kıtadır. Bununla birlikte yılda %5'lik bir büyüme göstermekte ve 2020 Yılına kadar popülasyonun yarısının kentlerde yaşaması beklenmektedir (Urban Agriculture Magazine, 2000).

Hükümetlerin görevi yönetimleri altındakilerin gıda, barınma vb. gibi temel gereksinimlerini sağlamaktır. Ancak, giderek yapılaşan yeryüzü üretim alanlarını kaybetmekte ve dolayısıyla gıda güvenliği önemli bir sorun alanı haline gelmektedir. Güvenli ve kendi devamlılığını sağlayan şehirlerin oluşturulması bu noktada önem kazanır, çünkü kendisini geçindiremeyen bir ailenin yaşadığı yere ilişkin aidiyet duyguları gelişmezken, geçinebileceği bir alana göç etme eğiliminde olacak ve dolayısıyla kısır bir döngü yaşanacaktır. Ancak, süreç ağırlıklı olarak kırdan kente doğru yaşanmış ve kentin dışında zaten gidecek bir alanı olmayan aileler kentte tarım yapmaya başlamışlardır.

Bugün dünyada yaklaşık 800 milyon kişinin kentsel tarımla ilgilendiği bilinmektedir. Üst gelir gruplarının ağırlıklı olarak rekreasyonel ve rehabilite amaçlı yaptığı kentsel tarım, orta ve düşük gelir grupları için diğer getirilerinin (Bkz. Bölüm 1.1.1) yanı sıra gıda güvenliği anlamını taşımaktadır. Özellikle ekonomik kriz ve bunun sonucunda ortaya çıkan beslenme krizi yaşayan ülkelerin hane halkları tarafından bu problemleri çözmek veya bu problemlerle baş edebilmek için uygulanan kentsel tarım, yine bu kriz durumlarının tekrar etmemesi veya tekrarı durumunda etkilerinin azaltılabilmesi amacıyla uygulanmaktadır.

Kentsel tarım, yalnızca sebze ve meyve üretimini değil aynı zamanda tavukçuluk, hayvancılık, arıcılık, balıkçılık, tavşancılık, yılan ve hint domuzu besiciliği ve diğer bir çok hayvan yetiştiriciliğini de içermektedir. Dolayısıyla, kentsel alan çok çeşitli

gıda üretimlerini içeren bir yelpaze sunduğu gibi gıda üretiminin de bir parçası konumundadır.

Kentsel tarımın gıda üretimindeki önemi bir çok yazında, hayatta kalma stratejisi olarak nitelendirilmiştir. Dünyanın bir çok ülkesinde özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşayan insanlar, hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Bunun bir örneği 1997 Yılında Endonezya’da yaşanmıştır. Ekonomik kriz halkı çok ağır etkilemiş ve gıda alacak parası olmayan halk, besin güvensizliğinden dolayı milyonlarca insan Endonezya’yı terketmek zorunda kalmıştır. Halk, şehrin küçük pilot bölgelerindeki açık alanlarda gıda üretmeye başlamıştır. Daha sonra ise hükümet özellikle Jakarta’da gıda üretmeleri için halkı teşvik etmiştir (Urban Agriculture Magazine, 2000).

Endonezya’dan farklı olarak Mongolia halkının kentsel alanlarda gıda üretim nedeni ise, çalışan nüfusun gelirlerinde bir artışın olmamasına karşın tüketim mallarının fiyatlarında artışlar yaşanmış olmasıdır. Bunun sonucunda halk, çözüm olarak kendi besinini yetiştirme yolunu seçmiş ve 1990/1991’de 850 aile şehirde gıda yetiştirmiştir. Bu oran 1996 Yılında yirmi kat artarak 21 bine ulaşmıştır. Aileler giderek kentsel tarımı beslenebilme ve yaşam kalitelerini artırma yolu olarak görmüşlerdir (Urban Agriculture Magazine, volume 1, number 1, June 2000). Gıda güvenliği ile ilgili bir diğer örnek Filipinler’dir. “Yerel hane halkları, evsel bahçecilik ile gıda tüketim bedellerinin yaklaşık %14’üne katkıda bulunmaktadır. Bu bedel ise günlük harcamalarının %22’sini oluşturmaktadır” (Urban Agriculture Magazine, 2000, p.20). Filipinlerde hane halkları, lifli gıdalardan her türlü yeşil bitki ve kabuklu bitkiye kadar 33 farklı bitki üretimi yapabilmektedirler. Beslenebileceklerini garanti altına alan aileler, bu sayede bitkisel çeşitliliğe de katkıda bulunmaktadır. Diğer taraftan evsel bahçecilik halkın A ve C vitaminleri ile demir ve kalsiyum gereksinimlerini de karşılayarak, besin güvenliği ile yalnızca doymanın anlaşılmamasını, dengeli beslenmenin de bunun bir parçası olduğunu göstermiştir.

Gıda bulabilme bir diğer deyişle beslenebilme bugün için giderek bir lüks halini almaktadır. Bireyler bütçelerini kullanırken ya beslenmek ya da diğer gereksinimlerini karşılamak için tercih yapmak zorunda kalmaya başlamıştır. “1990’da az gelişmiş ülkelerin büyük metropolitan merkezlerindeki hane halklarının neredeyse yarısı ortalama gelirlerinin %50-80’ini gıda için harcamıştır. Bu şehirlerin başlıcaları Calcutta, Ho Chi Minl, İstanbul, Kinshasa, Lagos ve Lima’dır” (Mougeot, 1994, p.17). Gıda bedelleri metropolitan alanlarda daha yüksek olduğundan, kentin yoksul bölgeleri ile yüksek gelir grupları arasındaki fark, fizik mekan farklılıklarında olduğu gibi gıda konusunda da netleşmektedir.

Amoroza ve Shrimpton (1984), Brezilya’nın Manaus şehrinde olduğu gibi düşük gelirli ailelerde yüksek gelirli ailelere oranla daha yüksek oranda beslenme eksikliği olduğunu belirtmiştir. (...) Kötü beslenme, büyük şehirlerde kırsal alanlarda olduğu gibi yaygındır. Kötü beslenme oranları, kentin gecekondu bölgelerinde tipik bir kırsal alandan daha yüksektir (Mougeot, 1994, p.17-18).

Kentte yaşamayı tercih edenler, kötü beslenme ve gıdaya ulaşamama problemlerini kentte gıda üreterek çözmeye çalışmaktadırlar. Dolayısıyla, kentsel gıda üretimi karmaşık ve iyi gelişen bir endüstri halini almaktadır.

Güneyde çok sayıda insan gereksinim duyduğu gıdayı yetiştirmeyi denemektedir. Global anlamda yaklaşık 200 milyon kentli, bugün kent çiftçisidir. Bunlar yaklaşık 700 milyon insana gıda ve gelir sağlamaktadır. Smit ve Roatta (1992) ’ye göre, 1991’de Amerika’nın kentsel alanlarında yaşayanların %25’i ve Moskova’nın %65’i kent çiftçisiydi. Charbonneau (1988), Peru’da hane halklarının %50’den fazlasının evlerinde Gine domuzu yetiştirdiğini bulmuştur. Prodencio (1993) Bolivya’nın La Paz Şehrinin El Atto bölgesinde 266 hane halkı üzerinde araştırma yapmıştır. Bu araştırmaya göre, 31 kişi kendi tüketimleri için daha önceden yaptıkları küçükbaş hayvan çiftçiliğini artırmıştır (tavuk, tavşan, domuz, kuzu ve ördek). Hayvan çiftçiliği, düşük gelir grupları için hayvansal proteinlerin ana kaynağıdır (Mougeot, 1994, p.19).

Net bir biçimde, kentsel tarım bir çok önemli şehrin gıda konusunda kendine güvenmesine önemli katkı sağlamaktadır. Gıda konusunda kendine güven, her zaman kendine yeterli anlamı taşımamaktadır. Ancak, bu konuda problem yaşayanlar için güvensizliklerini azaltmada önemli oranda paya sahiptir. Bununla birlikte, hane halklarının beslenme statülerini de yükseltmektedir. Kampala’da, Çocuk Finansını Koruma (The Sva the Children Fund, SCF) ve Makerere Enstitüsü’nün ortak olarak yaptığı bir çalışmada, daha sonra Dünya Bankası’nın verileriyle de örtüşen bir takım sonuçlar bulunmuş ve bu çalışmaya göre, çoğunlukla kadınlardan oluşan bir grup hane halkı yetersiz beslenmeye engel olabilmek için kentsel tarımla ilgilenmektedir (Mougeot, 1994).

“Afrika’nın doğu ve batı ülkelerinde olduğu gibi, dünyanın çeşitli bölgeleri ekonomik çöküş yaşamaktadır. Geçen yüzyıl, bütün şehrsel alanlarda formal olmayan besin üretiminde artış yaşamıştır” (Urban Agriculture Magazine, 2000, p.1). Hızlı seyreden kentleşme ve etkileri göz önüne alınırsa, bu artışın devam edeceği ve hatta devam etmesi gerektiği bugün bir çok otorite tarafından kabul edilmiştir.

2.3.2. Gelir Güvenliği

Kentsel tarım, hane halklarına gıda konusundaki desteğinin yanısıra, gelir oluşturma yönü ile de katkıda bulunmaktadır. “Daniel Sackey’e göre (Accra, Ghana), kentsel tarım kentin gıda güvenliğine katkıda bulunur ve güvenli gelir anlamındadır...” (<http://www.ruaf.org/no4Interviews.html>). Bir diğer deyişle kentsel tarım, kent çiftçilerine, diğer gereksinimleri için harcayacakları parayı biriktirme ve kazanma olanakları sunmaktadır.

Yoksul ülkelerde ve düşük gelir grupları arasında, kendine üretilen gıda, bir hane halkının toplam gıda alım miktarına önemli katkılarda bulunmaktadır. Dolayısıyla kentsel tarım faaliyetlerinde bulunan kişiler, ürettikleri gıdayı almayıp, bu gıda için harcanması olası parayı ellerinde tutarak bütçelerini rahatlatmaktadırlar. Bu konuda dünyada bir çok örnek gözlenmiştir.

“Kendine yeter gıda, Doğu Jakarta’da hane halklarının toplam tüketiminin %18’ini oluşturmaktadır. Bununla birlikte oran, Afrika şehirlerinde daha yüksektir. Dar es Salaam’da, kentsel tarımdan elde edilen gelirler, onunla ilgilenenlerin düzenli maaşlarından %67 oranında daha fazladır (Mougeot, 1994, p.22, 24).

Addis Ababa’da kentsel tarımla ilgilenenlerin gelirleri diğer çalışanların maaşlarından %50-70 oranında daha fazladır. Gıda için harcanan gelir, dünyanın bir çok ülkesinde önemli rakamlar oluşturmaktadır. Örneğin, Hindistan’da bir aile gelirinin %70’ini, Bangkok’ta düşük gelirli aileler gelirinin %74’ünü, Kenya’da düşük gelir grupları gelirinin %40-50’sini oluşturmaktadır. 1991 Yılında Tanzanya’nın hane halkları formal maaşlarıyla ancak ayın 6 günü beslenebilmekteydi (Mougeot, 1994). Afrika’nın bir çok şehrinde günde sadece bir öğün beslenebilmek normal bir durum gibi karşılanır hale gelmiştir. Dolayısıyla, beslenebilme gereksinimini karşılamasının yanısıra, düzenli gelirlerin gıdaya harcanan oranını azaltmasından dolayı hane halkları kentsel tarıma yönelmiştir.

Camillus Sawio’nun 1993 Yılında belirttiğine göre, süt satıcılığı kentsel üreticiler için karlı olabilmektedir. Ağustos 1993’te bir inek günde ortalama 10 lt. süt vermektedir. Litresini 200 TZS ‘ye (575 Tanzanya Shilllingi=1 TZS=1 Amerikan Doları) satarak 2 bin TZS gelir elde etmektedir. Günlük 500 TZS’yi bakım masrafları için harcaması durumunda, üreticinin eline günlük 1500 TZS gelir kalmaktadır. (...) 1985 Yılında Nairobi’de tahmin edilen 23 bin baş sığırın %75’inin yıllık ticari süt satışı değeri 13 milyon Amerikan Dolarıdır (Mougeot, 1994, p.25).

Öncelikle beslenebilme amacıyla yapılan kentsel tarım, üreticinin kaynak ve yer bulması durumunda ürününü artırması yolu ile önemli bir gelir aracı durumuna da gelmektedir. İşsizlik oranlarının da yüksek olması ve bu oranın her geçen büyümesi de göz önüne alındığında, kentsel tarımın gelir oluşturma anlamındaki büyük önemi ortaya çıkmaktadır. Geçmiş şehir tarihine kadar eski olan bu faaliyetin getirileri konusundaki araştırmaların yeni olması ve bugün bilinen anlamıyla tarım sektörünün satış olmaksızın yapılan bir faaliyeti tarım olarak kabul etmemesi nedeni ile kentsel

tarımın gelire etkileri başta Türkiye olmak üzere bir çok ülkede netleşmemiştir. Ancak, gelire katkı sağladığı bilgisi ile, elde edilen/edilmesi olası gelir konusunda araştırmalar yapılmakta ve hatta bu araştırmalar standartlaştırılmaya çalışılmaktadır.

Kentsel tarım, kentte göç eden ve/veya göç etmek zorunda kalan gruplar arasındaki iş ve gelir elde etme problemini özellikle kadınlar için azaltmaktadır. Bir taraftan onlara faaliyet alanı oluştururken bir taraftan da aile bütçelerine katkıda bulunmalarını sağlamaktadır.

Önemi her geçen gün ortaya çıkan faaliyet, özel mülkiyetlerin yanısıra boş ve kullanılmayan arazileri de gelir alanları haline getirerek, kentsel arsaların yapılaşması durumu dışında da ekonomik bir getiri aracı olabileceğini göstermektedir. Kentsel tarımla ilgilenen ve/veya uygulayan ülkelerdeki gelişmeler bu durumun önemli göstergesidir (Bkz. Bölüm 2.2).

2.3.3. Değerlendirme

Uzmanlaşmış ve heterojen bir yapıda olan kent, kırdan ayrılan sektörel yapısı ile özellikle kır nüfusu için cazip bir yerleşim noktası olmaktadır. Ekonomilerini düzeltmek için kent yaşamına giren, ancak kentli olma maliyetlerini karşılayamayan bu nüfus, gerek yerleşme alanı ve gerek ancak bu yerleşim alanlarında bulunabilecek konut biçimleri ile dikkat çekmektedirler. Kent sınırları içerisinde yaşadıklarından pratikte kentli, ancak kentin sunduğu tüm servislerden yararlanamadıklarından dolayı da hâlâ kır nüfusu niteliğindedirler. Dolayısı ile kentin, kentli olma maliyetlerini taşıyamayan **kent yoksulları** haline gelirler. Diğer taraftan, sürekli olarak kentte yaşamış, ancak sosyal ve ekonomik anlamda değişen koşulları nedeni ile kentin belirli bölgelerinde toplanmak zorunda olan bir nüfus grubu daha vardır. Bu grup da giderek, kentin hizmetlerinden faydalanamaz hale gelmekte ve kent yoksulu olarak nitelendirilmektedir. Burada değinilen tüm noktaları ayrıntılı olarak belirleyebilmek için, kent yoksulluğunun anlaşılması gerekirken yoksulluğun kentin hangi alanlarında olduğu da bilinmelidir.

Yoksulluğu belirleyebilmek için dünyada kullanılan ölçümler, gelir/tüketim, sağlık, eğitim, güvenlik ve çalışma gücü kategorileri üzerinde yapılmaktadır. (<http://www.worldbank.org/html/fpd/urban/poverty/defining.html>). Görüldüğü gibi bu kategoriler kentsel servislerin yöneldiği alanlar olmakla birlikte, değer ya da sahip olma/kullanım miktarı olarak bir kentlide daha fazla olması beklenen/amaçlanan özelliklerdir. Ancak yukarıda da değinildiği gibi kentsel sınırlar içerisinde yaşayan herkesin sosyo-ekonomik durumu benzer değildir, dolayısıyla adı geçen kategoriler kentin çok çeşitli noktalarında çok çeşitli nitelikte kendisini göstermektedir.

Son yıllarda para politikalarının değişmesi ve dolayısıyla ekonomik dalgalanmalar nedeniyle yeni bir kavram olarak kendisini gösteren **kent yoksulluğu**, kentsel koşullarla birlikte artan bir öneme sahip olmakta ve bu önem ölçüsünde ciddi olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Dünyanın pek çok bölgesinde uygulanmakta olan kentsel tarımın uygulanma gerekçelerinden bir tanesi de kent yoksulluğunu önleyebilen bir barikat oluşudur. Dolayısıyla kentsel tarım, kent yoksulluğunun tam karşısında ve yerinde bir kavramdır. Toplumsal alanda yapılan pek çok çalışma, kent yoksulluğunun ancak sosyal boyutuna eğilebilirken, kentsel tarım hem sosyal ve hem de ekonomik olarak kent yoksulluğunu kırmaya çalışmaktadır.

BÖLÜM ÜÇ

KENTSEL PRATİKLERDE TÜRKİYE ve KENTSEL TARIM

3.1. Mevcut Oluşumun Yasal ve Yönetimsel Bağlamda İrdelenmesi

Modern bir kent planlama anlayışıyla kurgulanan, dolayısıyla tüm planlarında modern kenti çizmeye çalışan Türkiye, bir çok gelişmekte olan ülke gibi planlama süreci ve planın sonuçları açısından sorunlar yaşamaktadır. Planlamada rol alan kişi ve kurumların birden çok ve net olmayan rolü de bu sorunların giderilmesini zorlaştırmaktadır. Planlamada etkin olan veya süreci etkileyen durum aşağıda anlatılmıştır.

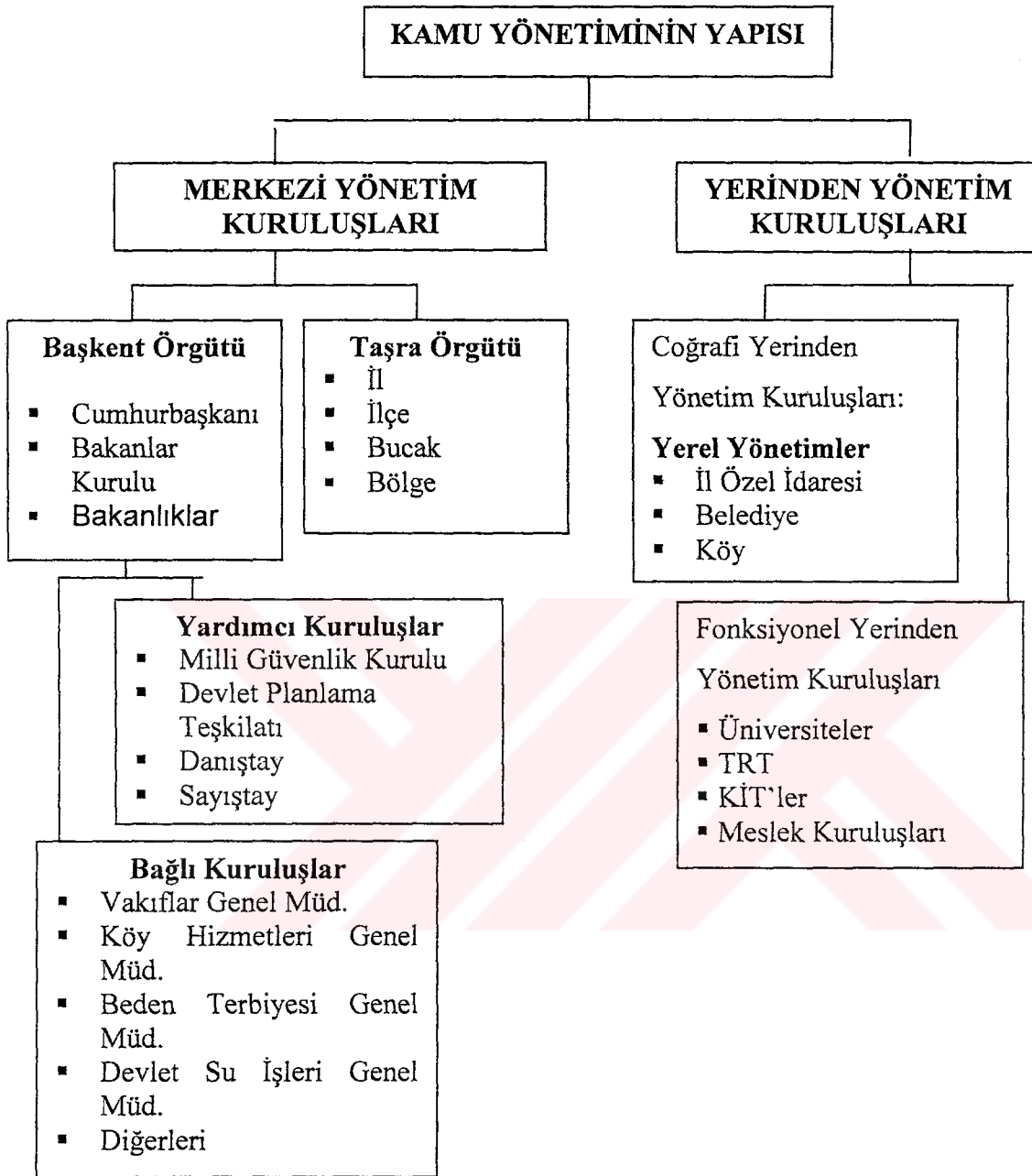
3.1.1. Yerel Yönetimler

1982 Anayasası'nın 123. maddesinde "idarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasına dayanır" hükmü yer almaktadır. Bu hükümle yerinden yönetim ilkesinin uygulandığı ve kamu tüzel kişiliğine sahip olan yerel yönetimler, merkezi yönetimden ayrılmıştır. Merkezi yönetim, yerinden yönetimi, hiyerarşi düzeni içinde denetleyemez. Ancak, genel idare politikası, merkezi yönetim tarafından bilinmektedir ve hizmetler arasında uyumsuzluk çıkmasını önlemek amacıyla merkezi yönetim, "idari vesayet" yetkisine dayanarak yerinden yönetimi denetlemektedir. "Yerinden yönetim, yetki genişliğine dayanan, merkezi yönetime göre daha güçlü bir yönetim biçimidir. Yerinden yönetimde, yönetimin gücünü

elinde bulunduran kişi ya da organ, kendiliğinden yürütme, ilgili karar alma ve uygulama yetkisine sahiptir” (Toprak, p.13).

İdari yerinden yönetim, uygulamada hizmet ve coğrafi olarak ayrılmaktadır. Belirli bir alanda, topluluğun ortak ve yerel gereksinimlerini karşılamak üzere kurulan, coğrafi bakımdan Türkiye’deki yerinden yönetim birimleri; il özel idareleri, belediyeler ve köylendir. Aşağıda kamu yönetiminde yer alan kurum ve kuruluşlara ilişkin tablo yer almaktadır.

Kaynak: Eryılmaz, 2001, p.84

Şekil 3.1. Kamu Yönetiminin Yapısı

Görüldüğü gibi, kamu yönetimi çok aktörlü ve hiyerarşik bir yapıyı oluşturmaktadır. Ancak, olması gereken bu çok aktörlülüğün mevcuttaki işlerliği kolaylaştırması iken, pratikte gözlenenler bu durumun uygulamaya tam olarak aktarılamadığını göstermektedir.

3.1.1.1. İl Özel İdareleri

Yeni bir il kurulduğu zaman, vali, il genel meclisi ve il daimi encümeni organları ile merkezi yönetimin taşra teşkilatı oluşturulmaktadır ve bir ilde olan/olması ihtimal hizmetleri 78. madde gereğince yerine getirmektedir. Bu görevler içerisinde il sınırlarında gözlenen tarımsal faaliyetlere ilişkin olanlar;

- i) örnek ve deneme çiftlikleri, fidanlıkları, tarımsal ürün ve ehli hayvan sergileri; hasılı tarımın gelişmesi için gerekli her şeyin yapılması (78/4),
- ii) yabani ağaçların aşılansarak verimli hale getirilmesi (78/5),
- iii) göl ve bataklıkların kurutulması (78/2).

Görüldüğü gibi, merkezi yönetimin önemli bir parçası olan il özel idareleri, tarımsal eylemlerin gelişmesi için gerekli her şeyi yapmakla görevlidir (78/4). Dolayısıyla bu açıklamayla, il içerisinde en işler konumda olan kentsel alanlardaki tarımsal etkinliklerden de kendisini sorumlu tutmaktadır. Diğer bir deyişle, tarımın gelişmesi için gerekli alanları korumanın gerekliliği göz önüne alınacak olunursa, kentsel alanlarda yer alan tarım alanlarını saptamak ve bu konu için gerekli her şeyi yapmakla sorumlu tutulabilir.

3.1.1.2. Büyükşehir Belediyeleri

Büyükşehir belediye yönetiminin hukuki statüsünü, hizmetlerin planlanarak etkin bir biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla 1984 tarihinde 3030 sayılı yasa yürürlüğe girmiştir. Kanunun 4/1 maddesinde, büyükşehirlerde, o kentin adıyla bir “Büyükşehir Belediyesi”, Büyükşehir içindeki ilçelerde ise ilçelerin adını taşıyan “ilçe belediyeleri” nin kurulacağı belirtilmiştir. Merkez ilçeler de ayrı ilçeler sayılmaktadır. Büyükşehir Belediye Meclisi, Büyükşehir Belediye Encümeni ve Büyükşehir Belediye Başkanı şeklinde üç temel bölümden oluşan büyükşehir belediyelerinin ilgili yönetmeliğinin 38. maddesinde, büyükşehir belediye meclisinin görevlerinden bir tanesi de “büyükşehir plan, program ve bütçesini görüşüp karara bağlamak” olarak belirtilmiştir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Toprak Z., Yerel Yönetimler

2001, İzmir). Ancak büyükşehir belediye başkanı, meclis kararlarını inceleyip aynen veya değiştirerek onaylayabileceği gibi meclise tekrar görüşmek üzere gönderebilir (3030, md.42). Bu noktada ideolojik ve aynı zamanda kişisel tercihler devreye girebilmektedir. Dolayısıyla, büyükşehir belediyelerinin plan ve programlarında tarım gibi önemli sektörlerin planları için, bu kişisel ve ideolojik tercihleri kısıtlayıcı unsurlara gereksinim duyulmaktadır. Böyle bir gereksinim, ancak büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeleriyle birlikte temel hizmetler konusunda birlikte sorumluluk aldığı, temel kentsel altyapı hizmetleri olarak yeşil alanlar ve parklara ve diğer sosyal ve kültürel hizmetler bölümünde yer alan yaşlılara ve çocuklara bakım ve yardıma yönelik hizmetlerin açıklığa kavuşturulmasıyla giderilebilir. Çünkü, ülkemize henüz kavram olarak giren kentsel tarım, yukarıda da değinildiği gibi (bkz Bölüm 2.2) bir çok dünya ülkesinde yeşil kuşak ve yeşil alanların birer parçası olarak düşünülüp bu yönde uygulamalara etkinlik kazandırılırken, bir taraftan da rehabilitasyon aracı olarak yaşlılara ve suç önleme aracı olarak çocuklara yönelik olarak da geliştirilmektedir. Dolayısıyla, ülkemizde kentsel tarıma etkinlik kazandırılması ve planlarda yer verilmeye çalışılması durumunda büyükşehir belediyelerinin de sorumluluğu altına girecektir.

3.1.1.3. Belediyeler

Belediye, kent yönetiminde ve kentsel hizmetlerde etkin olan yerel yönetim birimidir. 1580 sayılı belediye kanunu, 1930 Yılında yürürlüğe girmiştir

Büyükşehir belediyelerinde olduğu gibi, belediyelerin de yaşlı ve çocuklara yönelik, sorumluluğu altında olan hizmetleri vardır; dolayısıyla bu kapsamda büyükşehir belediyeleri için yukarıda değinilenler, belediyeler için de geçerlidir.

3.1.1.4. Mahalle Yönetimleri

Günümüzün en küçük ve yönetsel birimi sayılan mahalle ve onun yönetim biçimi kent planlama çalışmalarında, kentin sosyal ve kültürel yapısına, bir diğer deyişle kimliğine ilişkin bilgiler sunması bakımından önemlidir.

Mahalle ve mahalle halkının fiilen temsilcisi durumunda ve merkezi yönetime ilişkin görevleri yanında kent yönetimine ilişkin görevleri de üstlenebilecek konumda olan mahalle yönetimleri, kent yönetimine ilişkin “etkin katılım”, “çoğulculuk”, “temsil” ve “halk denetimi” şeklinde özetlenebilecek demokratik ilkelerin pratiğinin yapılabileceği en uygun toplumsal ve yönetsel birimler olarak dikkat çekmektedir (Palabıyık, 2000, p.7).

Mahalle yönetimleri, tarihsel-geleneksel nitelikleriyle sadece yerleşim alanı değil, kültür, dayanışma ve yönetim birimi olma özellikleriyle günümüze kadar gelen yerel unsurlardır. Dolayısıyla konu edilen mahalle yönetimi için öncelikle mahallenin ne olduğunun bilinmesi gerekmektedir.

Mahallenin herkes tarafından kabul edilen bir tanımı olmamakla birlikte sözlük ve diğer referanslarda, bir kentin ya da kasabanın belli sınırlara ayrılmış, kendi başına yaşama imkanları olan en küçük yerleşme yeri olarak tanımlanmaktadır. Mahalle komşuluk birimi kavramı ilişkilendirilerek, dar bir alanda yer alan, daha çok yüz yüze ve kişisel ilişkilerin egemen olduğu, üyelerin yürüme uzaklığı içindeki ilkokul, oyun yeri, bakkal gibi ortak kent kolaylıklarından güçlük çekmeden yararlanılabilen küçük yerleşim birimi olarak da tanımlanmaktadır (Palabıyık&Atak, 2000, p.9).

Tanımlar bir taraftan yerel-kültürel ilişkileri içerirken diğer taraftan bir küçük yerleşim alanının yönetim birimini içermektedir. Buna karşın, mahalle yönetimiyle ilgili mevzuatta mahalle tanımı yer almamaktadır.

4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun ile 1945 tarih ve 3/2413 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilen tüzüğün ilgili maddelerinde mahalleden, şehir ve kasabalarda bulunan ve Belediye Kanunu'nun 8. maddesine göre kurulacak olan mahallelerdebiçiminde söz edilmektedir” (Palabıyık&Atak, 2000, p.9).

Tüm bu açıklamalar sonucunda mahalleyi; belediye sınırları içerisinde yer alan, organları yasada belirtilen mahalle halkı tarafından seçimle oluşturulan, kendisine verilmiş yasal görevlerle birlikte fiilen mahallenin temsilcisi olma özelliğinden dolayı mahalle ve mahalle halkıyla ilgili bir çok işlevleri yerine getiren en küçük kentsel, toplumsal ve yönetsel birim olarak tanımlamak mümkündür.

Bununla birlikte T.C. Anayasasının 127. maddesinde mahalli idareler, il, belediye veya köy halkının mahalli ortak gereksinimlerini karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen organları yine kanunla gösterilen seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir, denmektedir.

Mahalle yönetimlerinin söz edilen mahalli idare biçimlerinden biri olarak sayılmamış olması, yasa ile kurulmamaları, kamu tüzel kişiliklerinin olmayışı, kendilerine özgü bütçe ve personelinin bulunmayışı nedeniyle yerel yönetim birimi değildirler. Bu özellik ilgili Danıştay kararında (Danıştay Sekizinci Dairesinin E:1987/259, K:1987/21.05.1987) ve İç İşleri Bakanlığı Genelgesinde (İç İşleri Bakanlığının 03.02.1983 tarihli ve Hukuk Müşavirliği 81-III/235 sayılı yazısı, aktaran Ertuğrul Taylan (1999); Mahalle Muhtarlığı ve Açıklamalı Kanunu, Türk Belediyecilik Derneği, Konrad Adenaur Vakfı, Ankara, s.15) de yer almaktadır (Palabıyık&Atak, 2000, p.10).

4541 sayılı kanunda, mahalle yönetimi belde hizmetlerinin güdülmesinde idareye yardımcı bir kuruluş olarak öngörülmekte, mahalleyi temsil etmekte, mahalle halkının istek ve şikayetlerini ilgili merkezi ve yerel yönetim kuruluşlarına iletmekte olan mahalle yönetiminde, mahalle muhtarı da memur olarak kabul edilmektedir.

Bilindiği gibi muhtar, mahalle sakinleri tarafından belirli bir konumda görüldüğünden yine aynı kişiler tarafından bu memuriyet seviyesine getirilen ve yaşadığı çevre ve bu çevrede yaşayan insanlar hakkında daha fazla bilgisi olduğu ve yine bu çevreye olan bağlılığından hizmet vermek istediği varsayılan kişidir. Bu kapsamda, merkezi yönetimin taşra teşkilatı olarak çevresel değerlere ve mahallenin taleplerine bağlıdır. Dolayısıyla mahallenin sosyo-ekonomik kaygılarla tarımsal

etkinliklerde bulunması (Bkz. Bölüm 2.3.) konusunda olası talebinin yanında olacak ve bu talebi merkezi yönetime bildirecektir.

Aslında bir kentin gelecek senaryosu, o kentin en küçük birimi olan mahalle(li)nin o geleceğe nasıl uyabileceği ile daha doğrusu değinilen geleceği nasıl kurguladığı ile ilişkilidir. Mahalle ve kentine yabancı planların uygulamada karşılaştığı güçlükler, değinilen gerçeğin göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, merkezi yönetimin etkinliğinde mahalle yönetiminin büyük önem taşıdığını söylemek mümkündür.

3.1.1.5. Değerlendirme

Yerel Gündem 21 eylemleri ile de önemi vurgulanan yerel yönetimlerin, birbirlerini tamamlar görev ve özelliklerini net olarak saptamaları gerekmektedir. Kentsel tarımın ülkemizde uygulanabilirliğini ve bu uygulamaların verimli olmasını sağlayabilmek için de değinilen saptamalara gereksinim vardır. Hatta, merkezi yönetime bağlı çalıştıklarından dolayı bu eşgüdüm, tüm yerel ve merkezi kurumların olası bağlantı alanlarının oluşması ile mümkündür. Örneğin, il özel idarelerinin saptadığı tarım alanları, büyükşehir belediye meclisi tarafından kentsel sınırlar içerisinde plan, program ve bütçeye dahil edilebilir.

Diğer taraftan, aşağıda değinileceği gibi “İl Özel İdarelerine ait yapı ve tesisleri yapmak veya yaptırmak” görevi kapsamında Bayındırlık İl Müdürlüğü (Bkz. Bölüm 3.1.2.1), merkezi yönetimin ildeki ve dolayısıyla kentsel alandaki işlerini kolaylaştırmaktadır. Bu sayede kentsel tarım kapsamında yapılması düşünülenler, ilde işlerlik kazanabilir. Bununla birlikte, iller bankasının yerel yönetimlere kredi sağlaması, kentsel tarım için de merkezi ve yerel yönetim ortaklıklarının pekişmesine yardımcı olacaktır.

Görüldüğü gibi, ülkemizde yerel yönetimler kapsamında çok fazla yeni yapılanmaya gidilmesine gerek olmaksızın kentsel tarımın uygulanabilmesi açısından olumlu bir durum söz konusudur.

3.1.2. Merkezi Yönetim ve İl Müdürlükleri

Yerel yönetimler gibi hatta daha büyük bir etkiyle merkezi yönetim ve onun kent içi aktörleri olan il müdürlükleri de kentin işlevi ve oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Bu durum aşağıda anlatılmıştır.

3.1.2.1. Bayındırlık İl Müdürlüğü

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın ildeki temsilcileri olan il müdürlükleri, bakanlığın görevlerini illerde uygulayan birimlerdir. 14.12.1983 tarihinde 18251 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren, ancak 19.11.1986 tarihinde 3322 sayılı kanunun 4. maddesi ile değiştirilen yönetmelik ile, ülkenin alt yapı ihtiyacını karşılamak üzere, kamu yapılarının inşaatı ile esaslı onarımlarının yapılması veya yaptırılması, yapı malzemesi, deprem araştırma, afet uygulaması hizmetleri ile inşaatlarının ve bağlı ve ilgili kuruluşlara kendi kuruluş kanunları ile verilmiş iş ve hizmetlerin yürütülebilmesi için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı kurulmuş, teşkilat ve görevlerine ait esaslar/düzenlemeler yapılmıştır.

Yönetmeliğin 2. maddesi (08.06.1984 tarihinde yürürlüğe giren Kanun Hükmünde Kararnamenin (KHK) 209/2 maddesi ile değişmiştir.), Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın görevlerini tanımlamıştır (Milli Savunma Bakanlığı'nın inşaat milli ve Nato alt yapı hizmetleri ile Ulaştırma Bakanlığı'na bağlı genel müdürlüklere kanunlarla yapım yetkisi verilmiş olan özel ihtisas işleri hariç). Bu görevlerden bir tanesi, "İl Özel İdarelerine ait yapı ve tesisleri yapmak veya yaptırmak"tır. Dolayısıyla müdürlük, kentsel tarıma yönelik olarak il özel idarelerinin talep edeceği/gereksinebileceği yapı ve tesisleri kurarak, yine bu kapsamda işleri kolaylaştırıcı/yardımcı bir rol üstlenebilecek olası bir hiyerarşi için uygun görünmektedir. Planlama sürecindeki etkin yapısı bu durumu kolaylaştıracaktır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı teşkilatı, merkez ve taşra teşkilatından, bağlı ve ilgili kuruluşlardan meydana gelmektedir. İllerde Bayındırlık İl Müdürlükleri ile temsil edilen bakanlığa bağlı kuruluşlar;

Karayolları Genel Müdürlüğü ile Arsa Ofisi Genel Müdürlüğüdür.

3.1.2.2. Çevre İl Müdürlüğü

Çevre Bakanlığı'nı ilde temsil eden kurum, yine adı geçen bakanlığın görev ve sorumluluklarını bakanlığın da bağlı olduğu yasa ile ilde yerine getirmektedir. Dolayısıyla, çevre il müdürlüğü de aşağıda değinilen ve uygulamakta olduğu yasalar ile kentsel tarım konusunda önemli kurumlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

2872 Sayılı Çevre Kanunu

8132 sayılı Resmi Gazete ile 11.08.1983 tarihinde yürürlüğe giren kanunun amacı, bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi; kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması; su toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi; ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerinin korunarak, bu günkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu olarak belirli hukuki ve teknik esaslara göre düzenlenmektedir (Madde 1).

Arazi ve kaynak kullanım kararlarını veren ve proje değerlendirmesi yapan yetkili kuruluşlar, kalkınma çabalarını olumsuz yönde etkilememeyi dikkate alarak çevrenin korunması ve kirlenmesi hedefini gözetirler (Madde 3).

Ancak görüldüğü gibi ana hedef kalkınma olup, pratikteki uygulamaların sonuçlarında kalkınmaya eğilirken çevre kaynaklarının korunamadığı gözlenmiştir. Oysa yukarıda kırsal alana mal edilen toprak kaynaklarının kullanılması ve korunması görevinin kentsel alan için de tanımlanmış olduğu görülmektedir.

Gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler bir "Çevresel Etki Değerlendirme Raporu" hazırlarlar. Bu raporda çevreye yapılabilecek tüm etkiler göz önünde bulundurularak çevre

kirlenmesine sebep olabilecek atık ve artıkların ne şekilde zararsız hale getirilebileceği ve bu hususta alınacak önlemler belirtilir (Madde 10). Bu noktada yine kentsel tarımı devreye sokmak mümkündür. Gıda ve gelir güvenliğinin yanı sıra, kentsel atıkları yine kent içinde ve tarımsal etkinliklerde kullanması bakımından, kentsel tarım uygulama aşamasında çevre il müdürlüğünün de sorumluluk alanlarından biri olarak tutulabilir.

Toprak Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği:

24609 sayılı Resmi Gazete ile 10.12.2001 tarihinde yürürlüğe giren yönetmeliğin amacı; alıcı ortam olarak toprakların kirlenmesinin önlenmesi ve kirliliğin giderilmesi için gerekli tedbirlerin alınması esaslarını sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu bir şekilde ortaya koymaktır (Madde 1).

Yönetmelik, toprak kirliliğine neden olan faaliyetler ile tehlikeli maddeler ve atıkların toprağa deşarjı, atılması, sızması ve evsel ve evsel nitelikli endüstriyel atık suların arıtılması sonucu ortaya çıkan arıtma çamurlarının ve kompostun toprakta kullanılmasıyla ilgili teknik, idari esasları ve cezai yaptırımları kapsar (Madde 2). Bu kapsamda kentsel tarım, çevre kanunun bünyesinde ele alınabileceği gibi toprak kirliliğinin kontrolü yönetmeliği kapsamında da ele alınabilir.

Bakanlığın koordinasyonunda , Tarım ve Köy işleri Bakanlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Orman Bakanlığı, mahallin en büyük mülki idare amiri ve belediyeler;

a) Entegre mücadele ilkeleri içerisinde kimyasal mücadeleye alternatif mücadele metodlarından biyolojik mücadele, genetik mücadele, biyoteknolojik mücadele, kültürel tedbirler, dayanıklı çeşitler, fiziksel ve mekanik mücadelelerden birinin başlatılmasına,

b) Hayvan dışkılarının gübre olarak kullanılmasına,

c) Toprak analizine dayalı olarak söz konusu toprak için en uygun gübre ve tarım ilacının kullanılmasına,

d) Kimyasal mücadelenin kaçınılmaz olduğu durumlarda, arazi yapısı, etmen ilacın formülasyonu ve benzeri özellikler dikkate alınarak en uygun ilaçlama aletinin kullanılmasına,

e) Toprak kirliliğinin önlenmesi ve toprağın kullanımı ile ilgili çiftçiler ve faaliyet sahiplerinin eğitime, ilişkin özendirici faaliyetlerde bulunurlar (Madde 11).

Yukarıda değinilen görevler, pratikte il içerisinde yer alan ve imar planlarına da giren büyük tarım alanları için uygulanmaktadır. Ancak belirtilen görevler, yeni bir görevlendirme oluşturmaya gerek olmaksızın kentsel tarıma yönelik olarak da kullanılabilir.

3.1.2.3. Devlet Su İşleri

“Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, 28.02.1954 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, 25.12.1953'te 8592 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Devlet Su İşleri ve Görevleri hakkındaki 6200 sayılı yasa ile kurulmuştur” (DSİ, II Bölge Müd. Tan. Kitapçığı).

Kurum, yerüstü ve yeraltı sularının zararlarını önlemek ve bunlardan çeşitli yönlerden faydalanmak amacıyla Bayındırlık Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuştur.

Kurumun görev ve sorumlulukları yukarıda belirtilen yasanın 2. maddesinde tanımlanmıştır. Bu görevlerden bir tanesi de “şehir ve kasabaların içme suyu ve kanalizasyon projelerini tetkik, tasdik ve tartışma yapmak”tır. Kentsel tarım göz önüne alınırsa bu görev kapsamında, Devlet Su İşlerine yeni görevler düşmektedir. Bilindiği gibi her ne kadar imar planlarına eklemelenmemiş olsa da bugün ülkemizin kentsel alanlarında tarımsal etkinlikler yapılmakta ve bu bağlamda bir çok evin bahçesi şebeke suyu ile sulanmaktadır. Dolayısıyla içme suyunun bu şekilde kullanılması, kıt bir kaynak olan suya niceliksel ve niteliksel zarar vermektedir. Oysa, değinilen etkinlik alanları için yeni sulama projeleri üretme, atık su arıtma ve bu suyu yine tarımsal etkinlikler için kullanma görevi yine Devlet Su İşlerine aittir.

3.1.2.4. Tarım İl Müdürlüğü

Tarım Bakanlığı'nın kentteki teşkilatı olan Tarım İl Müdürlüğü, şehirlerin tarım alanlarının saptanması, istatistik verileri ve korunması ile görevlidir.

3161 ve 3202 sayılı kanunlar uyarınca tarım alanlarına ilişkin kararlar alan kurumun, kurum içi bazı yönetmelikleri bulunmaktadır.

1. Tarım Alanlarının Tarım Dışı Amaçla Kullanılmasına Dair Yönetmelik:

11 Mart 1989 tarih ve 20105 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir. Her ne kadar tarım alanlarını koruyormuş gibi görünse de bazı durumlarda tarım alanlarının kaybını meşrulaştırmaktadır.

Çevre Düzeni Planları, Bölge Planları ve Nazım İmar Planlarında tarım alanı olarak gösterilen arazilerin **başka maksatla** kullanılması için yapılacak plan değişikliklerinde Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün sorumlu olduğunu belirtilen yasa, daha öncede belirtildiği gibi "başka maksat" tamlaması ile tarım alanlarının tarım dışı amaçla kullanılabilmesinin yolunu açmaktadır. I, II, III ve IV. sınıf tarım arazilerini koruma altına alan yasa, 8. Maddesi ile Bakanlar Kurulu tarafından turizm alanı ve turizm merkezi ilan edilen yerlerde yalnızca I ve II. sınıf tarım arazilerini koruma altına alarak, diğer tarım arazilerini ıslah etmek yerine yapılaşmaya açılabileceğini belirtmektedir. Yine hemen aynı şartlarla eğitim, sağlık, konut, sanayi, karayolu, akaryakıt istasyonları ve alış veriş merkezleri için yani kentsel kullanımlar için de tarım arazilerini tarım dışı kullanıma açmaktadır.

Dolayısıyla I. sektör olan tarımın devamlılığı ve bu devamlılığa destek olacak kentsel tarım için yasada değinilen açıklıklar giderilmelidir.

2. Tarım Alanlarının Tarım Dışı Amaçla Kullanılmasına Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik:

11.07.1994 tarihinde, 21987 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren yönetmelik, yukarıda verilen yönetmeliğin 6. Maddesine değişiklik getirmektedir.

İlk yönetmelikte doğal afetler dışında, kazı-dolgu vb. eylemler ile tahrip edilen araziler üzerindeki talepler uygun görülmezken, değişiklik ile kazı-dolgu vb. eylemlerle tahrip edilen arazinin bozulmayan kısmı üzerinde toprak etütleri düzenlenerek, tarım dışı amaçla kullanılıp kullanılmayacağına yönetmeliğin karar vereceği; toprak durumunun saptanamadığı durumlarda ve dikili alanlarda kesme veya sökme yapılarak arazinin mevcut kullanma şekli bozulduktan sonra izin talebinde bulunulması halinde toprak etüt raporunun düzenlenemeyeceği belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi yönetmelik, araziye çeşitli etkenlerle zarar verildikten sonra bir diğer deyişle arazi elden çıktıktan sonra tarım dışı amaçla kullanımına izin vermektedir. Ancak, diğer tarım arazileri (III ve IV dahil), kentsel yapılaşmaya açılmaktadır.

Diğer bir deyişle, ilk yönetmelik kapsamında yukarıda getirilen öneriler bu yönetmelik için de geçerlidir.

3.1.2.5.Turizm İl Müdürlüğü

Turizm Bakanlığı'nın ildeki temsilcisi olan müdürlük, bakanlıkta alınan kararların kent içerisinde uygulanmasıyla görevli olup, yapılması gerekli araştırmaları da aynı kapsamda yürütmekte ve denetlemektedir.

Kamu ve tarım arazileri ile ilgili olarak yönlendirici yasa ve yönetmelik aşağıda verilmiştir.

2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu

Kanun bu günkü halini aşağıda verilen tarihlerde yapılan değişiklikler ile almıştır.

Kabul tarihi: 12.03.1982

Resmî gazetede yayımı: 16.03.1982 – 17635

Düzeltilme: 19.03.1982 – 17638

Değişiklik: Kanun 2817: 20.04.1983 – 18024

Değişiklik: Kanun 3487: 05.11.1988 – 19980

Değişiklik: Kanun 3492: 16.11.1988 – 19991

Değişiklik: Kanun 3754: 06.06.1991 - 20893

İlk bakışta yasada bu denli çok değişikliğin gözlenmesi, her bir dönem için farklı ekonomik kaygıların taşınmış olma ihtimalini göstermektedir.

Kanunun, turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak düzenlemelerin yapılması ve önlemlerin alınmasını amaçlamıştır (Madde 1).

Turizm bölgeleri, alanları ve merkezlerinin saptanması ve geliştirilmesi ile turizm yatırım ve işletmelerinin teşvik edilmesi, denetlenmesi hükümlerini de içermektedir (Madde 2).

Kanunun diğer pek çok maddesinde gözlenen durum 8. maddede de kendisini göstermektedir. Taşınmaz malların turizm amaçlı kullanılmasına değinilmiş ve hazineye ait olan yerler ile ormanların ilgili kuruluşlarca Turizm Bakanlığı'na tahsis edileceği belirtilmiştir. Burada "verimli tarım alanları hariç" cümlesinin olmaması, değinilen alanların getirisi kısa vadeli dahi olan ekonomik uğraşlar nedeniyle kaybına neden olmaktadır.

Kanun, gelişmekte olan hemen her ülkenin yaptığı gibi kapsamlı olarak, turizm uygulama ve geliştirilmesine değinmiş, kamu ve tarım arazilerinin kent içerisinde korunmasına ilişkin yaptırımları göz ardı etmiş, özellikle bina ve yönetim ölçeğinde yasaklar getirmiştir. 8. maddede de görüldüğü gibi orman alanlarını dahi kendisine yer olarak seçmiştir. Oysa ormancılık, dünyanın pek çok ülkesinde önemli kentsel tarım faaliyetleri arasında yer almaktadır.

Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Yönetmeliği

Resmi Gazetede Yayımı: 28.04.1983 – 18031

Değişiklik: 01.03.1985 – 18681

Değişiklik: 02.07.1989 - 20213

Altı bölümden oluşan yönetmeliğin amacı, 2634 sayılı kanunun 8. maddesi hükümlerinin uygulanmasına ilişkin yöntem ve şartları belirtmektir.

Günümüzün hemen tüm kentlerinde izlenen büyüme politikasını, doğal yapıya rağmen turizmde uygulamayı amaçlayan bir yasanın (2634 sayılı yasa) işlerliğini açıklayan bir yönetmelik olup, yasanın da yaptığı gibi tarım arazilerini korumayı öngören bir hüküm getirmemiştir.

3.1.2.6.İller Bankası

1933 tarihli 2301 sayılı kanunla kurulan Belediyeler Bankasının devamı olan İller Bankası; 1945 tarihli ve 4759 sayılı İller Bankası Kanunuyla, belediyelerin yanında özel idareleri ve köyleri de kapsayan yeni bir teşkilatlanma ile kurulmuştur.

İller Bankası; İl Özel İdareleriyle, belediye ve köy idarelerinin ve bu idarelerin kuracakları birliklerle adı geçen idarelere bağlı tüzel kişiliğe sahip olan veya olmayan ve katma bütçeli idare ve kurumların imar işleriyle ilgili konularla uğraşmak ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümleriyle bu kanuna bağlı olmak üzere kurulmuştur. Bankanın merkezi Ankara'dadır (4759, md. 1). İller Bankası. yerel yönetimlerin bankası niteliğindedir (Toprak, 2001, p.175). İller Bankasının faaliyetleri şöyledir;

- Ortak yönetimlere kredi vermek (İller Bankasının en önemli bankacılık faaliyeti ve temel fonksiyonlarından bir tanesi kredi işlemleridir. İller Bankasının kredileri zaman içerisinde azaldığından, yerel yönetimlerin belirli temel altyapı yatırım ve hizmetlerini karşılayan kamu kurumu niteliğine dönüşmüştür.)
- Payların dağıtılmasına aracılık ve fon yatırımları (Fon, bir hizmetin görülmesi ve bir programın yürütülmesi şeklindeki bir amacı gerçekleştirmek için gerektiğinde kullanılmak üzere ayrılan mali kaynaktır. İller Bankasında toplanan belediyeler için ayrılmış miktardan belli oranlarda, belediye hanesi (nüfus+diğer özellikler), belediyeler fonu ve yerel yönetimler fonu (belediyeler payı) için dağıtım yapılmaktadır.)
- Teknik yardım (Su, Harita, Kanalizasyon gibi temel kamu hizmetlerinin yanında hal, sanayi çarşısı, otel, kaplıca gibi ekonomik potansiyeli olan işlerin sağlanmasında da iller bankası yardımcı olmaktadır.)

- Köylere yardım (İller Bankası genel kurulunun onayladığı bilanço çerçevesinde ortaya çıkan net kazançtan %55'i köy kalkınma payı ile köylerin geliştirilmesine harcanmaktadır.).

Değinilen faaliyetler, kentsel tarımın ülkemizde işlerlik kazanması durumunda belediyelere ve mahalle yönetimlerine bu kapsamda iller bankasının mali destek sağlayabileceğini göstermektedir.

3.1.2.7.Değerlendirme

Karar alma ve yönetim merkezi (sosyal, ekonomik ve idari) olarak bilinen ve yaşayan kent içerisinde, kurumsal yapının işlerliği önemlidir. Bu işlerlik kentin bugünü ve geleceğine yönelik fonksiyonları da işler kılmaktadır. Ancak, kent fonksiyonları pratikteki uygulamalarda yalnızca ekonomik rolü ile ön plana çıkarılmakta ve dolayısıyla kurumsal yapı ve kent aktörleri ekonomik devamlılık için hareket etmektedirler.

Burada unutulmuş/kurgu dışı bırakılan nokta doğal kaynakların korunması ya da korunarak kullanılmasıdır. Kent için çalışan ve yukarıda değinilen aktör sayısının çok olmasına ve bu aktörlerin kentin belirli parçalarında önceden belirlenmiş görevleri olmasına karşın hâlâ yaşanan problemler bir takım soru ve sorunları da beraberinde getirmektedir. Nitekim, bu soru ve sorunların yine hemen herkes tarafından dile getiriliyor olmasına karşın çözüm bulunamaması dikkat çekicidir.

İl bazında merkezi yönetimin temsilcileri olan müdürlükler, yerel yönetim birimleri ve mahalli idarelerin yasal yapısında bulunan ve yukarıda değinilen aksaklıklar ve boşlukların giderilememesi, ki bu noktada ekonomik getiri kaygılarıyla giderilmek istenmediği söylenebilir, kent içerisinde bir doğal kaynak olan tarım alanlarına zarar vermekte, bunun yanısıra giderek verimli tarım arazilerini de yerleşim, turizm, sanayi vb. aktivitelerin acil gerekliliğini öne sürerek yapılaşmaya açmaktadır. Dolayısıyla aktörlerin “tarım arazileri, doğal güzelliği

korunacak alanlar vb. gibi önemli alanların korunması” gibi ancak söylemde kalan görevleri, bu amaca nasıl ulaşılabileceğinin yollarının netleştirilmesi ile sonuca varabilir.

Aktörlerin kurumsal işlevliğini sağlayan yasaların, yukarıda değinilen sorun kısımları (aksaklık/boşluk), kentin yalnızca ekonomik bir bütün olmadığının anlaşılması ile çözülebilir. Zaten böyle bir gereklilik, yalnızca para temelli kullanımların kenti yönetmesi sonucunda oluşan ve oluşmakta olan sorunların çözümünün zorluğundan da kaynaklanmaktadır. Belki de artık yapılması gereken çok sayıda ve çok görevli yönetim birimleri yerine, az sayıda ve görevleri net olan yönetim birimlerinin işlevliğinin artırılmasıdır.

3.1.3. Yasalarda Kent Planlama ve Tarım

Tarım ve yerleşim alanları ile ilgili olarak yasal duruma bir göz atarak, kentlerin nasıl büyüdüğünü ve biçimlendiğini görmek mümkündür. Bu sayede kentsel büyümede tarımsal arazilere yaklaşım ve yasaların bu kapsamda tutumu da ortaya konacaktır. Ancak, öncelikle bağlayıcı ilk unsur olarak ülkemizin de dahil olduğu ve anayasanın dahi üzerinde olan uluslararası sözleşmelere değinilecektir.

3.1.3.1. Uluslararası Sözleşmeler

Dünya sanayi, nükleer ve atıklarla giderek kirlenmekte, tekrar üretilmeyeceği bilindiği halde toprak kaynakları yok edilmektedir. Ürün alınması için gereken toprak ise yapılaşma adına sömürülmektedir. Bu kapsamda, uluslararası çeşitli sözleşmeler imza edilmiştir. Türkiye imzaya açılan hemen her sözleşmeyi sessiz sedasız imzalamış olup uygulamada da aynı sessizliği göstermektedir.

Kent yönetim sisteminde, dahil olunan uluslararası antlaşmaların gereğince bir yapılanma oluşturulmalıdır. Bunu etkileyecek olan uluslararası antlaşmalar, “Anayasamızın 90/5 maddesine göre, kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa’ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz” (Kalelioğlu&Özkan, 2000, p. xv). Dolayısıyla;

- Antlaşmalar iç hukukun bir parçasıdır.
- İç hukukta kendiliğinden uygulanabilir, ayrıca düzenleme yapılmasına gerek yoktur.
- Anayasaya aykırı oldukları söylenemeyeceği gibi, Anayasa'ya aykırı olsalar dahi uygulanırlar.
- Kendisinden önce çıkan yasaya aykırılığı nedeni ile uygulanmaması, Anayasa'nın getirdiği sisteme ters düşer.
- Antlaşmaların yasa değerinde olduğunu söylemek, bu antlaşmaların yasa ile değiştirilebileceği anlamına gelmez. Antlaşmalar ulusal hukuk kurallarından üstündür, yargıda özellikle ve öncelikle uygulanması gerekir.

Bu uluslararası sözleşmelerden Türkiye'nin dahil olduğu ve toprak ve tarım yapısına ilişkin olanlar; 1972 Stockholm, Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı Stockholm Deklerasyonu, 1972 Paris Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, 1992 Strasbourg Avrupa Kentsel Şartı, Rio Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Çevre Ve Kalkınma Konferansı Rio Deklerasyonu'dur.

3.1.3.2. Ülkemiz Kapsamında Yasalar

7116 sayılı yasa, 1958 Yılı'nda çıkartılmış ve bu yasa ile sağlıklı ve hızlı kentleşmenin yarattığı sorunlara çözüm getirmek amacıyla İmar ve İskan Bakanlığı kurulmuştur. Ancak ne yazık ki 2000'li yıllarda olmamıza karşın, sağlıklı ve hızlı kentleşme hâlâ önemli planlama sorunlarının başında gelmektedir.

775 sayılı Gecekondu Yasası, 30 Temmuz 1966 tarihinde yürürlüğe girmiş; gerçekte plansız ve sağlıklı kentleşme sonucunda ortaya çıkan, imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere uyulmadan yapılan ve adına gecekondu ve bölgeleri dediğimiz konut ve alanları ıslah ve tasfiye etmeyi ve yeniden yapılmasını engellemeyi amaçlamış, ancak yeniden gecekondu yapımını engelleyemediği gibi tarım ve kamu alanlarının kaybına da bir çözüm getirememiştir.

Plan Dönemi'nde benimsenen gecekondu politikalarına ana ilkeleriyle uyan ve 1966 Yılı'nda çıkarılan yasa, o güne kadar gecekondudan bahseden en geniş kapsamlı yasadır.

775 sayılı yasa değerlendirilirken öncelikle kapsam olarak ele alınacak olursa; Madde 2 de yaptığı gecekondü tanımı ile en baştan kapsam olarak çok sınırlandırılmıştır. Diğer taraftan yasada ilk kez planlama yazınına giren “mevzi gelişme planı” ,”ıslah planı” gibi kavramlar, yeni bir yapılaşma olgusu getirmiş ve imar planının özel bir türünü tanımlamıştır.

Yasa, gecekonduyu tanımlayan, kabullenen bir yasa olarak da bağışlama yasalarının içinde önemli bir yere sahiptir. Kentlerde imarlı- imarsız olarak ikili gelişen yapılaşmayı meşrulaştırmaktadır. Buna karşın, ikili yapılaşma sürecini kabul etmemesi yasanın bir çelişkide olduğunu göstermektedir. Islah planları ile imar nizamının toplumsal kesimlere göre farklılaştığını, dolayısıyla imar nizamının gerçekte tutarlı olmadığı kabul edilmiştir. Daha önceki yasalarda da olduğu gibi bu yasanın bağışlayıcı hükümleri kalıcı sonuçlar vermemiş gecekondular yasallaşmış, yasallaşma bugünde görünen örneklerinde olduğu gibi yeni gecekonduların yapımını özendirmiştir.

775 sayılı yasa, sorunu yalnızca bir barınma sorunu olarak ele almış olduğundan sorunları çözme olasılığının yüksek olmadığını söylemek mümkündür.

Ancak, gecekondunun bu yasa kapsamında imar planlarında benimsenmiş olması, ağırlıklı olarak gecekondü alanlarında yaşadığı varsayılan düşük gelir gruplarına ekonomik getiriler sağladığı bilinen kentsel tarımın önerilebileceğini ve gecekondü alanları için bu yasa kapsamında bir planlama sürecine girilebileceğini göstermektedir. Değinilen alanların sosyal donatı gereksinimi en azından kentsel tarımla sağlanacak ve dolayısıyla bu alanlarda sosyal donatı alanları oluşturmak için belediye bütçesine yeni bir maliyet yaratılmamış olacaktır.

1164 sayılı Arsa Ofisi Yasası, 1969 Yılı'nda yürürlüğe girmiş; devlete konut, sanayi turizm bölgeleri ve kamu alanları için arazi ve arsa sağlamak üzere İmar ve İskan Bakanlığı'na bağlı Arsa Ofisi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasını sağlamıştır. Bu müdürlüğün sağladığı arsa ve arazileri, bakanlıkça saptanacak şartlara uygun olarak planlayıp ihtiyaç sahiplerine vermeye olanak sağlayıcı bir yükümlülüğü olduğu yine yasa da belirtilmiştir. Yasanın yönetmeliğinde konut, sanayi ve turizm alanlarıyla diğer kamusal alanlar için planlanması öngörülen sahaların saptanılarak, tapu dairelerine bildirilmesi hükmü var ise de; burada toprağın yapısal özelliklerine ilişkin bir şart, dolayısıyla tarım arazilerinin bir başka amaçla kullanılmasını engelleyici bir hüküm bulunmamaktadır.

Kentsel tarımın uygulanması için kent içindeki tarım alanlarının korunması ve dolayısıyla yasada değinilen açığın giderilmesi gerekmektedir.

2965 sayılı Toplu Konut Yasası, 10.07.1984 tarihinde 17396 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe giren 2487 sayılı yasanın ilerleyen tarihlerde yürürlükten kaldırılması ile 03.02.1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yeni yasanın 4. maddesinde toplu konutlar için belirlenecek alanın valilikler tarafından saptanacağına ilişkin bir yenilik yapılırken, yine tarım arazilerinin korunmasına ilişkin bir hüküm getirilmemiştir.

Bu noktada 1164 sayılı yasa için belirtilenlerin, 2487 sayılı yasa için de geçerli olduğu gözlenmektedir.

Tüm bu yasaların dışında kent içerisinde imar mevzuatına aykırı olarak yapılan yapıların (2981 sayılı yasanın 3290 sayılı uygulama yönetmeliğinde tanımlanmıştır) da imara uygun hale getirilmesi daha doğrusu meşrulaştırılması amacıyla çıkarılan yasalar da bulunmaktadır.

2805 Sayılı Yasa

Yasa, yürürlüğe giriş tarihinden önce imar ve gecekondu mevzuatına aykırı olarak inşa edilmiş ve inşa halindeki bütün yapılar hakkında uygulanacak işlemleri

düzenlemek ve bu işlemlere ilişkin başvuru, saptama, değerlendirme, uygulama ve duyuru esaslarını ve ilgili diğer hususlar belirtilmek amacıyla 21 mart 1983 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yasa 4 kısım, 12 bölüm, 36 madde ve geçici 5 maddeyi içermektedir.

Gerçekte 2805 sayılı yasa ile sorunların Anayasanın özel mülkiyete ait hükümlerinin ışığı altında çözümlenmesi amaçlanmış, milli servetin korunmasına ilişkin önemli tedbirler getirilmiştir. Ancak yasanın uygulama sürecinde; korunacak ve ıslah edilecek yapılar kümesi içinde yer alan ve imar planı olan yerler içinde imar mevzuatına aykırı olarak yapılmış yapıların bağışlama işlemleri sadeleştirilmiş, imar planı olmayan yerlerdeki yapıların bağışlanması karmaşık ve uzun tutulmuştur.

Bu kapsamda yasal imar mevzuatına aykırı inşa edilen yapıların hukuki işleme tutulmasındaki gecikmeler, yasal erke olan güveni sarsmakta ve değinilen yönde oluşan eğilimlerin artmasına ve hatta bu eğilimlerin tarım alanlarına sıçramasına neden olmaktadır.

2981 Sayılı Yasa

- Yasa, imar ve gecekondur mevzuatına aykırı inşa edilmiş ve edilmekte olan tüm yapılara uygulanacak olan işlemleri düzenlemek amacıyla 8 mart 1984 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yasa, gecekonduya hızla tapu verme hedefindedir. İlk bakışta imar affı ile kaçak yapılardan alınamamış vergi ve harçları devlete kazandırmak gibi haklı bir gerekçe, hızla tapu vermeyi haklı gösterebilir. Ancak, bu tür aflar yasalara saygılı olanların hukuk düzenine güvenini sarsacağı gibi birkaç yılda birkaç af çıkarılmasının yolunu açarak vergi ve harçlarla sağlanacak yararların kat fazlasını götürecektir.

Kente ilişkin bu yasal çerçevenin dışında kırsal alanla ilişkili yasalar da çıkarılmıştır. Kentsel alan çevresinde yer alan tarım alanlarının korunabilmesi açısından önemli olan bu yasalar; 1972 Yılında yürürlüğe giren 1617 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Ön Tedbirler Yasası, 1973 Yılında yürürlüğe giren 1757 sayılı

Toprak ve Tarım Reformu Yasası, 1918 sayılı yasa, 3083 sayılı Sulama Alanlarında arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu Yasası'dır.

3.1.3.3. Değerlendirme

Uluslararası bağlamda Türkiye'nin de dahil olduğu sözleşmeler, ana hatları ile doğal yapının geri kazanılması imkansız parçalardan oluştuğunu, dolayısıyla bu parçaların korunmasını öngörmekte ve bu öngörünün gerek ülke ölçeğinde ve gerekse yerel anlamda biçimlendirilecek yasal ve kurumsal düzeyde uygulanmasını gerekli görmektedirler. Dolayısıyla kurgulanmış ve kurgulanacak kent yönetim sistemleri, işlevsel mekanizmalarını oluşturlarken içinde bulundukları bu uluslararası antlaşmaları gözardı etmemelidir.

Diğer taraftan ülkemizde çıkarılan yasaların bu kadar çok olması ve zamanla bir kısmının değiştirilmesi, dönemin siyasi amaçlarına planlamanın araç edildiğini göstermektedir.

Görüldüğü gibi yasalar kentin alabildiğince büyüme isteğini desteklemekte; söylemde tarım ve kamu arazilerini korumakta, sonuçta oluşan kentsel yapıda işgücünü kırdan bulmaktadır. Dolayısıyla kır nüfusu, ekonomik ve sosyal yapısıyla bozulmaktadır. Bu bağlamda toprak paylaşımı açısından kent ile kırım adil olmayan savaşı yaşanmaktadır. Dolayısıyla, kent ile kırım ayrıştırılmasında tarımın en önemli etken olması durumu değiştirilebilirse, kent ve kır arasında olması beklenen **destek** gerçeğe dönüşebilecektir.

3.2. Mevcut Oluşumun Uygulama Bağlamında İrdelenmesi

Yasal ve yönetsel yapıya bağlı olarak gelişen kentsel durum uygulama bağlamında aşağıda incelenmiştir.

3.2.1. İzmir İli Tarım Arazisi Varlığı ve Yapılaşma Durumu

Giderek büyüyen, limanı ile ticaret kenti kimliği ile öne çıkan İzmir, diğer tüm büyük kentlerde de görüldüğü gibi ve yukarıda anlatılan tüm aksaklıklar nedeni ile büyüme eylemini tarım ve kamu arazileri üzerinde gerçekleştirmektedir.

Tablo 3.1. İzmir İli'nde Toprak Türleri ve Dağılımları

Toprak Türü	Bulunduğu İlçe	Alan (ha)
Kolivyal Topraklar (K)	Kemalpaşa, Kınık, Merkez, Ödemiş, Torbalı	141 315
Tuzlu, Alkali ve Tuzlu Alkali Karışığı (çorak) Topraklar (Ç)	Karşıyaka, Menemen, Seferihisar, Selçuk, Urla	7 303
Kahverengi Orman Türleri (M)	Bergama	51 315
Kireçsiz Kahverengi Topraklar (N)	Bergama	194 421
Kestane Renkli Topraklar (C)	Bergama, Dikili, Torbalı	5 063
Kırmızı Kestane Toprakları (D)	Torbalı	1 246
Kırmızı Akdeniz Toprakları (T)	Bornova, Merkez, Kemalpaşa, Kiraz, Torbalı	41 807
Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları (E)	Karaburun, Merkez, Selçuk, Tire, Torbalı, Urla	178 549
Kireçsiz Kahverengi Topraklar (U)	Aliaga, Bergama, Dikili, Kiraz, Ödemiş, Tire	365 506
Rendzina Toprakları (R)	Bayındır, Tire, Urla	38 048
Regosol Topraklar (L)	Kemalpaşa	1 619
Organik Topraklar (O)	Pamucak Sahilleri	433
Vertisol Topraklar (V)	Bergama, Dikili, Kınık	1 007
Çıplak Kaya ve Molozlar (ÇK)	Hemen her ilçe	9 640
Kumlu, Çakıllı, Molozlu ırmak taşkın yatakları (IY)	Kiraz, Ödemiş, Tire, Torbalı	3 053
Sahil Kumulu (SK)	Dikili, Seferihisar, Selçuk	249
Sazlık, Bataklık Araziler (SB)	Dikili	13

Kaynak: İzmir İli Arazi Varlığı, T.C. Tarım İl Müdürlüğü Çalışmaları, 2000.

Not: Parantez içerisinde verilen harfler, T.C. Tarım İl Müdürlüğü'nün bu toprak türleri için kullandığı kısaltmalar olup, kaynaktan aynen alınmıştır.

Bu toprak türlerinin, tarıma uygunluk durumları ve yüzey alanları ise aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.2. Toprak Türlerinin Tarıma Uygun Olma Durumları

Toprak Türü	Bulunduğu İlçe	Tarıma Uygunluğu		Alan (ha)
Kolivyal Topraklar (K)	Kemalpaşa, Kınık, Merkez, Ödemiş, Torbalı	+		140 921
Tuzlu, Alkali ve Tuzlu Alkali Karışığı (çorak) Topraklar (Ç)	Karşıyaka	+		4 300
	Menemen	+		1 249
	Seferihisar	+		38
	Selçuk	+		1 615
	Urla	+		101
Kahverengi Orman Türleri (M)			-	39 147
	Bergama	+		17 938
Kireçsiz Kahverengi Topraklar (N)		+		5 901
			-	188 520
	Bergama	+		62 698
Kestane Renkli Topraklar (C)		+		3 632
	Merkez	+		3 002
Kırmızı Kestane Toprakları (D)		+		1 059
	Torbalı	+		1 136
Kırmızı Akdeniz Toprakları (T)	Bornova	+		3 462
	Kemalpaşa	+		16 668
	Kiraz	+		3 521
	Merkez	+		5 394
	Torbalı	+		3 528
Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları (E)	Karaburun, Merkez, Selçuk, Tire, Torbalı, Urla	+		14 283
Kireçsiz Kahverengi Topraklar (U)			-	334 949
Rendzina Toprakları (R)	Urla	+		10 267
Regosol Topraklar (L)	Kemalpaşa		-	Tamamı
Organik Topraklar (O)	Pamucak Sahilleri	+		433
Vertisol Topraklar (V)	Bergama, Dikili, Kınık		-	Tamamı
Çıplak Kaya ve Molozlar (ÇK)	Her ilçede mevcut			
Kumlu, Çakıllı, Molozlu ırmak taşkın yatakları (IY) *				
Sahil Kumulu (SK)	Dikili, Seferihisar, Selçuk	+		249
Sazlık, Bataklık Araziler (SB)	Dikili	+		13

* Tamamen tarımda kullanılmayan alanlar

Arazi varlığının bu durumuna karşın 1989 Yılı'nda çıkarılan ve 1994 Yılı'nda değişikliğe uğrayan "Tarım Arazilerinin Tarım Dışı Amaçla Kullanılmasına Dair Yönetmelik" in etkili olduğu düşünülen bir problem, tarım arazileri üzerinde yapılaşma talebinin yalnızca imar planları neticesinde gerçekleşmemesi; halk tarafından da böyle bir isteğin taşınmasıdır. Bu durumu gösterir tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.3. İzmir İli Ve İlçelerinde 1985-1996 Yılları Arasında Tarım Dışı Kullanıma Çıkarılması İstenen Arazilerin Kullanım Yetenek Sınıflarına Göre Dağılımı (da)

(Köy Hizmetleri 16.Bölge .Müd.Arşivleri,1996)

İlçeler	I	II	III	IV	VI	VII	VIII	Toplam
Aliğa	1616	714	1676	199	1694	10018	483	16400
Bayındır	14	19	81	3	45	74	103	339
Bergama	99	2360	1180	272	261	1894	1822	7888
Beydağ	-	-	-	-	-	1905	1724	3629
Bornova	703	260	331	381	559559	533	29	2796
Çeşme	35	2726	874	2290	1370	3235	357	10887
Dikili	31	1126	950	728	681	3630	1507	8653
Foça	124	437	491	1231	5	3109	18	5415
Karaburun	50	14	67	2112	2364	857	1563	7027
Kemalpaşa	8771	14063	5401	3275	1310	1626	144	34590
Kınık	-	-	172	-	815	1340	362	2689
Kiraz	30	30	48	11	-	-	-	119
Menderes	88	633	682	1021	572	4083	73	7152
Menemen	2676	660	1760	1550	4095	1147	428	12316
Ödemiş	509	993	629	483	264	211	21	3110
Seferihisar	358	304	838	771	829	1424	51	4575
Selçuk	142	43	416	272	7387	866	-	9126
Tire	145	75	568	121	144	2109	47	3209
Torbalı	2266	2986	4600	1772	3664	170	33	15491
Urla	79	1158	2865	2346	2831	25425	701	35405
Merkez	232	557	1485	1320	4905	6480	101	15080
TOPLAM	17967	29158	25114	20158	33795	70136	9567	205896

Kaynak: Ali Rıza Duran, Doktora Tezi, 1998, s. 73.

Yapılaşmadan önce, ilçelerin sahip oldukları tarım arazileri durumları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

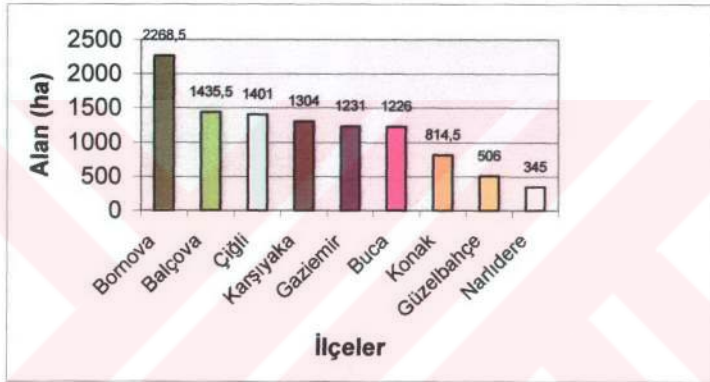
Tablo 3.4. İlçelerin Bugünkü Arazi Kullanımının Üzerinde Oluştugu Toplam Tarım Alanı (ha)

İlçeler	Toprak Sınıfları								Toplam
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Bağcova	420	-	-	48	-	-	967,5	-	1435,5
Bornova	550	-	24	835	-	484	375,5	-	2268,5
Buca	210	-	142,5	510	-	115	248,5	-	1226
Çiğli	20	51	50	-	-	592,5	687,5	-	1401
Gazienir	62	727,5	7	152	-	190	92,5	-	1231
Güzelbahçe	-	-	191	-	-	-	315	-	506
Karşıyaka	250	141,5	45	-	-	115	752,5	-	1304
Konak	182	-	235	33,5	-	237,5	126,5	-	814,5
Narlıdere	30	-	-	-	-	-	315	-	345
TOPLAM	1724	920	694,5	1578,5	-	1734	3880,5	-	10531,5

Kaynak: PLN 502 Şehir Planlama Yüksek Lisans Projesi, "İzmir Kenti Planlı Yapılaşma Öyküsü", 2002.

Yukarıdaki tablo, ilçelerin yapılaşmadan önce sahip olduğu tarım alanlarının ölçümünü vermektedir. **Tüm ilçelerin tarım arazileri toplamında I, II, III ve IV. sınıf tarım arazileri %47'lik bir oran göstermektedir.** Bu durumu en çok tarım toprağına (yapılaşmadan önce) sahip olan ilçeden en az tarım toprağına sahip olan ilçeye doğru aşağıdaki grafikte gösterebiliriz.

Grafik 3.1. Yapılaşmadan Önceki Durumlarına Göre İlçelerin Tarım Toprakları

Kaynak: PLN 502 Şehir Planlama Yüksek Lisans Projesi, "İzmir Kenti Planlı Yapılaşma Öyküsü", 2002.

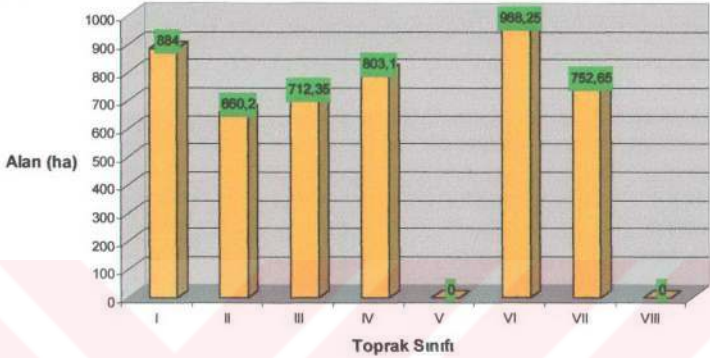
Tablo 3.5. İzmir İli'nin Toprak Sınıfları Üzerinde Yapılaşma Durumu (ha)

Yapılaşma Dönemi Toprak Sınıfı	1950 Öncesi	%	1951- 1970	%	1971- 1980	%	1981- 1990	%	1991+	%	TOP.	%
I	18,9	8	39,5	4	336,3	35	383,2	20	109,5	14	887,4	18
II	133,9	58	44,8	5	38,5	4	369,5	19	73,5	9	660,2	14
III	9,4	4	394,8	45	79,95	8	161,5	8	66,7	8	712,35	15
IV	63,8	28	20,5	23	74	7	206,1	12	254,2	32	803,1	17
V	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0
VI	-	0	66	8	326,7	34	399,5	21	176	22	968,25	20
VII	6	2	127,2	15	110,1	12	384,4	20	125	15	752,65	16
VIII	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0	-	0
TOPLAM	232	100	877,3	100	965,6	100	1904,2	100	804,9	100	4783,9	100

Kaynak: PLIN 502 Şehir Planlama Yüksek Lisans Projesi, "İzmir Kent Planlı Gelişme Öyküsü", 2002.

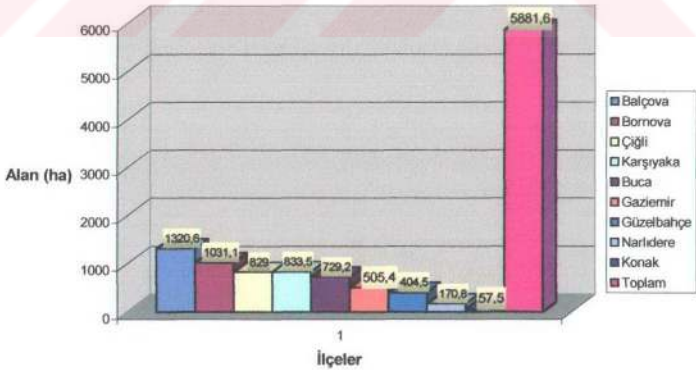
Bu yapılaşmanın toprak sınıfları üzerine dağılımları ise şöyledir:

Grafik 3.2. Toplam Yapılaşmanın Tarım Arazileri Üzerine Dağılımı

Tüm bu yapılaşmalar sonucunda, ilçelerin yapılaşmadan önceki tarım arazilerinden (Bkz. Tablo 3.4) bugüne kalan tarım arazisi miktarları aşağıdaki grafikte verilmektedir.

Grafik 3.3. İlçelerin Yapılaşması Sonrası Bugüne Kalan Tarım Arazisi Miktarı

Kaynak: PLN 502 Şehir Planlama Yüksek Lisans Projesi, “İzmir Kent Planlı Yapılaşma Öyküsü, 2002”,

Not: Ölçümler 1/25 000 ölçekli pafta üzerinden yapılmıştır.

Görüldüğü gibi tarım arazileri varlığı giderek azalmaktadır. Tarım İl Müdürlüğü'nün istatistik saptamaları sonucunda İzmir Büyükşehir Kent Bütünü'nde tarım arazilerinin 1995, 1998 ve 2001 Yılları'da kullanımlarına göre dağılımları Tablo 3.6, Tablo 3.7 ve Tablo 3.8'de verilmektedir.

Tablo 3.6. İzmir Büyükşehir Kent Bütünü 1995 Yılı Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi Dağılımı (ha)

İlçeler	Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi									
	Tatlı alanı	Sebze alanı	Çiçek alanı	Bağ alanı	Meyve alanı	Narenciye alanı	Zeytin alanı	Kavaklık alanı	Nadas alanı	Tatlı alanı elverişli boş arazi
Bağcova	-	164	50	10	7	202	150	-	-	1
Bornova	532	184	4	450	645	19	1.384	-	-	282
Buca	2.705	110	3	210	125	-	700	-	-	537
Çiğli	1.437	134	-	15	33	2	1	-	-	507
Gazimir	160	2	-	-	2	-	28	-	-	75
Güzelbahçe	533	147	30	130	75	115	1.200	-	-	244
Karşıyaka	5	13	-	-	56	9	220	-	-	208
Konak	56	33	-	325	97	-	75	1	-	6
Natlıdere	3	39	25	4	56	215	150	1	-	59
Toplam	5.431	826	112	1.144	1.096	562	3.908	2	-	1.919
										15.000

Kaynak: İzmir İli Tarım İl Müdürlüğü İstatistik Birimi.

Tablo 3.7. İzmir Büyükşehir Kent Bütünü 1998 Yılı Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi Dağılımı (ha)

İlçeler	Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi										TOPLAM TARIM ALANI
	Tarık alanı	Sebze alanı	Süs bitkileri alanı	Bağ alanı	Meyve alanı	Narenciye alanı	Zeytin alanı	Kavaklık alanı	Nadas alanı	Tarım elverişli boş arazi	
Balçova	-	112	64	10	5	202	130	-	-	27	550
Bornova	334	117	-	402	181	15	1.030	-	15	570	2.664
Buca	1.750	89	-	100	140	-	714	-	20	450	3.263
Çiğli	1.500	56	-	7	7	-	1	-	-	410	1.981
Gazimir	90	7	-	-	-	-	90	-	-	58	245
Güzelbahçe	733	85	32	163	14	135	1.000	-	-	225	2.387
Karşıyaka	8	19	-	1	16	7	220	-	-	175	446
Konak	42	32	-	365	31	-	66	-	10	75	621
Narlıdere	-	30	11	2	16	219	100	-	-	10	388
Toplam	4.457	547	107	1.050	410	578	3.351	-	45	2.000	12.545

Kaynak: İzmir ili Tarım İl Müdürlüğü İstatistik Birimi

Tablo 3.8. İzmir Büyükşehir Kent Bütünü 2001 Yılı Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi Dağılımı (ha)

İlçeler	Kullanımlarına Göre Tarım Arazisi										TOPLAM TARIM ALANI
	Tarla alanı	Sebze alanı	Sus Etilken alanı	Bağ alanı	Meyve alanı	Naraneire alanı	Zeytin alanı	Kavaklık alanı	Nadas alanı	Tarım elvenği boş arazi	
Bağcova	-	99	60	10	5	185	130	-	-	61	550
Bornova	317	126	-	265	160	-	700	-	2	1.094	2.664
Buca	1.775	122	-	125	127	-	550	-	10	554	3.263
Çiğli	1.180	50	-	6	6	-	1	-	-	738	1.981
Gazimur	97	10	-	-	-	-	115	-	-	23	245
Güzelbahçe	746	84	32	164	13	120	600	-	-	628	2.387
Karşıyaka	7	15	-	-	12	5	100	-	-	307	446
Konak	29	30	-	365	29	-	60	-	20	88	621
Narlıdere	-	26	11	2	11	220	90	-	-	28	388
Toplam	4.151	562	103	937	363	530	2.347	-	32	3.521	12.545

Kaynak: İzmir ili Tarım il Müdürlüğü İstatistik Birimi.

Özellikle tarla alanı ve sebze alanında giderek azalmanın görülməsi, tarım arazilerini tarım dışı kullanma isteğinin eyleme dönüştüğünü göstermektedir. 1995 Yılı'nda 5431 ha olan tarla alanı 2001 Yılı'nda 1280 ha (%24) azalarak 4151 ha; yine 1995 Yılı'nda 826 ha olan sebze alanı ise 264 ha (%31) azalarak 562 ha'a düşmüştür. Elbette bu durum toplam tarım alanına da yansıyarak %16'lık bir kayba neden olmuştur.

Rakamlar planlamanın ya da planlandığı sanılan mekan kararlarının işlemediğini gösterirken, yukarıda belirtildiği gibi tarım alanlarının da her geçen gün plansız yapılaşmalar nedeniyle yok olduğunu göstermektedir. Çünkü planlanmadan gelişen yerleşim alanları kendilerine tarım alanları üzerinde yer seçmişlerdir.

Doğal ve geri dönüşümü hemen imkansız olan tarım arazilerinin özellikle kentlerimizde korunabilmesi için yasaların ötesinde yapılaşma ile de barışık bir yöntemin geliştirilmesi gerekmektedir.

3.2.2. İzmir İli Metropolitane Alanında Tarım Etkinlikleri

Hemen her kentte görüldüğü gibi İzmir İli'nde de, kent bütünü içerisinde sıkışık kalmış (imar planlarında tarım alanı olarak gösterilen büyük parçaların dışında) tarım arazileri bulunmaktadır. Bu arazilerin bir kısmı kişilerin konutlarının bahçeleri ve önemli bir kısmı ise kendi başına konuta yakın ya da uzak alanlarda bulunan tarım arazileridir.

İzmir'de yetişen kent tarımı ürünleri aşağıda verilmektedir.

1. pancar	24. erik
2. siyah turp	25. kayısı
3. marul	26. dut meyve fidanları
4. pırasa	27. incir
5. patlıcan	28. dereotu
6. domates	29. bamya
7. semiz otu	30. şeftali

8. kereviz	31. yonca
9. turp	32. nane
10. enginar	33. limon
11. fidan (her türlü s�s bitkileri,peyzaj bitkileri,	34. ceviz
12. roka	35. lahana
13. tere	36. ıspanak
14. pazı	37. greyfurt
15. fasulye	38. kırmızı pancar
16. barbunya	39. mısır
17. biber	40. zeytin
18. maydanoz	41. yulaf
19. Yeşil soğan	42. sarımsak
20. brokoli	43. nar
21. portakal	44. arapsacı
22. mandalin	45. Armut
23. �z�m	

Bu  r nlerin yetiştii ilçeler ve mahalleler ise şöyledir;

Tablo 3.9. İzmir' de Kentsel Tarım Yapılan İlçeler

İlçe	Mahalle	Alan (m ²)	Ürün deseni	Ürün başına Ortalama Alan (m ²)
Alındag	Abdi ipekçi cad.	10 000	İncir	10 000
Bornova	Osmangazi	15 000	Kereviz, pancar, pırasa, roka, turp.	3 000
Bornova	Adalet	600	Biber, dereotu, marul, maydanoz, nane, patlıcan, roka, soğan, tere.	60
Bornova	Osmangazi	8 000	Biber, ceviz, dere otu, dut, erik, incir, kayısı, marul, maydanoz, nane, patlıcan, pırasa, roka, soğan, tere.	500
Bornova	Manavkuyu	4 000	Banya, biber, ceviz, ispanak, incir, kereviz, marul, maydanoz, mısır, nar, patlıcan, pırasa, roka, soğan, tere, zeytin.	250
Bornova	Osmangazi	15 000	Dere otu, kurmızı lahana, kereviz, kurmızı pancar, mandalina, maydanoz, nane, roka, semizotu, soğan, tere, turp.	1 250
Bornova	Osmangazi	29 000	Dere otu, dut, greyfurt, incir, mandalina, maydanoz, nane, roka.	3 625
Bornova	Manavkuyu	7 500	Banya, kurmızı lahana, marul, maydanoz, roka.	1500
Bornova	Osmangazi	24 000	Ayva, ceviz, erik, kabak, limon, mandalina, nar.	3 430
Bornova	Osmangazi	17 000	Dere otu, mandalina, maydanoz, nane, kereviz, patlıcan, pırasa, roka, tere.	1 700
Bornova	Osmangazi	17 000	Dere otu, marul, mandalina, mısır, kereviz, maydanoz, patlıcan, pırasa, roka, soğan, turp, yonca.	1 420
Bornova	Osmangazi	2 500	Biber, dere otu, ispanak, incir, maydanoz, mısır, nane, patlıcan, pırasa, soğan, sus bütüksü, şeftali, tere, turp, üzüm.	180

Tablo 3.9'un devamı

Bornova	Osmangazi	2 000	Lahana, mandalina, maydanoz, portakal, üzüm.	400
Bornova	Osmangazi	5 000	Marul, maydanoz, roka, soğan	1 250
Bornova	Osmangazi	17 000	Maydanoz, roka, tere, turp	4 250
Buca	Gediz yolu	7 500	Zeytin, erik, armut, badem, nar.	1 500
Buca	Yeşilbağlar	18 000	Mısır, pancar, pırasa, zeytin.	4 500
Karşıyaka	Bostanlı	1 500	Marul, patlıcan	750
Karşıyaka	Bostanlı	8 000	Erik, incir, mandalina, nar	2 000
Karşıyaka	Bahçelievler	5 000	Domates, incir, mandalina, marul, soğan (yeşil), patlıcan.	835
Karşıyaka	Güne	30 000	Marul, kırmızı lahana, maydanoz, pancar, soğan, tere, turp.	4 300
Karşıyaka	Bostanlı	8 000	Erik, marul, patlıcan	2 670
Karşıyaka	Bostanlı	5 000	Erik, incir, mandalina, maydanoz, soğan (yeşil).	1 000
Karşıyaka	Bahçelievler	7 000	Biber, domates, ıspanak, marul, patlıcan, semizotu, soğan (yeşil).	1 000
Karşıyaka	Bostanlı	1 500	Dut, mandalina, nar, üzüm.	375
Karşıyaka	Bahçelievler	10 000	Biber, domates, kara lahana, maydanoz, patlıcan, roka, soğan.	1 430
Karşıyaka	Soğukkuyu	2 000	Domates, incir, marul, maydanoz, nar, soğan.	675
Karşıyaka	Bayraklı	2 000	Dereotu, marul, maydanoz, kırmızı turp, roka, sarımsak, semizotu, soğan, tere.	225

Tablo 3.9' un devamı

Karşıyaka	Bayraklı	6 000	Dere otu, mandalina, marul, maydanoz, kereviz, kırmızı turp, prasa, roka, soğan, tere.	600
Karşıyaka	Bayraklı	26 000	Ayva, banya, bibet, domates, dut, erik, incir, kayısı, mandalina, patlıcan.	2 600
Konak	Yenişehir	10 000	Dereotu, maydanoz, roka	3 330
Konak	Yenişehir	7 000	Maydanoz, roka	3 500
Konak	Yenimahalle/ Halkapınar	12 000	Domates, marul, pancar, patlıcan, semizotu.	2 400
Konak	Yenimahalle/ Halkapınar	5 000	Dere otu, ispanak, maydanoz, pancar, roka, semiz otu, turp.	720
Konak	Yenimahalle/ Halkapınar	10 000	Barbunya, bibet, domates, fasulye, ispanak, mısır, patlıcan, roka, semiz otu, tere, turp.	910
Konak	Yenimahalle/ Halkapınar	7 000	Kırmızı turp, pancar, semiz otu.	1 750
Konak	Yenimahalle/ Halkapınar	12 000	Domates, kırmızı turp, marul, pancar, patlıcan, prasa, semiz otu.	1 715
Konak	Yenimahalle/ Halkapınar	6 000	Kereviz, pancar, semiz otu, tere, turp.	1 200

Kaynak: Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Elbette yürütülen aktivitenin tarım olarak kabul edilebilmesi için, pazarlanması ve karşılığında bir bedelin alınması gerekmektedir (Teknik Tarım, Mart, 2000, İzmir). Bu nedenle, birim alandan alınabilen verim durumu ve pazarda satış fiyatı da bilinmelidir.

3.2.2.1. Tarım Ürünleri Verim Durumu

Tarım il Müdürlüğü İstatistik Bölümü'nden alınan verilere göre, özellikle İzmir İli'nde yetişen tarla ürünlerinin verim durumları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.10. Açıkta Yetişen Sebzelerin Verim Durumu

Ürün	Ortalama Verim (kg/ha)
Lahana (beyaz)	32 000
Lahana (kırmızı)	18 000
Lahana (kara yaprak)	40 000
Enginar	13 950
Kereviz	20 000
Marul (göbekli)	17 900
Marul (kıvrıkcık)	12 200
İspanak	12 750
Pırasa	27 450
Semizotu	5 000
Tere	4 850
Dereotu	5 350
Nane	7 250
Maydanoz	8 800
Roka	5 850
Fasulye (taze)	8 650
Bakla (taze)	8 000
Bezelye (taze)	5 250
Barbunya fasulye (taze)	6 350
Börülce (taze)	7 450

Tablo 3.10'un devamı

Bamya (taze)	4 000
Balkabağı	29 650
Kavun	19 450
Karpuz	37 250
Sakızkabağı	23 750
Hıyar	16 950
Patlıcan	27 000
Domates	46 350
Biber (dolmalık)	20 000
Biber (sivri, çarliston)	19 250
Biber (salçalık)	29 150
Sarımsak (taze)	11 500
Soğan (taze)	12 650
Havuç	19 650
Turp (bayır)	19 150
Turp (kırmızı)	14 700
Karnabahar	23 200
Pancar (kırmızı)	23 350

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü İstatistik Şubesi, Açıkta Yetişen Sebzeler Kesin Ürün Karnesi, Form-3A, 2001.

İstatistik sonuçlara göre sırasıyla domates, karpuz, salçalık biber, pırasa, patlıcan, balkabağı, sakızkabağı, dolmalık biber başta olmak üzere ortalama verim fazladır. Yine istatistik biriminden alınan verilere göre, daha çok verim getiren bu bitkiler daha çok ekilmektedir.

Yaygın olarak ekilen meyvelerin ağaç başına ortalama verimleri ve 1 dekar (da) da ortalama ağaç sayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.11. Meyvelerde Ağaç Başına Ortalama Verim Durumu ve Dekarda Görülen ortalama Ağaç Sayısı

Meyve	Bir Dekarda Yetişen Ağaç (Ağaç/da)	Ortalama Verim (kg/ağaç)
Elma	16	30-70
Armut	28	20-35
Ayva	28	20-35
Erik	33	30-40
Şeftali	40	30-50
Kayısı	28	25-40
Kiraz	33	20-30
Vişne	28	20-30
Badem	23	10-20
Ceviz	14	30-50
Kestane	10	30-50
Antep fıstığı	14	3-10
Nar	83	20-50
İncir	16	30-40
Mandalina	40	40-70
Limon	20	15-35
Portakal	20	30-70
Zeytin	18	15-25
Bağ	222	0,5-1,2 ton/da
Trabzon Hurması	22	40

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü İstatistik Şubesi, Açıkta Yetişen Sebzeler Kesin Ürün Karnesi, Form-4A, 5A , 2001.

Çilekten ise, 1 hektardan ortalama 300 kg. ürün alınmaktadır.

Elma, ceviz, kestane, mandalina, portakal verim oranları daha yüksek olan meyveler olarak görülmektedir.

Örtü altı tarımında verim miktarları ise şöyledir:

Tablo 3.12. Örtü Altı Tarımında Ortalama Verim Durumu

Ürün	Ortalama Verim (kg/da)
Çilek	3 900
Domates	35 000
Fasulye (taze)	2 000
hıyar	25 000
Kabak	4 000
Marul	4 000
Sivri biber	3 000
Patlıcan	24 000

Açıktaki yetişen sebzelerin, meyvelerin ve örtü altı tarımı ürünlerinin bu verim durumlarının yanı sıra, satış esnasında kent ekonomisine getirisinin de incelenmesi gerekli görülmüştür. Bu nedenle İzmir Büyükşehir Belediyesi Hal Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, hal içinde satılan bu ürünlerin asgari, azami ve ortalama fiyatları aşağıda verilmiştir.

3.2.2.2. Kente Ekonomik Getirisi

İzmir İli Metropolitan alanında, imar planlarında tarım alanı olarak gösterilmemiş olmalarına karşın tarımsal etkinliğin gerçekleştiği alanlar, verim durumlarına göre elbette önce üreticiye, daha sonra ise üreticinin kent sınırlarında yaşaması ve getiriyi bu sınırlarda kullanmasından dolayı kente belirli bir oranda ekonomik getiri sağlamaktadır. Diğer taraftan bu getiri, bilinen tarımsal alanlar üzerinden oluşturulmadığından kentin ya da ülkenin tarımsal gelir alanında hesaplanmamaktadır. Aşağıdaki tablolarda, İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Hal Müdürlüğü'nden alınan veriler ve bu verilere göre, değinilen alanlarda üretilen tarımsal ürünlerin ekonomik getirileri hesaplanmıştır.

Tablo 3.13. Sebze ve Meyve Fiyatları (01.10.2001 – 31.12.2001)

Sebze Adı	Asgari Fiyat (TL)	Azami Fiyat (TL)	Ortalama Fiyat (TL)
Sebzeler			
Bakla	115 455	231 174	173 310
Bezelye	196 113	433 158	314 636
Biber (dolma)	234 156	577 572	405 864
Biber (sivri)	218 826	578 016	398 421
Biber (tatlı)	208 907	544 089	376 498
Domates (sera)	211 712	580 631	396 171
Enginar	68 502	189 676	129 089
Fasulye (ayşe)	532 186	1 013 360	772 773
Fasulye (barbun)	462 348	851 619	656 984
Fasulye (çalı)	522 065	944 534	733 300
Havuç	227 004	440 789	333 897
Kabak (taze)	149 231	396 640	272 935
Lahana (kırmızı)	139 271	308 947	224 109
Marul (adet)	141 377	372 874	257 126
Marul (aysberg)	159 514	403 846	286 680
Pancar	129 393	273 684	201 538
Patates (çalma)	207 530	294 534	251 032
Patates (yeni)	104 130	207 409	155 769
Patlıcan (topan)	228 138	526 518	377 328
Patlıcan (uzun)	193 198	530 344	361 771
Salatalık (kasa)	244 144	570 721	407 432
Sarımsak (kuru)	690 972	1 311 741	1 001 356
Sarımsak (taze)	100 000	300 000	200 000
Semizotu	160 000	338 866	249 433
Soğan (kuru)	94 879	180 972	137 925
Soğan (taze)	214 696	421 984	318 340

Tablo 3.13'ün devamı

Yaprak (taze)	275 506	467 004	371 255
Meyveler			
Armut (muhtelif)	436 842	1 036 842	736 842
Ayva	166 923	521 093	344 008
Çilek	327 935	799 393	563 664
Elma (golden)	168 018	534 685	351 351
Elma (starking)	170 283	616 397	393 340
Erik (can)	174 494	650 607	412 551
Greyfurt	397 733	647 611	522 672
Karpuz	70 405	172 935	121 670
Kayısı	310 526	676 316	493 421
Kiraz (muhtelif)	656 073	1 335 628	995 850
Kivi (koli)	5 797 571	10 289 474	8 043 522
Limon (dökme)	213 360	423 077	318 219
Limon (kasa)	7 327 935	10 473 684	8 900 810
Muz (koli)	25 027 027	32 954 955	28 990 991
Muz (yerli)	820 040	1 351 417	1 085 729
Portakal (vlensa)	1 130 400	1 447 600	1 289 000
Dereotu	37 470	48 381	42 925
Maydanoz	37 470	48 381	42 925
Roka	37 470	48 381	42 925

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Hal Müdürlüğü, 2001 Yılı Fiyat Ortalamaları Bülteni.

Tablo 3.14. Sebze ve Meyve Fiyatları (27.05.2002)

Sebze Adı	Asgari Fiyat (TL)	Azami Fiyat (TL)
Sebzeler		
Bakla	150 000	250 000
Bezelye	150 000	350 000
Dolma biber	200 000	400 000
Sivri biber	200 000	550 000
Tatlı biber	200 000	550 000
Domates (sera)	100 000	500 000
Enginar	50 000	100 000
Fasulye (ayşe)	300 000	1 000 000
Fasulye (barbun)	1 300 000	1 800 000
Fasulye (çalı)	300 000	900 000
Havuç	300 000	700 000
Kabak (taze)	100 000	300 000
Lahana (kırmızı)	250 000	300 000
Marul (adet)	50 000	150 000
Marul (aysberg)	100 000	200 000
Pancar	200 000	300 000
Patates (çalma)	400 000	550 000
Patates (yeni)	100 000	250 000
Patlıcan (topan)	200 000	400 000
Patlıcan (uzun)	200 000	400 000
Salatalık (kasa)	100 000	500 000
Sarımsak (kuru)	3 000 000	5 000 000
Sarımsak (taze)	1 000 000	1 500 000
Semizotu	200 000	400 000
Soğan (kuru)	100 000	250 000

Tablo 3.14'ün devamı

Soğan (taze)	200 000	500 000
Yaprak (taze)	200 000	400 000
Meyveler		
Armut (muhtelif)	1 000 000	2 000 000
Ayva	1 000 000	1 500 000
Çilek	500 000	1 200 000
Elma (golden)	300 000	1 000 000
Elma (starking)	400 000	1 400 000
Erik (can)	100 000	300 000
Greyfurt	150 000	400 000
Karpuz	250 000	400 000
Kayısı	400 000	1 300 000
Kiraz (muhtelif)	1 000 000	3 000 000
Kivi (koli)	7 000 000	10 000 000
Limon (dökme)	300 000	500 000
Limon (kasa)	5 000 000	14 000 000
Muz (koli)	24 000 000	39 000 000
Muz (yerli)	700 000	1 500 000
Portakal (vlensa)	200 000	1 200 000
Dereotu	75 000	150 000
Maydanoz	75 000	150 000
Roka	75 000	150 000
Şeftali	400 000	1 200 000

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi İzmir Hal Müdürlüğü, 2002 Yılı Mayıs Ayı Fiyat Ortalamaları Bülteni.

- Dut ağacının, greyfurt, mısır ve yoncanın verim durumları bulunamamıştır. Bu nedenle aşağıda yapılacak hesaplarda göz ardı edilmiştir (Tablo 9'da ürün başına ortalama alanda dahil tutulmuşlardır).

- İzmir Büyükşehir Belediyesi Hal Müdürlüğü'nden aşağıda sıralanacak ürünlerin fiyatları bulunamamıştır. Dolayısıyla, hesaplarda pazarcılar ve kuruyemiş satan kişilerle görüşülerek, elde edilen fiyat değerleri kullanılmıştır.

Badem: 3 500 000 TL

Bamya: 750 000 TL

Ceviz: 4 500 000 TL

Ispanak: 400 000 TL

İncir: 1 500 000 TL

Kereviz: 600 000 TL

Mandalina: 1 200 000 TL

Nane: 300 000 TL

Nar: 1 500 000 TL

Pırasa: 600 000 TL

Tere: 600 000 TL

Turp: 600 000 TL

Üzüm: 1 000 000 TL

Zeytin: 2 300 000 TL

Tablo 3.15. İzmir Kent Bütününde Yetißen Toplam Ürün ve Ekonomik Getirisi

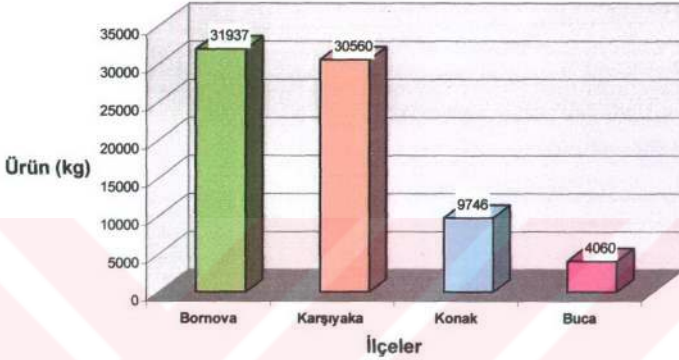
Ürün adı	İlçeler								Toplam Ürün (kg)	Toplam Gelir (TL)
	Bornova		Buca		Karşıyaka		Konak			
	Tpl ürün (kg)	Tpl. Gelir (TL)	Tpl ürün (kg)	Tpl. Gelir (TL)	Tpl ürün (kg)	Tpl. Gelir (TL)	Tpl ürün (kg)	Tpl. Gelir (TL)		
Ayva	270	403 000 000	280	420 000 000	280	420 000 000	-	-	830	1 245 000 000
Barbunya	-	-	-	-	-	-	55	99 000 000	55	99 000 000
Bamya	160	120 000 000	-	-	104	78 000 000	-	-	264	198 000 000
Ceviz	600	2 700 000 000	-	-	-	-	-	-	600	2 700 000 000
Dereotu	815	122 250 000	-	-	440	66 000 000	1820	273 000 000	3 075	461 250 000
Serizotu	60	24 000 000	-	-	160	64 000 000	358	143 200 000	578	231 000 000
Tere	1485	891 000 000	-	-	599	359 400 000	105	63 000 000	2 189	1 313 400 000
Roka	3670	550 500 000	-	-	1310	196 500 000	295	44 250 000	5 275	791 250 000
İncir	1430	2 145 000 000	-	-	1382	2 073 000 000	-	-	2 812	4 218 000 000
Mandalina	2695	3 234 000 000	-	-	2297	689 100 000	-	-	4 992	5 990 400 000
Portakal	400	480 000 000	-	-	-	-	-	-	400	480 000 000
Marul	1496	299 200 000	-	-	4731	946 200 000	500	100 000 000	6 727	1 345 400 000
Nane	625	187 500 000	-	-	-	-	-	-	625	187 500 000
Domates	-	-	-	-	3111	1 555 500 000	1823	911 500 000	4 934	2 467 000 000
Ehber	726	339 300 000	-	-	963	532 400 000	160	88 000 000	1 854	1 019 700 000
Zeytin	80	184 000 000	2340	5 382 000 000	-	-	-	-	2 420	5 566 000 000
Enk	920	294 000 000	170	51 000 000	1068	320 400 000	-	-	2 218	665 400 000

Tablo 3 15' in devamı

Armut	-	-	-	110	220 000 000	-	-	-	110	220 000 000
Nar	970	1 455 000 000	-	420	630 000 000	882	1 323 000 000	-	2 272	3 408 000 000
Patlican	1448	579 200 000	-	-	-	2250	900 000 000	1340	536 000 000	2 015 200 000
Y. Sogan	1555	767 500 000	-	-	-	4145	2 072 500 000	-	5 680	284 000 000
Kereviz	1444	866 400 000	-	-	-	-	-	-	1 444	866 400 000
Badem	-	-	-	520	1 820 000 000	-	-	-	520	1 820 000 000
Pancar	990	297 000 000	-	100	30 000 000	104	31 200 000	1465	439 500 000	797 700 000
Prasa	168	1 013 400	-	120	72 000 000	-	-	470	282 000 000	1 367 400 000
Turp	148	890 400 000	-	-	-	1842	1 105 200 000	695	417 000 000	2 412 600 000
Maydanoz	1889	283 330 000	-	-	-	480	72 000 000	390	58 500 000	401 830 000
Kayısı	420	546 000 000	-	-	-	280	364 000 000	-	700	910 000 000
Ispanak	335	134 000 000	-	-	-	1275	510 000 000	195	78 000 000	722 000 000
K. Lahana	1100	330 000 000	-	-	-	2292	687 600 000	-	3 392	1 017 600 000
Kabak	1000	300 000 000	-	-	-	-	-	-	1 000	300 000 000
Limon	175	87 500 000	-	-	-	-	-	-	175	87 500 000
Şeftali	80	96 000 000	-	-	-	-	-	-	80	96 000 000
Üzüm	406	406 000 000	-	-	-	300	300 000 000	-	706	706 000 000
B. Lahana	1280	384 000 000	-	-	-	-	-	-	1 280	384 000 000
Samsak	-	-	-	-	-	260	390 000 000	-	260	390 000 000
Fasulye	-	-	-	-	-	-	-	75	75 000 000	75 000 000
Toplam	31297	20 411 500 000	4 060	8 625 000 000	30 60	15 056 000 000	9 746	3 607 950 000	76 023	46 549 550 000

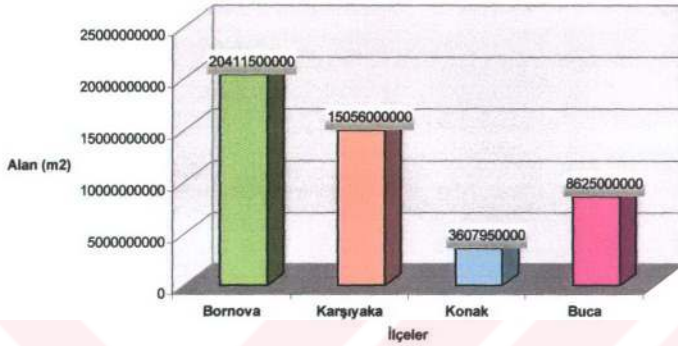
Görüldüğü gibi toplam ürün ve toplam ekonomik getiri de, ilk sırada Bornova, ikinci sırada Karşıyaka ve daha sonra ise Konak ve Buca ilçeleri bulunmaktadır. Bu durumu aşağıdaki grafiklerle gösterebiliriz.

Grafik 3.4. İlçe Bazında toplam Ürün Durumu

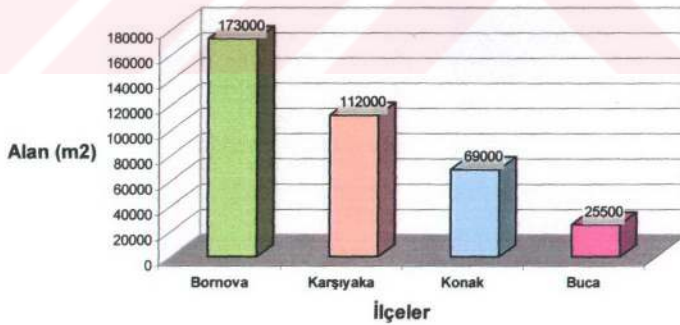
Buca ilçesinin ürün toplamının, Konak İlçesi'nden az olmasına rağmen ekonomik getirisinin Konak İlçesi'nden daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni, ürün deseni (Bkz. Tablo 3.9) ve ürünlerin fiyat durumu (Bkz. Tablo 3.14) olarak açıklanabilir.

Grafik 3.5. İlçe Bazında Ekonomik Getiri Durumu

İlçeler arasındaki bu durum elbette rastlantısal değildir. Bugün kent içerisinde işlenmekte olan tarım arazilerinin büyüklüğü ile (bkz Tablo 13) ilişkilidir. Aşağıdaki grafik her ilçede toplam işlenmekte olan kent tarımı arazilerini göstermektedir.

Grafik 3.6. İlçe Bazında İşlenen Kentsel Tarım Alanı

Hesaplama Yöntemi

Kentsel tarım yapılan alanların saptanması, bu alanların büyüklüğü, ürün deseni ve pazara ürün verenlerin ayrılması konularında, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi

Tarım Ekonomisi Bölümü'nün daha önce yapmış olduğu çalışmalardan yararlanılmıştır. Ancak, birden fazla ürün yetiştiren kent tarımı üreticilerinin, arazilerinin ne kadarında hangi ürünü tam olarak yetiştirme durumu net değildir (Kentsel tarımla uğraşanlarla görüşmeler sonucunda ve adı geçen bölümden elde edilen bilgilere göre, üreticiler arazilerini sürekli değişken olarak ürün yetiştirmekte kullanılmaktadırlar). Bu nedenle, büyüklüğü saptanan tarım arazisinde;

- Eğer bir ürün yetiştiriliyorsa, arazinin tamamının,
- Birden fazla ürün yetiştiriliyorsa, her bir ürün için eşit alanın ve yine

arazinin tamamının kullanıldığı varsayılmıştır.

Daha sonra, Tarım İl Müdürlüğü'nden her bir ürün için, birim alanda yetişen ağaç sayısı, her bir ağaçtan alınan verim durumu ve yerde yetişen ürünler için ise birim alandan alınan verim durumları öğrenilmiştir (Bkz Tablo 3.10, Tablo 3.11, Tablo 3.12). Bu bilgilere göre, ürün deseni ve ekim alanı bilinen her bir üretim alanından elde edilebilecek ortalama ürün toplamı hesaplanmıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi Hal Müdürlüğü'nden, bu ürünlerin ortalama ve azami satış fiyatları da öğrenilerek (Bkz. Tablo 3.13 – 14), kent ekonomisine sağladığı katkı her bir ürün ve ilçe için ayrı ayrı hesaplanmıştır (bkz Tablo 3.15).

3.3. Değerlendirme

İzmir Kent Bütünü'nde (İBKB) tümü özel mülkiyet olan ve kent içerisinde tarım yapılan alanların, bilinen adıyla kentsel tarım alanlarının devamlılığı tartışılmakta olan konulardandır. Kent tanımının ve kentsel fonksiyonların dışında tutulan tarımın, gerçekte kentin içerisinde yer alması şaşırtıcı bir durum olarak karşılanmaktadır. Özellikle, rant kaygılarının yaşandığı en çok rantı getiren kullanımın tercih edildiği kentlerde (ve dolayısıyla İzmir'de), rant getirisinin az olmasına rağmen, tarımın hâlâ tercih ediliyor olması, şehir planlama açısından bir yaşam biçiminin kentlerde kendisine yer aradığını ve bulduğu zaman da sürdürdüğünü göstermektedir. Dolayısıyla, her ne kadar imar planları kapsamında yerleşim lekeleri olarak gösterilseler de bu alanların devamlılığı;

- √ Kente ve üreticiye ekonomik getirisi açısından (Bkz. Tablo 3.15, Grafik 3.5),
 - √ Kentlerin gıda güvenliği açısından,
 - √ Kentin doluluk – boşluk dengesi açısından,
- gereklidir.

Ancak, konu bağlamında yapılan anket sonuçlarına göre*, kentsel tarım yapılan alanların çevrelerinde yaşayan kentliler, bu alanlardan kaynaklanan sinek ve koku (gübre) dan rahatsız olmakta (Ziraat Fakültesi'nden edinilen bilgiler, kokunun yaş gübre yerine kuru gübrenin kullanılmasıyla giderilebilir bir özelliğe sahip olduğunu göstermektedir.), diğer taraftan bu düşüncüyü taşıyanların büyük çoğunluğu, yine taze ve ucuz gıda sağlamalarının yanı sıra yeşil alan oluştuğundan, bu alanların yok olmasını istememektedirler. Görüldüğü gibi, üreticilerin yanı sıra, kentlilerde bu aktiviteyi desteklemektedir.

Bir çok sistemde kente bağdaşmadığı düşünülen kentsel tarımı, İzmir'in kentsel alanı ile bağdaşır kılabilmek için öncelikle yapılması gerekenler vardır. Kentsel tarıma karşı çıkan bazı söylemler, kentsel tarım yapılan alanların görüntüsünün kent yaşamına uymadığını dile getirmektedir. Dolayısıyla İzmir gibi bir kentin imaj kaygılarıyla ileri sürülen bu iddiaları gidermek için;

- Konutu arazisi içinde olan üreticilerin konutları yeniden yapılabilir (çalışma kapsamında gezilen bu alanlarda üretim yapanların konutlarının, pek sağlıklı olmadığı, yenilenmesi gerektiği kanısına varılmıştır). Bu yöntemde üretici, arazisinin yakınında yer alan bir konutta geçici olarak ve masrafları belediyenin karşılaması şartı ile kirada kalır; konutu tamamlandıktan sonra uzun vadede masrafları kendi belediyesine taksitler halinde öder (Eski konut kaç katlıysa, yapılacak yeni konut da o kadar katlı olur. Çünkü, arazi sahibi parselinde bir başkasını istemez).

* Anketler, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü'nün Ekonomi Sosyolojisi (T – 564 kodlu) yüksek lisans dersinin ödevi kapsamında yapılmıştır (Anketörler; Mercan EFE, Serkan DURMAZ).

- Konutu arazisi dışında olan üreticilerin de konutları yeniden yapılabilir. Bu yöntemde de üretici, çevrede bir alandan yine masrafları belediyenin karşılaması şartıyla kiraya yerleşir. Burada ilk öneriden ayrılan fark, konut tarım arazisinin dışında olduğundan; yapılacak yeni konut çevredeki bina kat adedi kadar inşa edilir, eski konut kat adedi kadar olan kısmı (genellikle 1 – 2 katlı olmaktadır) üreticiye, artı kat adedi ise masraflarını karşılaması için, kiraya vermesi ya da satması için belediyeye ait olur.

Kısmen noktasal olarak yenilenen bu alanların kentsel boyutta korunabilmesi için ise; imar planlarında konut alanı olarak gösterilen bu alanların bahçe – konut olarak imar planlarında revize edilmesi gerekmektedir. Elbette, böyle bir revizyonu gerekli kılacak, bir diğer deyişle zorlayıcı olacak yasal durumun daha işler hale getirilmesi gerekmektedir (belirtilen işlerlik, Bölüm 3’de eksikleriyle birlikte eleştirilen yasaların bu eksikliklerinin giderilmesiyle sağlanabilir). Elbette, Tarım Bakanlığı’nın ildeki temsilcisi konumunda olan Tarım İl Müdürlüğü’nün, Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü’nün de bu alanlarda AR – GE’ler kurması, belediyelerin de destek ve teşvik göstermesi, gönüllü kuruluşların teşvik için “en iyi kent çiftçisi” yarışması gibi organizasyonlar düzenlemesi, sivil toplum örgütlerinin ve bu örgütler kapsamında yer alan meslek odalarının (özellikle ziraat mühendisleri odası ve şehir plancıları odası) da, bu aktivitenin önemini vurgulaması gerekmektedir.

Yerel yönetimlerin mahalle ölçeğinde temsilcisi olarak, kentsel tarımın daha ağırlıklı olarak görüldüğü Bornova İlçesi Osmangazi Mahallesi muhtarı (Kemal ERBULAK) ile de bir görüşme yapılmıştır. Tüm kentsel tarım yandaşlarının belirttiği gibi bu alanları ucuz gıda alanı, yeşil alan ve üretim alanı olarak değerlendirmiş ve diğer taraftan geleceğin park ve bahçeleri olarak nitelendirmiştir. Geçmişte, belediyenin bu tip uygulamalarının pratikte gözlenmesi bu tehlikelerin de giderilmesini öngörmektedir. Dolayısıyla kentsel tarım alanları, yalnızca görsel bir yeşil alan olarak bırakılmamalıdır. Bu noktada rekreatif aktivitelerin getirilmesi düşünülebilir. Öyleyse, sınırlarında ağaç olan tarlalarda, bu noktalara banklar yerleştirilerek, ağaçlar sayesinde yaz aylarında güneşten korunan oturma ve

dinlenme alanları oluşturulabilir. Ağaçsız tarlalara ise ağaç dikimiyle tüm kent tarımı alanlarının bir tür rekreasyon alanı haline getirilmesi sağlanabilir.

Gerçekte arsa fiyatları m² için 3 000 000 TL – 4 500 000 TL (Bornova ve Buca'da) ile 4 000 000 TL – 7 500 000 TL (Karşıyaka ve Konak'da) değişen (İzmir Merkez ve Çevre İlçeler, 1998 – 2001 Emlak Beyannamelerine Esas Aarsalara Ait Asgari M2 Birim Değerleri, Cumhuriyet Matbaası, Mart 1998, İzmir) bu alanlar bilindiği gibi konut alanı olarak kullanılmaları halinde, arazi sahibi için oldukça karlı hale gelecektir. Ancak, bir toprak durumu araştırması yapılarak, toprağın uygunluğu halinde daha çok ürün getiren ve daha yüksek değerlere pazarda yer bulan ürünün ekimi söz konusu olursa ve yukarıda da belirtildiği gibi aktivite merkezi ve yerel yönetimler tarafından destek görürse sürekli uygulanabilirlik için bir engel görünmemektedir.

Unutulmaması gereken, toprağın kaybı halinde tekrar kazanımının mümkün olmadığı ve gelecek için bu günden doğal kaynakların korunması gerekliliğidir. Bilindiği gibi bunun önemli bir yolu da kente ekolojik ve ekonomik olarak girdi sağlayan kentsel tarımdır.

BÖLÜM DÖRT

KENTSEL TARIMIN KENT PLANLAMAYA ENTEGRASYONU

Günümüzde yapılmakta olan imar planları, her ne kadar modernizm kurgusu kapsamında ve onun devamlılığını sağlamakla görevli olarak yapılmakta ise de planlama süreci belirli bir dizge içinde yürütmektedir. Dolayısıyla, imar planlarına eklenmesi ve pratiğe aktarılması istenen bir unsurun bu dizge içerisinde bir yere oturtulması gerekmektedir. Diğer taraftan işlerlik kazandırılmaya ve sürece dahil edilmeye çalışılan unsur, diğer hiçbir unsura takılmadan akıcı olmalıdır.

Düşünsel olarak üretilen ve Türkiye’de de pratiğe aktarılması gereken kentsel tarımın, imar planlarında yer alması ve uygulanabilmesi “Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması” kapsamında resmi onay sürecine dahil edilmesine bağlıdır. Oluşturulacak yeni sınıflama, öncelikle mevcutların eksik ve yanlışlarını saptamalı; daha sonra ise bunları gidermelidir. Dolayısıyla böyle bir kapsam içerisinde ele alınan bu çalışmada ilk adımın zemini hazırlanmaya çalışılmış, hâlâ güncel varsayılan ve kullanılan sınıflamaların yetersizliği gösterilmeye çalışılmıştır.

4.1. Mevcut “Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması” Kodları

Kentsel araştırmalarda ve planlama çalışmalarında arazi kullanım etüdlerinin yeri ve önemi açıktır. Mevcut arazi kullanımının bilinmesi, bu arazi kullanımında olmuş ve olası değişikliklerin saptanması için belirli aralıklarla yenilenmesi; gelecek için yapılacak gelişim planları, altyapı ve akla gelebilecek çeşitli planlama faaliyetlerinin yürütülmesi için temel bir gereksinimdir.

“Arazi kullanış çalışmalarının çok önemli ve henüz üzerinde bir birlik sağlanamamış bulunan bir yönü, sınıflama olmaktadır” (Beyru, Tarihsiz).

Gerçekte, bugün kentlere yüklenen kimlikler (turizm, ticaret, sanayi vb.), bulundukları coğrafi konumdan kaynaklanan farklılıklar ve sosyo-kültürel yapıdan oluşan ayrımlar nedeniyle standart bir sınıflama sistemine ulaşmak oldukça güç görünmektedir. Ancak, kente yönelik çalışmaların yapılabilmesi ve devamlılığının sağlanabilmesi, gerekli olduğu durumlarda karşılaştırma yapılarak bir sonuca varılabilmesi için, gerekli yerlerde gereken esnekliği sağlayabilecek bir standart sınıflama sisteminin kullanılması bir zorunluluk gibi görünmektedir. Nitekim, bir çok dünya ülkesinin arazi kullanış sınıflaması konusunda kendi içlerinde bir standartlaşmaya gitmelerinin nedeninin de bu zorunluluktan kaynaklandığı düşünülebilir.

Arazi kullanım sınıflaması için öncelikle nelerin sınıflandırılacağı bilinmelidir. Elbette, bugün adlarına sektör dediğimiz ve gerçekte arazi kullanımının bir parçası olan konut, sanayi, ticaret, hizmet gibi kullanımlar bu sınıflamanın birer parçası olacaktır. Çünkü, bu kullanımlar, kentlerin ayrılmaz birer parçası haline gelmişler ve kendi devamlılıklarını birbirleri ile olan ilişkilerini sürdürerek sağlamaktadırlar. Diğer taraftan, birer kullanım olarak ayrılan her bir unsur kendi içinde de ayrışacaktır. Örneğin konut, yoğunluklara (kişi/ha) göre ayrışırken; sanayi teknolojik özelliklerine, büyüklüğüne veya sağlık açısından oluşturabileceği zarara göre bir ayrıma konu olabilir. Ancak, teknolojik gelişmeler, bu ayrımların bazı konularda genelleşmesini engellemektedir; örneğin, bir sanayi kuruluşunun verebileceği zarar azaltılabilir (arıtma tesisi kullanımı vb). Dolayısıyla genel bir kaniya varmak için, örneğin bir sanayi sektöründe her bir tesisin ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir ki bu da yapılmak istenen sınıflamayı zorlaştırmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak bazı ülkeler, çeşitli sanayi türlerinin kent sağlığına zararlı yönleri üzerinde durmuşlar ve bunların konut alanlarına olması gereken en az uzaklıkları konusunda bazı rakamlar vermişlerdir (Bkz. Beyru, s. 7). Her ne kadar, bu sanayilerin kentten belirli uzaklıklarda olması istense de sanayiler işgücü temini, altyapı ve ulaşım özelliklerinden dolayı kente yakın olmak istemektedirler. Bununla birlikte sanayinin

bu isteği kentli çalışanın da işyerine yakın olma eğilimi ile uyum gösterdiğinden kentsel gelişme de bu alanlara doğru yönelmektedir.

Sanayinin kent içerisindeki bu talebinin yanı sıra kent merkezinde veya yakınında olmak isteyen ya da olması gereken kullanımlar/kurumlar da bulunmaktadır. Bugün bilinen modern kent kurgusunda her kentin bir merkezi vardır bu merkez de merkezi iş alanına sahiptir. “Şehir merkezlerinde çok ihtisaslaşmış tüketim malları ya da hizmetlerin dışında ne çeşit kullanışların yeralacağı, başka bir deyimle hangi kullanışların merkez içinde bulunmasının arzu edildiği biraz da ülkelerin bünyelerine ve halkın sosyal yaşantısına bağlı olmak zorunluluğundadır” (Beyru, Tarihsiz, p.18).

İş ve ticaret merkezlerinin tamamının ya da büyük oranının özel sektör eliyle oluştuğu ve geliştiği; yerel ve merkezi otoritenin idari kararlarının zayıf olduğu sistemlerde kent merkezlerinin gelişmesi ya da yer değiştirmesi buradaki iş ve ticaret hacminin büyüklüğündeki değişikliklerle ilişkilidir. Merkezin kullanılma nedeni çalışmak ve alış-verişte bulunmaktır. Merkez bu özelliklerini kaybedince, başka bir alana kaydırılmaktadır (Amerika Şehirleri).

Yüzyıllar boyu kültürel ve sosyal değerleri ile gelişen Avrupa Şehirlerinin bir çoğunda merkez, ticaret ve çalışma fonksiyonlarının yanında idare, eğlence, dinlenme fonksiyonlarını ve diğer ilişkileri de kapsamı nedeniyle bir çok baskıya karşı kendisini korumuştur. Dolayısıyla, bu gibi yerlerde çok yönlülük, diğer unsurların yanında merkezin daha işlevsel olmasını sağlayan önemli etkenlerden biridir.

Yerel ve merkezi otoritenin etkili olduğu durumlarda ise günlük yaşam için gerekli tüm kullanımlar, kentsel fonksiyonların desantralizasyonu yolu ile kentliye ulaştırılır. Böyle bir eğilimde ise merkez, politik, idari ve sosyal faaliyetleri iş ve ticaret yapılarını, tarihi eser ve yapıları, dinlenme alan ve tesislerini içermektedir. Bunun yanı sıra, büyük açık hava gösterilerinin (resmi geçitler, mitingler vb.) yapılma zorunluluğundan dolayı, bu tür kullanımların gerektirdiği alanlar da merkezdedir.

Bir kentin büyüklüğü de merkezi kullanımların ne olması gerektiği konusunda etkilidir. Örneğin, gelişmiş bir şehirde konut alanlarını merkezi kullanımlar arasında saymak mümkün değilken, daha az gelişmiş bir şehirde konut, merkezi bir kullanım olarak görülebilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, her ülke kendi idare sistemi, ekonomik-sosyal ve kültürel ilişkileri doğrultusunda bir arazi kullanım sınıflaması yapma arayışına girmektedir. Aşağıdaki tabloda dünyada bilinen üç farklı arazi kullanım sınıflaması karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Standart Land-Use Sınıflaması	Runcorn, Merkez Planlamasında Kullanılan Sınıflama	Philadelphia Merkez Çalışmasında Kullanılan Sınıflama
Konut	Konut (merkez dışı)	
Sanayi	Sanayi (merkez dışı)	İmalat kullanışları
Ulaşım-Kominikasyon		
Ticaret • Toptan ticaret • Perakende ticaret - o Gıda malları - o Gıda ve içecek yerleri - o Genel mallar - o Ev eşyaları - o Otomotiv mallar - o Makine-elektrik alet ve parçaları - o Yapı malzemesi, hırdavat, tarım aletleri - o Diğer	Toptan ticaret (merk. dışı) Perakende tüketim • Gıda malları (lokantalar dahil) • Giyim malları • Otomotiv mallar • Çeşitli mallar Diğer	Toptancı kulş.lar (depolu) Toptancı kulş.lar (dep.suz) Perakende tüketim
Servisler • Mali hizmetler • Kişisel Hizmetler • İş hizmetleri • Tamirat hizmetleri • Mesleki hizmetler • İnşaat müteahhitliği • İdari hizmetler • Eğitim hizmetleri	Servisler • Mali hizmetler • Kişisel hizmetler • Merkez ofisleri, genel ofisleri • Ulaşım hizmetleri (terminaller) • Parking hizmetleri • Konaklama hizmetleri	Halk servisleri İş servisleri

• Diğer hizmetler		
	Resmi-İdari (merkez dışı)	
Kültür-Eğlence-Rekreasyon • Kültürel aktiviteler, açık hava sergileri • Umumi toplantı yerleri • Eğlence yerleri • Rekreasyon aktiviteleri • Mesire ve grup kampları • Parklar • Diğer kültür, eğlence, rekreasyon yerleri		
Kaynak üretim ve istihracı		
Geliştirilmiş toprak ve su alanları	Boş alanlar	

KAYNAK: Beyru, R., E.Ü., Mühendislik Bilimleri Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Bölümü, Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Yayınları, tarihsiz, No:21.

Görüldüğü gibi, her üç sınıflamada da arazi kullanımı, genel olarak ele alınmıştır. Ancak, Standart Land-Use Sınıflaması, Runcorn Merkez Planlamasında Kullanılan Sınıflamadan; Runcorn Merkez Planlamasında Kullanılan Sınıflama ise Philadelphia Merkez Çalışmasında Kullanılan Sınıflamadan daha ayrıntılıdır. Burada yukarıda belirtilen özelliklerin etkisi olduğunu düşünmek mümkündür. Diğer taraftan, kentin tanımı ve dolayısıyla kullanılma biçiminin, tarım dışı alan olma özelliği yine her üç sınıflama biçiminde de gözlenmektedir.

Ülkemizde merkez araştırmalarına gereken önem verilmemiş, bunun bir sonucu olarak da yeterli bir sınıflandırma sisteminin zeminini hazırlayacak sayıda çalışma, gereksiniminin hissedilir ölçüde büyük önemine rağmen yapılmamıştır. Kentin nasıl bir yer olduğu, nelerin eklenmesi ve nelerin yaşatılması konularının netleştirilmesi ve dolayısıyla bir arazi kullanım sınıflamasının tanımlanması gerekmektedir.

Yapılmış Ön Çalışmalar

1966 Yılı'nda hazırlanan ve sınıflama konusunda ülkemizde ilk olma niteliğine sahip “Adana İl Analitik Etüdleri” kitabında, şehir merkezinin belirli bir tanımı yapılmamıştır. Buna karşın, faaliyetler başlığı altında incelenen ticaret başlığı altında şunlar bulunmaktadır (BEYRU R., Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Yayınları, No:21):

- Çeşitli ticaret (genellikle düşük kaliteli dükkânlar),
- Çeşitli ticaret (genellikle vasat kaliteli dükkânlar),
- Bankalar, mağazalar (genellikle iyi kaliteli dükkânlar),
- Genellikle manifaturacılar, kunduracılar vb.,
- Genellikle bakkal, kasap, sebze vb.,
- Haller,
- Toptancılar.

Böyle bir sınıflamada iki nokta dikkat çekmektedir: Ticari kullanıcılar hitap ettikleri sosyal sınıfa göre ayrıştırılmış, ancak bunun yanı sıra günlük ve gereğinde kullanımları da kapsamıştır.

Ülkemizde arazi kullanım sınıflamaları, bazı iller için hazırlanan planlama yarışmalarında da kendisini göstermiştir. Örneğin, Karabük-Safranbolu kompleksi ile Bafra Şehirleri için hazırlanan ön çalışmada birbirine benzeyen ve belirli bir amaca yönelme yönünden daha tutarlı bir sınıflama yapılmıştır. Her iki çalışmada da merkez tanımına gidilmemesine karşın, ticaret kullanımında ayrıntılara inilmiştir. Karabük için bu ayrıntılar, esnaf oluşumlarının türlerine göre yapılmakta, Safranbolu ve Bafra'da oldukça benzer bir sınıflamaya gidilmektedir. Ancak, Bafra'da “aktif ticari bölge” olarak adlandırılan alandaki kullanımların sadece ticarete yönelik olmadıkları görülmüştür. Safranbolu ve Bafra merkezi için arazi kullanım sınıflamaları karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmiştir (BEYRU R., Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Yayınları, No:21).

Safranbolu

- Gıda maddesi satan tesisler
- Giyecek malzemesi satan tesisler
- Gerektiği zaman kullanılan tesisler
- Ev eşyası satan tesisler
- Otel, kahve, hamam
- Depo ve ardiyeler
- Küçük sanatlar
- Pazarlar
- Bankalar
- -
- -
- -

Bafra

- Gıda maddesi satan tesisler
- Giyecek malzemesi satan tesisler
- Gerektiği zaman kullanılan tesisler
- Ev eşyası satan tesisler
- Lokanta, kahve ve oteller
- Depolar
- Küçük sanatlar
- Yazıhaneler
- Boş dükkânlar
- Benzinciler
- Kurumlar, cemiyetler, özel idare
- İskân

Safranbolu ve Bafra'nın sınıflama biçimini değerlendirirken küçük şehirler oldukları gözardı edilmemelidir. Bu nedenle sınıflamada bazı ayrıntılara inilmesi (Bafra'da "benzinciler") ya da çok genel tanımların kullanılması (her iki sınıflamada da "gerektiği zaman kullanılan tesisler") yadırganmamalıdır.

Daha sonra, 1967 Yılı'nda "Erzurum Analitik Etüdleri" kitabı hazırlanmış, burada da şehir merkezi veya bugün bilinen adıyla yönetici merkeze değinilmemiştir. Sadece, "tarihi çekirdek" olarak belirli bir alan sınırlandırılmış ancak çalışmada yine bu alana ilişkin ayrıntılara değinilmemiştir. Ticari kullanışlarda, diğerlerinden farklı olarak halkla olan ilişkiler kriteri göz önüne alınmıştır. Bu sınıflama aşağıda verilmektedir (Beyru, Tarihsiz).

- **Günlük ticaret**

bakkal, fırın, bayi, manav, av eti satanlar, kasap, ekmekçi, kuruyemişçi, peynirci, şekerçi, yağcı, pastırmacı, kurukahveci

- **Gereğinde İhtiyaç**

parfümeri, kunduracı, temizleyici, berber, camcı, tuhafiyeciler

- **Olağanüstü ihtiyaçlar**

Ayakkabıcı, konfeksiyon, gömlekçi, terzi, şapkacı, manifatura, mobilyacı, elektrikçi, züccaciye, radyocu, fotoğrafçı, kuyumcu, saatçi, seyahat acentesi, ciltçi, çiçekçi, triko, terlikçi, lâstikçi, otçu, kömürcü, kepekçi, zahireci, oto parçacısı, oto acentesi, hırdavatçı, göncü, inşaat malzemesi, kürkçü, keçeci, hasırcı, halıcı, süpürgeci, kırtasiye, ticarethane, singer mağaza.

Görüldüğü gibi bu sınıflamada söz konusu olan kentlinin alış-veriş sıklığıdır.

Bu çalışmadan sonra yine İller Bankası tarafından 1968 Yılı'nda hazırlanmış olan Trabzon ve Sivas Analitik Etüdleri kitaplarında daha öncekilerde hiç bulunmayan, yönetici merkez terimi kullanılmıştır. Kesin bir tanımı yapılmayan yönetici merkez için yapılan sınıflandırma aşağıda verilmiştir.

Trabzon

- Resmi binalar
- Dini eserler
- Kültür-Eğlence
- Okullar
- Ticaret
 - o günlük ihtiyaçlar
 - o gereğinde ihtiyaçlar
 - o olağanüstü ihtiyaçlar
- Bürolar
- Oteller
- -
- Sanayi
- Küçük sanatlar
- Depolar
- Konut alanları

Sivas

- Resmi binalar
- Dini eserler
- Kültür-Eğlence
- Okullar
- Ticaret
 - o günlük ihtiyaçlar
 - o gereğinde ihtiyaçlar
 - o olağanüstü ihtiyaçlar
 - o boş dükkânlar
 - o toptan ticaret
- -
- Oteller
- Toptan ticaret
- Sanayi
- Küçük sanatlar
- -
- Konut alanları

• Yeşil sahalar	• Yeşil sahalar
• Yollar	• Yollar
• Boş arsalar	• -
• Boş alanlar	• -
• Kullanılmayan alanlar	• -
• Hastaneler	• -

Her iki sınıflandırmanın da çok benzer olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Erzurum'da gereğinde ihtiyaç olarak nitelendirilen parfümeri, kunduracı, camcı gibi kullanışlar, Trabzon için olağanüstü ihtiyaç olarak sınıflandırılmıştır.

1970 Yılı'nda İzmit için hazırlanan analitik etüd kitabında ise aşağıda verilen sınıflandırma kullanılmıştır.

- Ticaret
 - o küçük sanatlar-el sanatları
 - o ticari yapı endüstrisi
 - o ulaştırma
 - o toptan ticaret
 - o gıda maddeleri satış
 - o giyim eşyası satış
 - o eczane, ıtriyat
 - o motor, makine, cihaz satış, bayilik
 - o gereğinde ticaret
 - o kereste, inşaat malzemesi, satış
 - o ev aşıyası satış
 - o hamam, lokanta, kahve, otel, gazino
 - o banka, sigorta, kredi müesseseleri
 - o depo, ardiye
 - o boş dükkânlar
 - o hizmetler (idari ve hastaneler hariç)
- Açık ve kapalı sinemalar
- Sanayi

- Küçük sanatlar
- Okullar
- Hastaneler
- Resmi ve umumi kullanışlar
- Yeşil alanlar.

Gerçekte, buraya kadar anlatılan arazi kullanım sınıflamalarında bazı tutarsız/gereksiz noktalar bulunduğu gözden kaçmamaktadır. Çünkü, arazi kullanım sınıflaması, sınırları belirtilen alanda tanımsız bir kullanıma olanak vermemelidir. Oysa ki “boş dükkânlar” (Bafra), “boş arsalar”, “boş alanlar”, “kullanılmayan alanlar” (Trabzon, Sivas) nitelendirmeleri ile planın amaçlarına ulaşmasını engelleyecek bir çok kullanıma olanak tanınmaktadır. Bir diğer deyişle, bir plan, planlama alanının her noktası için o gün ve geleceğe yönelik her kullanım kararını vermek durumundadır. Diğer taraftan, buraya kadar verilen tüm arazi kullanım sınıflamaları, ekonomik aktivitelerin gruplandırılmasının ötesine geçememiştir. İzmir ve Ankara metropolitan Alan Nazım Plan Bürolarının yapmış olduğu arazi kullanım sınıflamaları da aynı kapsamda hazırlanmıştır. Bugüne kadar, daha çok bilinen ve kullanılan arazi kullanım sınıflamaları (kronolojik sıra ile);

- Rauf Beyru tarafından önerisi hazırlanan arazi kullanım sınıflaması
- Bayındırlık Bakanlığı’nın kullandığı arazi kullanım sınıflaması
- İller Bankası’nın kullandığı arazi kullanış sınıflaması.

Bu üç arazi kullanım sınıflaması aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

4.1.1. Rauf Beyru Tarafından Önerisi Hazırlanan Arazi Kullanım Sınıflaması

Beyru, önerdiği arazi kullanım sınıflamasını sekiz ana başlık altında toplamıştır. Bunlar:

1. İstihraç kullanışları,
2. İmalat Kullanışları,
3. Ticaret kullanışları,

4. Genel hizmet kullanışları,
5. Ulaşım kullanışları,
6. Dinlenme, Oyun ve Spor Alanları
7. Kullanılmayan alanlar,
8. Konut.

Beyru, her ana başlığı detaylı olarak incelemiş, her bir şehrin arazisi içinde bulunan/bulunabilecek kullanımı ilgili alana yerleştirmeye çalışmıştır (Bkz. BEYRU R., E.Ü., Mühendislik Bilimleri Fakültesi, Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Bölümü, Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Yayınları, No:21). Özellikle istihraç kullanışları içerisinde tarım, hayvancılık ve balıkçılık ve süngercilik ile ilgili alanları,

10. Tarım alanları

100. Tarla kullanışları
101. Bağ, bahçe kullanışları
102. Orman alanları
103. Tarımsal ambar, depo, çardak, sera vb. tesisler
104. Diğer

11. Hayvancılık alanları

110. Mera, mezra ve otlaklar
111. Ahır, ağıl, ambar, depo vb. tesisler
112. Kümes hayvancılığı alanları
113. Arıcılık alanları
114. Diğer

12. Avcılıkla ilgili alanlar

13. Balıkçılık ve süngercilikle ilgili alanlar

130. Dalyanlar
131. Balıkçı barınakları, çekek alanları vb. tesisler
132. Diğer

şeklinde belirterek özellikle kırsal arazi içerisinde yeralan bu kullanımların, kentsel arazi kullanımı içerisinde yer alabileceğini göstermiştir. Ancak, her bir alt başlık “diğer” şeklinde nitelendirilen belirsiz bir sınıflama ile bitirilmiştir. Gerçekte böyle

bir nitelendirme günün gereklerine göre oluşabilecek bir arazi kullanımı için esneklik sağlamakta ve ilgili bölüme yerleştirilebilme olanağı oluşturmaktadır. Diğer taraftan, daha öncede belirtildiği gibi bir arazi kullanım sınıflamasından belirsizlik taşımaması beklenmektedir. Benzer bir durum, “7. Kullanılmayan Alanlar” başlığı altında,

710. Ekonomik Yönden kullanılması mümkün olmayan alanlar

711. Arsa halinde bulunan alanlar

şeklinde belirtilen iki alt arazi kullanımında da kendisini göstermektedir. Şehrin ekonomik yatırımlar birikimi olduğu gerçeği düşünüldüğünde (710) kodlu kullanım(lar)ın ne olduğu/olabileceği konusu net değildir. Kent içerisindeki, konut yatırımlarının tarımsal yatırımlara göre ekonomik getirisi daha büyüktür. Dolayısıyla, değinilen alan

- rantı düşük, konut için uygun olmayan bir alan, anlamında
- 5 ve üstü derecede (ilk 4 derece verimli tarım alanı olarak kabul edilmektedir) bir tarım alanı, anlamında
- alt yapı götürülmemiş, ancak şehrin gelişme gereksinimlerinin orda karşılanması gereken bir alan

anlamlarında kullanılmış olabilir.

(711) kodlu alt kullanımda da benzer bir tanımsızlık görülmektedir. Örneğin, “arazi” kelimesi yerine “arsa” kullanılmış, dolayısıyla imarlı bir alandan bahsedilmiştir.

Diğer taraftan imarlı bir alan söz konusu ise bu arsanın;

- imar planında tanımlanmış bir alan (konut, sanayi, ticaret vb.)
- gerçekte bir tarım arazisi olması ve imar planı ile arsa haline getirilmiş olması da bir olasılıktır. Dolayısıyla kastedilenin ne olduğu açık değildir.

Bir diğer konu da “8. Konut” başlığı altında getirilen alt sınıflamanın yetersizliğidir.

80. Münferit konutlar (tek veya iki ailelik üniteler)

81. Toplu konutlar (çok ailelik üniteler)

şeklinde kısıtlı olarak sınıflandırılan konut, burada konut sunum biçimini açıklamaktadır. Oysa ki imar planlarının gösterimlerine (lejant) yol gösterici nitelikte olması gereken bir sınıflamada yoğunlukla da (kişi/ha) ilişki kurulmalıdır. Çünkü, bir kentte yoğunluklar, o kentin kimliği, mekânda dağılım biçimi (yatay veya dikey) ile ilişkili olup gelişmesine yön vermektedir. Bir kent büyürken arazi üzerinde ilerlemekte, bugün bilinen kentleşme anlayışı da tarım arazilerine doğru yürümektedir. Dolayısıyla yoğunluk, kaybedilmesi olası tarım arazileri hakkında bir fikir vermektedir.

Kentsel alana tarım ve hayvancılığı yerleştirmesi ve adı geçen başlıklar altında **kentsel tarım** içerisinde yer alan faaliyetleri (Bugüne kadar yapılan tanımlarda değinilen hemen tüm kentsel tarım faaliyetleri burada yer almaktadır. Bkz. QUON Soonya, “Planning for Urban Agriculture: A Review of Tools and Strategies for Urban Planners”, International Development Research Centre (IDRC). 1999, CFP Report Series, Report 28, s. 48) barındırması nedeniyle bu sınıflandırmanın yeniliklere ve olasılıklara açık olduğunu söylemek mümkündür.

4.1.2. Bayındırlık Bakanlığı’nın Kullandığı Arazi Kullanım Sınıflaması

İmar ve İskân Bakanlığı, Haziran 1970 tarihinde Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu’nda, “Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması Kodları” çalışması yapmıştır. Bu çalışmada;

- Sahiplik Sınıflaması ve Kodları, Devlet Teşkilatı Rehberi’nden (1968) çıkarılmıştır.
- Temel Arazi Kullanış Sınıflaması ve Kodları olarak, Standart Land-Use Coding Manual’da (First Edition, U.S. Government Printing Office Jan. (1965) önerilen sınıflama esas olarak kabul edilmiştir.

“Ankara metropolitan alanı içinde farklı arazi kullanım tiplerini kodlamak için kullanılan sistem; 9-bir rakamlı, 81-iki rakamlı, 729-üç rakamlı ve 6591-dört rakamlı seviyelerden oluşmuştur” (T.C. İmar ve İskân Bakanlığı Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu, 1970). Dört rakamlı seviye, arazi kullanım biçimlerinin en ayrıntılı şekilde gösterildiği seviyedir. Sistem üç-rakamlı, iki-rakamlı ve bir-rakamlı seviyelerde toplanarak genelleştirilebilir bir yapıdadır.

Tablo 4.1. Ankara Nazım Plan Bürosu Ana Kullanış Sınıfları ve Kodları

Kod	Sınıf
1	Konut
2	İmalat I
3	İmalat II
4	Ulaşım, Haberleşme, Altyapı
5	Ticaret
6	Servisler
7	Kültür, Eğlenti, Dinlenme
8	Kaynak üretimi ve çıkarımı
9	İşlenmeyen arazi ve Su alanları

Tek rakamlı bu sınıflamada ilk bakışta dikkat çeken nokta; “Kaynak üretimi ve çıkarımı ve “İşlenmeyen arazi ve Su alanları” sınıf başlıklarıdır. Kaynak üretiminden bahsedilmiş olup buradaki kaynağın bir doğal kaynak kullanılarak elde edildiği sonucuna varılması mümkündür. Dolayısıyla değinilen alanın bir tarım arazisi veya maden işleme alanı (ki değinilen başlıkta

“çıkarma” ile kastedilendir) vb. olması olasıdır. Tarım topraklarının kent ile ilişkisi ve kent için önemi düşünüldüğünde, başlıktan daha anlaşılır/net olması beklenmektedir.

Diğer bir nokta (9) no’lu kod ile belirtilen “İşlenmeyen arazi ve Su alanları” sınıf adının, içerisinde geçen “işlemek” eyleminden ötürü yine tarım alanlarından bahsedildiği fikrini uyandırmasıdır. Oysa ki sınıflamada ayrıntılandırılan üç ve dört rakamlı sınıflamalarda değinilenin tarım arazisi olmadığı gözlenmektedir (Bkz. Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması Kodları, T.C. İmar ve İskan Bakanlığı Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu, Haziran 1970). Dolayısıyla, sınıflandırma adı ile sınıflandırmada anlatılmak istenenin tam olarak örtüştüğünü söylemek güçtür.

Bir, iki, üç ve dört rakamlı seviyelere ek olarak, beşinci seviyede ana kullanışlara yardımcı kullanışları kodlamak amacıyla yardımcı kod sınıfı geliştirilmiştir.

Tablo 4.2. Ankara Nazım Plan Bürosu Yardımcı Kullanış Sınıfları ve Kodları

Kod	Sınıf
1	Merkezi veya İdari büro
2	Satış bürosu
3	Araştırma ve geliştirme
4	Ambar ve depolama
5	Otopark
6	Motorlu araç garajı (bakım/depo)
7	Isı ve güç merkezi
8	Açık alan
9	Bilinmeyen alan

Yardımcı kullanış kapsamında verilen bu sınıflamada da yukarıdakine benzer belirsizlikler vardır. Öncelikle, yandaki sınıflandırma listesinde beşinci seviyeye kadar belirlenen bir kullanım, (örnek açıklama dışında) bulunmamaktadır. Dolayısıyla “açık alan” ve “bilinmeyen alan” ile neyin anlatılmak istendiği bilinmemektedir. Çünkü, arazi kullanımları saptanırken bu saptama konusunda

çalışan/görevlendirilen kişi, gördüğü alan konusunda fikir sahibi (imarlı/imarsız boş alan, meydan, yeşil alan vb) olacaktır. Diğer taraftan kent içinde bir alanın bilinemezliği, kentin sermaye birikim alanı olmasından ve sermayenin de kent için öneminden dolayı söz konusu değildir

Örnek:

Kod	Sınıf
2	İmalat
21	Gıda ürünleri imalatı
211	Et ürünleri imalatı
2111	Sucuk, salam imalatı
2111-4	Sucuk, salam deposu

Yandaki tablo, orijinal metnin, s.ii’de verilen örnek tablonun düzenlenmiş halidir.

Bayındırlık ve İskân Bakanlığının “Standard Land-Use Coding Manual (First Edition, U.S. Government Printing Office Jan. (1965))” adlı kaynaktan Türkçe’ye

çevirerek kullandığı bu sınıflamada “bilinmeyen alan” gibi bir tanımlama bulunmamaktadır (Bkz.

<http://www.planning.org/lbcs/presentations/UNDOTConf970513/ppt2html/sld016.htm>)

Dolayısıyla, kastedilen nitelendirmenin, yukarıda verilen diğer arazi kullanım sınıflaması/etütleri örneklerinde olduğu gibi “diğer” anlamında kullanılmış olduğunu ve “diğer” için yukarıda belirtilen tüm yorumların yine burada geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer taraftan;

7. Kültür, Eğlence ve Dinlenme sınıflama başlığı altında;

71. Kültürel faaliyetler ve doğa sergileri

72. Toplu eğlence

73. Hafif eğlence

74. Eğlenme ve dinlenme faaliyetleri

75. Mesire ve grup kampları

76. Parklar

79. Diğer kültür, eğlence ve dinlenme faaliyetleri

kullanışları verilmiştir. Burada genel anlatımlar ile detaylı anlatımların birarada ele alındığı görülmektedir. (74) kodu ile verilen sınıf adı, aslında genel başlığın (7) adı altında ele alınmış olan kullanımların kendisidir. Bununla birlikte değinilen kod ile verilen kullanımlar, spor ve oyuna (çocuklar için) yönelik faaliyetlerdir. Ana Arazi Kullanış Sınıflaması Kod (9)’da görülen isim ile uygulamanın örtüşmezliği durumu burada da kendisini göstermiştir. (73) Kodu ile verilen “Hafif Eğlence” sınıflaması (bir eğlencenin kişilere göre görece olarak değişebileceği anlayışı gözardı edilmiştir), gerçekte (7) kodu ile verilen faaliyetlerin ağır olamayacağı düşünüldüğünde yine gereksiz bir gruplandırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. (71) kodu ise, doğal unsurların yapay hale getirildiği (akvaryumlar, planetaryumlar, botanik bahçeleri, hayvanat bahçeleri vb.) bir sergilemedir. Dolayısıyla kent içerisinde olabilecek her bu tür kullanımı bu başlık altında toplamak mümkündür. Eğer kodlama sisteminde verilen başlık ile burada getirilen açıklama uygunluk gösteriyorsa, **kentsel tarım uygulamasının (8) kodlu sınıflama dışında, bu başlık altına yerleştirilebileceği**

söylenbilir. Çünkü, kentsel bahçeler ve bu bahçeler ile oluşabilecek kentsel yeşil kuşaklar bir kentin ekonomik kaygılarından ötürü zor elde edebileceği sergi alanlarıdır. Dolayısıyla, uygulama kente ve sınıflandırma sistemine dahil edilebilirse kent bu açıdan da kazançlı çıkacaktır.

8. Kaynak üretim ve çıkarımı

- 81. Tarım ve hayvancılık
- 82. Tarım ve hayvancılıkla ilgili faaliyetler
- 83. Ormancılık faaliyetleri ve ilgili servisler
- 84. Balıkçılık faaliyetleri ve ilgili servisler
- 85. Madencilik faaliyetleri ve ilgili servisler
- 89. Diğer kaynak üretimi ve çıkarımı

(8) kodlu sınıflamanın başlığı ile anlatılmak istenen(ler) arasındaki uyumsuzluk yukarıda tartışılmıştır. Burada (81) ve (82) kodlarının ayrı ayrı gruplandırılmasının gereksizliği üzerinde durulacaktır. Çünkü (sınıflandırma metni incelendiğinde), “Tarım ve Hayvancılık” başlığı içerisinde belirtilenlerin, “Tarım ve Hayvancılık ve İlgili Servisler” i kapsadığı gözlenmektedir. Dolayısıyla (82) kodu, (81) koduna dahil edilebilir. Diğer taraftan (8) genel başlığı altında verilen hemen tüm faaliyetler (madencilik dışında) kentsel tarım faaliyetleridir. Yukarıda da belirtildiği gibi bugüne kadar yapılan hemen tüm kentsel tarım tanımlarında yer alan faaliyetlerin adı burada da geçmektedir. **Dolayısıyla kent için yapılacak bir sınıflandırmada (8) kod sınıfının adı “Kent ve Kent Çevresi Tarımı” olarak değiştirilmeye açıktır.**

9. İşlenmeyen arazi ve su alanları

- 91. İşlenmeyen ve kullanılmayan arazi (ticari olmayan orman alanları hariç)
- 92. Ticari olmayan orman alanları
- 93. Su alanları
- 94. Boş bina katları
- 95. Bina ve yol inşaatları
- 99. Diğer işlenmeyen arazi ve su alanları

Yukarıda yapılan açıklamaların dışında; (9) kod sınıfında dikkat çeken nokta, “Bina ve yol inşaatları” sınıflandırması ile o alanda yapılmakta olan uygulama(lar)dan bahsedilmesine karşın, (9) kod sınıfı altında bu alanlar “işlenmeyen” arazi olarak nitelendirilmiştir. Orman alanları ise (8) kod sınıfında gruplandırılmış, ekonomik getirisi ancak burada ele alınmıştır. Oysa daha anlaşılır ve düzenli bir sınıflandırma için orman alanlarının bir yerde ele alınması ve kendi içinde gruplandırılması gerekmektedir.

Tüm buraya kadar incelenenler kapsamında, sınıflamada açıklığa kavuşturulmamış ve tekrar etmiş bir çok nokta olduğu ortaya konmuştur. Diğer taraftan (4) kodu ile yapılan “Ulaşım, Haberleşme, Altyapı” sınıflandırmasında hemen her grubun detaylı olarak açıklandığı gözlenmektedir. Bu durum, yeşil alanlar ile olan ilişkisinden dolayı aşağıda örnek olarak verilen (45) kodlu sınıflamada gösterilmeye çalışılmıştır.

45. Karayolları ve Sokaklar

453. Parkyollar

4530. Parkyollar (5)

(5) “Parkyollar” tam veya kısmi giriş/çıkış kontrollü, ticari olmayan trafik yollarıdır. Geniş park alanları içinden geçerler veya bir peyzaj şeridi içine yerleştirilmişlerdir (Armangil&Serim, 1970, p.3).

Bayındırlık Bakanlığı’nın kod sınıfına uyar biçimde hazırlanan sınıflamalardan bir tanesinde Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu tarafından hazırlanmış olup aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.3. Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu Tarafından Kullanılan Kullanış/İşyeri Sahiplik Sınıflaması ve Kodları*

Kod	Sınıf
1	Özel
2	Yasama, yürütme (Başbakanlık, Bakanlıklar ve mahalli idareler
3	Askeri kuruluşlar
4	Kamu iktisadi teşebbüsleri
5	Özerk kuruluşlar
6	Mesleki kamu kuruluşları
7	Diğer kamu kurumları
8	Kamuya yararlı dernekler
9	Uluslararası kuruluş temsilcilikleri ve yabancılara ait bütün kuruluşlar

*“Buradaki sınıflama, 1-Özel hariç, T.C. Devlet Teşkilâtı Rehberi’nden (1968, Türkiye ve Orta-Doğu Amme İdaresi Enstitüsü’nden alınmıştır” (Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması Kodları, T.C. İmar ve İskan Bakanlığı Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu, Haziran 1970, Çeviri ve kısmi adaptasyon: Osman G. Armangil ve Erkal Serim, s.IV).

4.1.3. İller Bankası’nın Kullandığı Arazi Kullanış Sınıflaması

İller Bankası, 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmeliklerine göre hazırladığı, “İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartlaşma” da ülke, bölge ve kent verilerine göre;

- Oturma (iskân)
- Çalışma
- Sosyal ve kültürel ihtiyaçlar (yönetim, eğitim, sağlık, kültürel vb.)
- Dinlenme, eğlence (rekreasyon)
- Ulaşım

gibi kentsel fonksiyonlar mevcut ve sağlanabilecek olanaklar ölçüsünde en iyi çözümü, koruma ve kullanma dengesini en rasyonel biçimde belirleyerek, belde halkına iyi yaşama düzeni koşulları ve fiziksel çevreyi sağlamak amacıyla imar planının hazırlanması gerektiğini belirtmiştir (Madde 2.01, p.9).

İller Bankası, “merkez ticaret dağılımı” dışındaki tüm kullanımlarda Bayındırlık Bakanlığının kullandığı arazi kullanım sınıflamasını benimsemiştir. Dolayısıyla, yukarıda yapılan tüm açıklama ve yorumlar, benzer arazi kullanım sınıflamasının kullanılmasından dolayı burada da geçerlidir.

Banka, merkeze yönelik hazırladığı “Ticaret ve Küçük Sanatlar Kullanış Sınıflandırma Tablosu” ile kent merkezinde olan/olabilecek tüm kullanımlara yer vermiştir. Elbette modern kent merkezi kurgusunda yer alamadığından bu sınıflandırmada tarım yoktur.

4.2. Öneri “Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması” Kodları

Mevcut durum kapsamında bir önceki bölümde incelenen “Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması Kodları” göz önüne alındığında Bayındırlık Bakanlığı’nın kullandığı arazi kullanım sınıflaması kodlarının esnek ve güncellenebilir olma durumlarına daha açık oldukları gözlenmektedir. Diğer taraftan, planlama sürecindeki önemli rolü ve etkinliği dolayısıyla Bayındırlık Bakanlığı tarafından kullanılmakta ve kullandırılmakta olan bir sınıflamadan türetilmiş/geliştirilmiş bir arazi kullanım ve sahiplik sınıflaması kod önerisinin benimsenebilirliği daha kolay olacaktır. İller Bankasının da “merkez ticaret dağılımı” dışındaki tüm kullanımlarda, Bayındırlık Bakanlığının kullandığı arazi kullanım ve sahiplik sınıflamasını kullandığı bilinmektedir (Bkz. Bölüm 4.1.3). tüm bu etkenler göz önüne alınarak öneri temel arazi kullanım ve sahiplik sınıflaması kodları, adı geçen kod sisteminin güncelleştirilmesiyle oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bölüm 4.1.2’de değinilenler doğrultusunda, kentsel tarım ve kent çevresi tarımını kapsar nitelikte düzenlenmesi önerilen “Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması” kodları, yine Bayındırlık Bakanlığının (8) no’lu kod başlığına (bu başlık altında yer alan madencilik çıkarılarak, 8 no’lu kodun eski adı olan “kaynak üretim ve çıkarımı” başlığı altında uygun bir kodla gösterilmesi gereklidir) uyarlanmıştır.

8. Kentsel Tarım ve Kent Çevresi Tarımı

81. Hayvancılıkla İlgili Servisler

811. Ağıl ve Ahır Hayvancılığı ve İlgili Servisler

812. Arıcılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler

813. Tavşancılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler

82. Ormancılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler

83. Balıkçılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler

84. Kentsel Tarım ve Kent Çevresi Tarımına Kaynak Sağlamakta Kullanılan Alanlar

841. Evsel katı ve sıvı atık biriktirme ve dönüştürme alanları

842. Pazarlama Alanları

4.3. Önerinin Uygulanabilirliğinin İrdelenmesi

Kentsel tarım ve kent çevresi tarımı, bugün dünyada farklı ülkelerde farklı biçimlerde yapılmaktadır (bkz. Bölüm 1.1.1 ve Bölüm 2.2). Uygulamanın ülkemizin kent planları kapsamına girebilmesi ve sürecin daha etkin ve hızlı olabilmesi için, ülkemizde tarım ve hayvancılık kapsamında yapılmakta olanlar ve yapılabilecekler göz ardı edilmemelidir (örneğin domuz yetiştiriciliği ve domuz eti tüketimi yok denecek kadar azdır). Dolayısıyla önerinin ülkemizde yapılan etkinlikler doğrultusunda hazırlanmış olması uygulamayı kolaylaştırabilir bir unsurdur.

Bayındırlık Bakanlığının kullandığı sınıflamada;

9. İşlenmeyen arazi ve su alanları

91. İşlenmeyen ve kullanılmayan arazi

kod sınıflamasında, (8) kod sınıfında da orman alanlarına değinilmiş olmasına karşın “ticari olmayan orman alanları hariç” tanımlaması kullanılmıştır (bkz Bölüm 4.1.2). Dolayısıyla daha öncede değinildiği gibi orman alanlarının ekonomik getirisi ile kullanım biçimi ayrı ayrı iki kod sınıfında düşünülmüştür. Dolayısıyla, önerinin uygulanabilirliği ve kod sınıfının daha anlamlı olabilmesi için (9) kod sınıfından orman alanlarının çıkarılması gereklidir.

Kentsel tarım ve kent çevresi tarımının sınıflamada yalnızca isim olarak kalmayıp uygulamaya geçmesi (hatta bu sınıflamada kabulü) merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki işlerlik ve hiyerarşide yukarıda değinilen (bkz Bölüm 3.1.1 ve 3.1.2) eksikliklerin giderilmesine de bağlıdır. Diğer taraftan, yine yukarıda değinildiği gibi il özel idareleri ve bayındırlık bakanlığı arasında (Bkz. Bölüm 3.1.1.5) ve diğer etkin kurumlar arasında (Bkz. Bölüm 3.1.2.7) uygulanabilir görev ve yetki paylaşımları da, öneri sınıflamanın planlamaya geçmesinde önemli noktalardır.

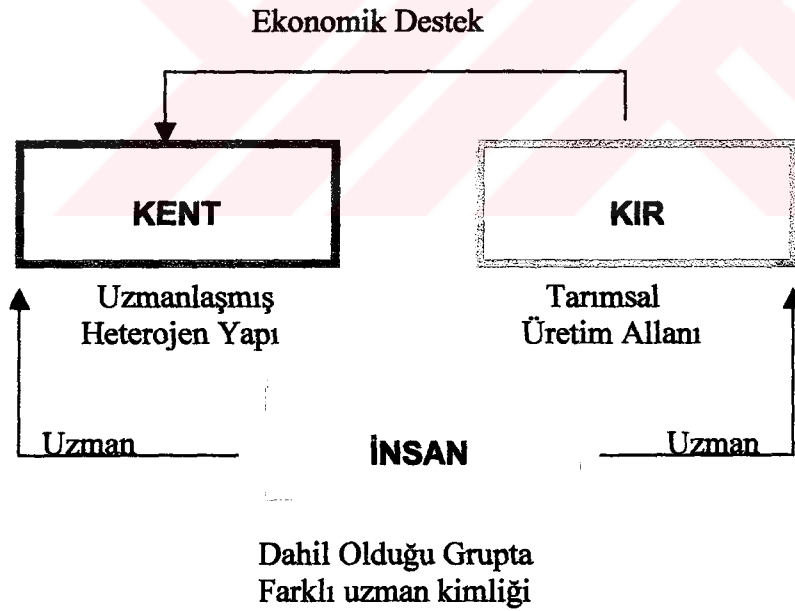
Görüldüğü gibi aslında kentsel tarım ve kent çevresi tarımının ülkemiz kent planlama sürecine eklemlenmesi, hazır koşulların değiştirilmeye gerek olmaksızın geliştirilmesiyle; sınıflamanın ülkemiz tarım ve hayvancılık faaliyetlerine uygun olmasıyla rahatlıkla uygulanabilir durumdadır.

BÖLÜM BEŞ

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kentsel tarım adıyla nitelendirilen faaliyet, buraya kadar değinilenler doğrultusunda bugüne kadar kullandığımız tarım anlayışı ve kullanımına uymamaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi tarım kentin dışında yapılır ve kente ekonomik açıdan destek olur. Bu desteği sağlayan kır, sosyal, fiziki ve ekonomik yapısıyla kentten ayrılır. İnsan bu ayrımı oynadığı farklı toplumsal kimlikle gerçekleştiren önemli bir unsurdur.

Şekil 5.1. İnsan, Kent ve Kır İlişkisi

Dolayısıyla bilinen kalıplar içerisindeki tarım ile “kentsel tarım” tanımlarında bir tezatlık görülmektedir. İki yerleşme biçiminin (kır-kent) bütünlüğü ve görevleri açısından ve kentsel gelişmeyle oluşan ve yukarıda belirtilen aksaklıkları gidermek için kentsel tarımın ülkemizde uygulanabilme biçimi tanımlanmalıdır.

Öncelikle kentsel tarımın bilim, teknoloji ve politik alanlardaki konumunun belirlenmesi gerekmektedir. Böyle bir gereklilik, yapılması gereken araştırmalar, araştırmalara uygun geliştirilecek teknoloji ve planlamadaki amaçlara yön veren politik düşüncelerden dolayı oluşmaktadır. Kentsel tarımın uygulanmasını etkileyen bir diğer unsur, kentin hangi bölgelerinin bu amaçla kullanılacağıdır. Ülkemizi gelişmiş bir ülke olarak kabul edecek olursak, uygulanacak kentsel alanlardaki tarımsal etkinlik, yukarıda değinilen dünya tarım örgütlerinin III. Dünya ülkelerine uyguladığı yardım yöntemi ile olmayacaktır. Ancak yine yukarıda bahsedilen tüm yasaların içerik eksiklikleri ve uygulamadaki yetersizlikleri nedeniyle ülkemizde görülen; diğer gelişmiş ülkelerde varolmayan gecekondü alanları, bu alanların el koyduğu tarım ve kamu arazileri sorunu ve bu alanlarda yaşayanların kente entegre olamaması diğer gelişmiş ülkelerde görülmemektedir. Dolayısıyla kentsel tarım tüm bu sorunları gidermek amacıyla; kentin marjinal kısmını oluşturan ve aslında kentte iş bulma amacını güden bu kesime yeni bir potansiyel iş alanı sağlamak; kaybedilebilecek diğer tarım topraklarını ve kamu arazilerini korumak yani istenmeyen kentsel gelişmenin durdurulması amacıyla **uygulanabilir**.

Kentsel tarım ayrıca kıyı alanlarının da korunması ve bu alanlardaki termal enerjinin organize edilerek tarım amaçlı kullanılması amacıyla da **uygulanabilir**.

Tüm bu biçim ve uygulama alanları ile dar alanda emek birikimi sağlanacak ve diğer taraftan yasalarla dahi engellenemeyen istenmeyen kentsel gelişme ve çevre tahribatı (bu alanlara fazla altyapı getirilmediği takdirde) önlenebilecektir.

Kentsel tarımın uygulanması bir gereklilik olarak ta değerlendirilebilir. Şöyle ki 3194 Sayılı İmar Mevzuatı'nda belirtilen planlanacak bölgede kişi başına 10 m² yeşil alan istemi, rant kaygı ve kavgalarından dolayı imkansız bir hal almıştır. Kentsel tarım ile kent ve kent çevresinde yeşil kuşaklar oluşturulmuş olacak ve istenilen rakama, bir türlü oluşturulamayan açık-yeşil alanların (park, bahçe vb.) tarım amaçlı kent bahçeleri ile desteklenmesiyle ulaşılabilecektir. Böylece komşuluk ölçeğinden bölge ölçeğine tanımlı yeşil kuşaklar oluşacaktır.

Ülkemizde formal olmayan tarımla ilgilenen hiçbir otoritenin olmadığı düşünülürse, ülkemizde kentsel tarımın tartışma, katılım, bilgilenme ve uygulama konularında zorlanacağı açıktır. Özellikle zaman ve sınır verilerek planlanmış ve bölgesel konumu açıklanmış şehirlerde kentsel tarımın plan notlarına nasıl gireceği ve kontrolünün kim tarafından yapılacağı netleştirilmelidir. Dolayısıyla, kent planlama sürecinde etkin olan aktörlerin kentsel tarım ve kent çevresi tarımı konusunda neler yapabilecekleri ele alınmıştır (bkz. Bölüm 3.1). Belirtilmesi gereken diğer bir nokta, boş alanlarda yapılacak planlarda açık-yeşil alan miktarındaki (kentsel tarım ile sağlanması beklenen) artışın, bina ve yollar üzerinde bilinen tasarım kriterlerini nasıl değiştireceğidir. Çünkü kentsel tarım kent çeperlerinde ve/veya kent içerisinde tanımlanabilecek toplu alanlarda ve/veya bina üretim tarzına göre kentin her bir noktasında yapılabilir.

- Binalar bitişik nizam yapılarak, çekme mesafeleri bahçe olarak ve tarım amaçlı kullanılabilir ki bu bitişik nizamın özelliğinden dolayı oluşan daha az konut daha fazla boş alan anlamına gelmektedir.
- Binalar ayrık nizamda ve her konutun kendi bahçesi oluşturulabilir.
- Bina kat sayıları yükseltilerek, boş alan kazanımı sağlanabilir.
- Daha az sayıda ana yol ve bu ana yola bağlanan II. ve III. derece yol planlanarak, oluşturulan yeşil dokuyla tanımlı yaya yolları oluşturulabilir.

Yukarıda belirtilen tasarım biçimleri, planlanacak bölgenin fiziki ve kültürel yapısına göre artabilir ancak buradaki önemli nokta, örgütlü bir kentsel tarımın uygulanması halinde, amaca göre (kentsel tarımın getirisi) bilinen kent formlarının çeşitlenebileceğidir. Elbette ki kent formundaki bu çeşitlilik, kentte yaşayanların ekonomik aktivitelerinde de gözlenecektir.

Görüldüğü gibi kentsel tarımın;

- Kırsal tarım,
- Kent arazi yönetimi,
- Kent planlama stratejileri,
- Kent gıda destek sistemleri,

- Kent gelişim yönetimi ve sürdürülebilirliği

ile ilişkileri belirlenebilirse; kentin doluluk-boşluk oranı dengelenebilecek, potansiyel enerji kaynaklarından faydalanılabilecek (termal enerji gibi), tarım toprakları korunabilecek ve tarım sektörüne destek olunabilecektir. Dolayısıyla mevcut yasalar amaçlarına ulaşabilecek, bu sayede gerçek anlamda kent planlamadan (hedeflerine ulaşması açısından)söz edilebilecektir.

Yaşayabilir ve yaşanabilir bir kentin ne olduğu konusunda ortak bir yargıya varılabilmesi güçtür. Çünkü, modern kentin yaşatmaya çalıştığı ekonomik sistemin fizik-mekân kurgusu ile yaşanması gereken kentin fizik-mekân kurgusu örtüşmemektedir. Dolayısıyla artık kent için yapılması gereken elde edilenleri/kalanları en iyi biçimde formüle etmek ve kullanmak olacaktır. Tarım sektörünü istemeyen, ancak istemese de içerisinde barındıran bu kent, görmezden geldiği bu faaliyeti görmeye başlamalıdır ki nitekim başlamıştır. Çünkü, devamlılığı için bazı alanları kurgusu doğrultusunda kullanabilmek için saklamak durumundadır, elbette bunu yaparken de bu alanları işler kılmalı ve bu işlerlikte kentin belirli bir kısmına işgücü imkânı tanımalı ve onlara ekonomik açıdan destek sağlamalıdır. Burada anlatılmaya çalışılan, 1970’li yıllardan bugüne örgütlü çalışmaları yapılan ve modernizmin akılcılığından üretilen **kentsel tarımdır**.

Şehir plancıları ve politika yapanların kendi kişisel ilgileri ya da arazi ve toprak nedeniyle yaşanabilecek kaynak krizi durumlarından ötürü kentsel tarım çok ilgi çekicidir. Yasasız ve yasaları yürüten kurum ve kuruluşuz yapılamayacağı da kent içerisinde konut ve tarımın arazi çekişmesi dolayısıyla bir gerçektir. Tam anlamıyla tarım olmasa dahi amaçları ve getirileri dolayısıyla uygulanması doğru olabilecek kentsel tarım, mevcut yasaların içeriklerine eklenerek ya da Bayındırlık ve İskan Bakanlığı veya Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı gibi kuruluşların yürüteceği ve mevcut yasaların geliştirilmesi ile yolu ile hazırlanabilecek yeni bir yasanın oluşturulması ile uygulanabilir. Bu sayede komşuluk üntesinden bölgesel ölçeğe farklı ve yeşil dokularla da tanımlı yeni bir kent anlayışı ve formu oluşacaktır. Bu yenilik kentin toplumsal yapısında farklı bir kimlik ve ekonomik etkinliği de beraberinde getirerek gıda sorununa da çözüm üretecektir.

Bugüne kadar gerek ülkemizde ve gerekse yurt dışında “Arazi Kullanım Sınıflaması ve Sahiplik Kodları” ile imar planlarında gösterilmiş ve kentsel birer kullanım haline getirilmiş faaliyetlerin hiç biri kentsel tarıma değinmemiştir. Bununla birlikte yukarıda yapılan incelemelerde de görüldüğü gibi bu sınıflamalardan hiç biri, belirli kullanımlar konusunda net olmayıp tartışmaya açıktır. Bunun önemli bir nedeni de tüm bu sınıflamaların ortalama çeyrek yüzyıl öncesinde hazırlanması ve güncelleştirilmemiş olmasıdır. Dolayısıyla, günümüzün kenti için hazırlanmış, onun kullanım-gereksinim ve olasılıklarına yönelik olarak hazırlanmış yeni bir sınıflandırma arayışı içerisine girilmiştir. Bu sınıflandırmanın önerilmesi, kent için daha önce kurgulananlar ile kentte gerçekte olanların uyumsuzluğu ve çelişkisinin giderilebilmesi için de bir zorunluluk olarak nitelendirilebilir.

Modern kent, bugün bir çok sorunu barındırmakta, ancak farkındalıktan dolayı çözüm arayışına gitmektedir. Bu çözümlerden bir tanesi, kente gıda ve gelir güvenliği sağlarken, gelir açısından alt derecede olan (hatta günümüze kadar kentlileşemeyen olarak kabul edilen) bir gruba yönelen kentsel tarımdır. Dolayısıyla kentsel tarım, kentte yer aldığından ve alması da istendiğinden kentsel uygulamaları meşrulaştıran sınıflamada da gösterilmelidir. Bu bağlamda yeni bir “Arazi Kullanım ve Sahiplik Sınıflaması” oluşturulmuştur.

Öneri “Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması Kodları”:

8. Kentsel Tarım ve Kent Çevresi Tarımı

81. Hayvancılıkla İlgili Servisler

811. Ağıl ve Ahır Hayvancılığı ve İlgili Servisler

812. Arıcılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler

813. Tavşancılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler

82. Ormancılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler

83. Bahkçılık Faaliyetleri ve İlgili Servisler

84. Kentsel Tarım ve Kent Çevresi Tarımına Kaynak Sağlamakta

Kullanılan Alanlar

841. Evsel katı ve sıvı atık biriktirme ve dönüştürme alanları

842. Pazarlama Alanları

KAYNAKÇA

- Arkon, C. (1989). Şehir Planlama Terimler Sözlüğü. İzmir: MM/ŞBP-89 EY 156.
- Beyru, R. (Tarihsiz). Şehir Planlama Çalışmalarında Arazi Kullanım Sınıflaması. Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Yayınları. No:21
- Bilsel, S.G.&Bilsel, A.A. (1980). Türkiye’de İmar Planlaması. Gök, T. (Ed). Günümüzde İmar Planları Olgusu, Niteliği ve Türel Yapısı.
- Boncodin, R.&Campilan, D. (2000). Dynamics in Tropical Home Gardens. Urban Agriculture Magazine, 1, 20.
- Devlet Su İşleri II. Bölge Müdürlüğü. (Tarihsiz). Devlet Su İşleri Tanıtım Kitapçığı. İzmir.
- Drescher, A.W. et al. (2000) Urban Food Security, Urban Agriculture a Response to Crises. Urban Agriculture Magazine, 1, 10.
- Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehircilik Ana Bilim Dalı. (2002). İzmir Kenti Planlı Yapılaşma Öyküsü. İzmir: Ergin, Ş., et al.
- Duran, A. (1998). İzmir İlinde Tarım Dışı Bırakılan Toprakların Arazi Kullanım Yetenek Sınıflarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.

Editorial. (2000). Welcome to This First Issue of the Urban Agricultural Magazine.
Urban Agriculture Magazine, 1, 1.

Gökçe, O., et al. (2000). Türkiye’de IV. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi. Tarımda Yeni Ufuklar, Kent ve Kent Çevresi Tarımı.

Erbulak, K. (2002, Nisan). (Kişisel Görüşme).

Eryılmaz, B. (2001). Kamu Yönetimi. İstanbul: Erkam Matbaası.

Gürel, S. (1978). Kent Planlama Kuramına Doğru Kent Planlama Olgusuna Bütüncül Bir Yaklaşım. İzmir: Karınca Matbaacılık ve Koll. Şti.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 2. (1993). Urban Agriculture Research in East Africa: Record, Capacities and Opportunities. Canada: Lamba, D.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 8. (1994). Urban Food Production: Evolution, Official Support and Significance. Canada: Mougeot, Luc J., A.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 9. (1994). Promoting Urban Agriculture: A Strategy Framework for Planners in North America, Europe and Asia. Canada: Sommers, P.&Smit, J.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 10. (1994). Urban Agriculture and Sustainable Dar es Salaam Project.
Canada: Sawio, C., J.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 11. (1994). Comparing Canadian Community Gardening Programs in Montreal and Toronto. Canada: Cosgrove, S.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 12. (1994). Urban Agriculture: Can Plannners Make a Difference?. Canada: Greenhow, T.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 18. (1996). Urban Agriculture, Progress and Prospect;1975-2005. Canada: Smit, J.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 28. (1999). Planning for Urban Agriculture: A Review of Tools and Strategies for Urban Planners. Canada: Sonya, Q.

International Development Research Centre Cities Feeding People Report Series
Report 29. (2000). Urban Agriculture Research in Africa: Enhancing Project Impacts. Canada: Mougeot, Luc J.

İller Bankası. İmar Planlarının Düzenlenmesi ile İlgili Teknik Şartlaşma. Ankara.

İzmir Barosu Yayınları. (2000). Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslar arası Sözleşmeler. İzmir: Kalelioğlu, N&Özkan, N.

İzmir İli Tarım İl Müdürlüğü. (2002). İstatistik Birimi Verileri. İzmir.

İzmir İli Tarım İl Müdürlüğü İstatistik Şubesi. (2001). Açıkta Yetişen Sebzeler Kesin Ürün Karnesi Form-3A. İzmir.

İzmir İli Tarım İl Müdürlüğü İstatistik Şubesi. (2001). Açıkta Yetişen Sebzeler Kesin Ürün Karnesi Form-4A, 5A. İzmir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2001). 2001 Yılı Fiyat Ortalamaları Bülteni. İzmir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2002). 2002 Yılı Mayıs Ayı Fiyat Ortalamaları Bülteni. İzmir.

Keleş, R. (1980). Kentbilim Terimleri Sözlüğü. Ankara: Sevinç Basımevi.

Mougeot, Luc J.,A. (2000). Urban Agriculture: Concept and Definition. Urban Agriculture Magazine, 1, 6.

Özcan, Ü. (2002). Dünya Şehircilik Günü 24. Kolokyumu. Günümüzde ve Gelecekte Planlamanın Yeni Rolü ve Kurumlar.

Palabıyık, H.&Atak, Ş. (2000). 21. Yüzyıla Gिरerken Mahalle Yönetimi. İzmir.

Tekeli, İ. (1980). Türkiye’de İmar Planlaması. Gök, T. (Ed). Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri.

T.C. İmar ve İskan Bakanlığı Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu. (1970). Temel Arazi Kullanış ve Sahiplik Sınıflaması Kodları. Ankara: Armangil, O.&Serim, E.

T.C. Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2000). İzmir İli Arazi Varlığı. Ankara: Duran, A.

Toprak, Z. (2001). Yerel Yönetimler. İzmir: Yayınevi

Türkiye İş Bankası (Tarih Vakfı Ortak Yayını). (1998). Az Gelişmiş Ülkelerde Metropolitanlaşma Süreçleri. İstanbul: Kıray, M.

İnternet Kaynakları

<http://www.cityfarmer.org/mango.html#mango>

<http://www.fao.org/UNFAO/Bodies/member-e.htm>

<http://www.fao.org/UNFAO/e/wmain-e.htm>

http://www.idrc.ca/cfp/aguila_e.html#News

http://www.idrc.ca/cfp/facts24_e.html

http://network.idrc.ca/ev.php?URL_ID=5911&URL_DO_TOPIC&URL_SECTION=201

<http://www.planning.org/Ibcs/presentations/UNDOTConf970513/ppt2html/sld016.htm>

<http://www.ruaf.org/no4Interviews.html>

<http://www.ruaf.org/no4/Int%20accra%20Sackev.htm>

http://www.ruaf.org/reg_fp_fr.html

<http://www.theecologist.org/mango.html#mango>

<http://www.worldbank.org/html/fpd/urban/poverty/defining.html>